

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

ÇEKTE KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA
NEDEN OLMA SUÇU

Muhammet Mustafa ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZİANTEP – 2024

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Muhammet Mustafa ŞİMŞEK** tarafından hazırlanan “**Çekte Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu**” başlıklı tez, **25/07/2024** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı- Jüri Başkanı	Prof. Dr. Ahmet BİLGİN	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ali Tanju SARIGÜL	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN	Kırıkkale Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ufuk AKBAŞ
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Muhammet Mustafa ŞİMŞEK

25/07/2024

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

**ÇEKTE KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA
NEDEN OLMA SUÇU**

Muhammet Mustafa ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Ahmet BİLGİN**

ÖZET

Günümüzde ekonomik hayatta birçok fayda sağlayan ve işlevi giderek artan çek, ticari hayatta da en sık kullanılan ödeme araçlarından birisi olması nedeniyle önemli bir yer tutmaktadır. Çek, uygulamada, ileri düzenleme tarihli olarak keşide edilebiliyor olması nedeniyle kredili işleme benzemektedir. Bununla birlikte, çekin ileri tarihli olarak düzenlenebiliyor olması hukuki sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle çekin muhatap bankaya ibraz edilmesi sonucunda karşılıksızdır işlemi yapılması ticari hayatın önemli bir sorununu oluşturmakta ve çeke olan güveni azaltmaktadır. Bunu önlemek amacıyla yasal düzenlemeler ile çek karşılığını bulundurmama eylemi hukuki ve cezai yaptırımlara konu edilmiştir. Bu kapsamda, Çekte Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Neden Olma Suçu isimli yüksek lisans tez çalışmamızda çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması fiiline bağlanan cezai sonuçlar incelenmiştir.

Bu doğrultuda, çalışmamız içerisinde, öncelikle çekin Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu hükümleri çerçevesinde çekin tanımı, çekin tarihçesi, hukuki niteliği ve unsurları belirtildikten sonra, karşılıksız kavramının ne olduğu, buna bağlı yaptırımların tarihçesi ve ödeme için süresinde muhataba ibraz edilen çekin, karşılıksız çıkması durumunda bunun cezai sonuçları ile yargılama süreci açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çek, Çekin İbrazi, Karşılıksız Çek, Çekte Karşılıksızdır İşlemine Sebepiyet Verme Suçu, Cezai Yaptırımlar

**HASAN KALYONCU UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT of PUBLIC LAW**

**THE CRIME OF UNREQUITED TRANSACTION IN THE
CHEQUE**

Muhammet Mustafa Şimşek

MASTER THESIS

**Advisor
Prof. Dr. Ahmet BİLGİN**

ABSTRACT

The cheque, which provides many benefits and whose function is increasing, occupies an important place today because it is one of the most frequently used payment tools in commercial life. In practice, the cheque is similar to the credit transaction due to the fact that since it can be drawn as post-dated. However, the fact that the cheque can be drawn as post-dated brings legal problems with it. In particular, if the cheque is deemed dishonored (unrequited) after being presented to the addressee bank, creates an important problem in commercial life and reduces the trust in it. In order to prevent this, due to -related- legal regulations, the act of having a dishonored bill of change is subject to legal and criminal sanctions. In this context, in our master's thesis titled "The Crime of Causing the Unrequited Transaction in the Cheque", the criminal consequences of the act of making the unrequited transaction related to the cheque were examined.

In this framework, within the scope of our work, first the definition of the cheque within the framework of the provisions of the Turkish Commercial Code and the Cheque Law, the history of the cheque and the legal nature and elements of cheque are determined; then the concept of unrequited, the history of the related sanctions and the criminal consequences of cheque submitted to the addressee during the payment period are explained.

Keywords: Cheque, Cheque Submission, Unrequited Cheque, Unrequited Cheque Crime of Causing the Transaction, Criminal Sanctions

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda, değerlendirmeleri ile yol gösteren başta danışman hocam Prof. Dr. Ahmet BİLGİN olmak üzere, tez jürisinin değerli üyeleri Doç. Dr. Ali Tanju SARIGÜL ve Doç. Dr. Aziz Serkan ARSLAN hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bütün eğitim hayatım boyunca bana emek veren kıymetli aileme, bu sürecin başından sonuna dek tüm desteğini hissettiğim sevgili eşim Ümmühan ŞİMŞEK'e, kardeşim Yasin ŞİMŞEK'e, tez konumu seçmeme vesile olan, destek ve katkılarını asla esirgemeyen Av. Ömür TAŞAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muhammet Mustafa ŞİMŞEK
Gaziantep - 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR	4
2.1. Çek Kavramı	4
2.2. Çekin Tarihiçesi	5
2.3. Çekin Hukuki Niteliği	8
2.3.1. Çekin kıymetli evrak niteliği	8
2.3.2. Kambiyo senedi olması	8
2.3.3. Kanunen emre yazılı senet olması	9
2.3.4. Nitelikli bir havale aracı olması	10
2.3.5. Ödeme aracı olması	11
2.3.6. Çekin ifa uğruna edim olarak verilmesi	12
2.4. Çekin Unsurları	13
2.4.1. Genel olarak.....	13
2.4.2. Çek kelimesinin bulunması	15
2.4.3. Belirli bir bedelin kayıtsız ve şartsız ödenmesi konusunda havale	15
2.4.4. Muhatabın ticaret unvanı	17
2.4.5. Düzenlenme tarihi	18
2.4.6. Düzenleyenin imzası	20
2.4.7. Banka tarafından verilen Seri Numarası ve Karekod	23
2.4.8. Çekin alternatifli (ikamesi mümkün) zorunlu unsuru olarak düzenleme yeri.....	24
2.4.9. Çekin ihtiyari unsuru olarak ödeme yeri	25
2.4.10. Çek kanununda düzenlenen diğer şekil şartları	26
2.4.11. Çeke konulan ihtiyari kayıtlar	27
2.5. Çekin Düzenlenmesi	30
2.5.1. Çek düzenleme ehliyeti	30
2.5.2. Bankalar tarafından bastırılan çek yapraklarının kullanılması	31
2.5.3. Çek anlaşmasının bulunması	32
3. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI VE YAPTIRIMLARIN TARİHÇESİ	33
3.1. Karşılıksız Çek Tanımı ve Unsurları.....	33

3.1.1. Çek niteliğini haiz belge olması	34
3.1.2. Çekin ibraz edilmesi	34
3.1.3. Çekin ödenmemiş olması	42
3.1.4. Karşılıksızdır işlemi yapılması	44
3.2. Çekin Karşılıksız Çıkması Halinde Uygulanacak Yaptırımların Tarihsel Süreci	48
3.2.1. 3167 sayılı Kanun öncesi dönem.....	49
3.2.2. 3167 sayılı Kanun dönemi.....	50
3.2.3. 3863 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler	51
3.2.4. 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler	54
3.2.5. 5941 sayılı Çek Kanunu dönemi	56
3.2.6. 6273 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler	58
3.2.7. 6728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler	62
4. ÇEKLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU, YAPTIRIMLARI VE MUHAKEME USULÜ	65
4.1. Genel Açıklamalar	65
4.2. Suçun Unsurları.....	65
4.2.1. Tipikliğin maddi unsurları.....	67
4.2.2. Tipikliğin manevi unsuru	73
4.2.3. Hukuka aykırılık unsuru.....	74
4.3. Suçun Özel Görünüş Biçimleri	75
4.3.1. Teşebbüs	75
4.3.2. İştirak.....	75
4.3.3. İçtima.....	76
4.4. Muhakeme.....	77
4.4.1. Şikâyet.....	77
4.4.2. Yetkili ve Görevli Mahkeme ile Yargılama Usulü.....	82
4.4.3. Yargılama Giderleri.....	86
4.4.4. Kanun Yolları	88
4.5. Yaptırım	89
4.5.1. Adli Para Cezası Yaptırımı.....	89
4.5.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı	93
4.5.3. Çek Yapraklarının İadesi.....	95
4.5.4. Çekin Karşılıksız Çıkması Halinde Uygulanacak Yaptırımların Kaldırılması	96
5. SONUÇ	100
KAYNAKÇA.....	105
ÖZGEÇMİŞ	111

KISALTMALAR

AAÜT	:	Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
A.Ş.	:	Anonim Şirket
AYM	:	Anayasa Mahkemesi
BAM	:	Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	:	Bakınız
b.	:	Bası
C.	:	Cilt
C.D.	:	Ceza Dairesi
CGTİHK	:	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	:	Ceza Muhakemeleri Kanunu
ÇK.	:	Çek Kanunu
E.	:	Esas
H.D.	:	Hukuk Dairesi
H.G.K.	:	Hukuk Genel Kurulu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İ.B.G.K.	:	İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	:	İcra ve İflas Kanunu
K.	:	Karar

m.	:	Madde
MERSİS	:	Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
T.	:	Tarih
R.G.	:	Resmi Gazete
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TBK	:	Türk Medeni Kanunu
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	:	Türk Lirası
TMK	:	Türk Medeni Kanunu
TTK	:	Türk Ticaret Kanunu
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve devamı
vs.	:	ve sair
Y.	:	Yargıtay

1. GİRİŞ

Ekonomik hayatta hızlı ve pratik olmasından dolayı fonksiyonu giderek artan çek, ülke ekonomisi ile ticari hayatın temel ödeme araçlarından biri haline gelmiştir. Mevzuatımızda çek ile ilgili hükümler temel olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 780.maddesinden 823. maddesine kadar olan hükümlerde düzenlenmiştir. Bu hükümlerde yer almayan durumlarda ise poliçeye dair düzenlemelere atıf yapılmıştır. Türk Ticaret Kanununu ile beraber 5941 sayılı Çek Kanununda da çek ile ilgiler düzenlemeler yapılmıştır.

Ticari ilişkilerde ve büyük meblağlı ödemelerde çekin nakit paraya göre daha rahat taşınabiliyor olması, muhafaza edilebilmesinin daha kolay olması, çek kullanılarak yapılan ödemelerin muhatap tarafından kayıt altına alınmasından dolayı ekonomide kayıt dışılığı azaltması, ödeme aracı olarak para kullanımı durumunda paranın basılması, basılan paranın muhafazası, eskiyen ve yıpranan paranın değiştirilmesi, masrafları azaltması gibi önemli faydaları bulunmaktadır. Bu sebeple çek kullanımında her geçen gün hızlı bir artış izlenmektedir.

Çekin, ticarete birçok faydasının olması ve kolaylık sağlamasının yanında çeşitli problemlere de yol açtığı görülmektedir. Bunların başında karşılıksız çek durumunda yaşanan sorunlar gelmektedir. Karşılıksız çek, insanların çeke yönelik güven duygularını önemli derecede sarsabilmekte ve birçok insan bu konuda mağduriyet yaşayabilmektedir. Çek kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte ülkemizin ekonomik gelişimine olan katkısı da nazara alındığında, çeke dair güvenin karşılanması gayesiyle, karşılıksız çek keşide edilmesi durumunda uygulanacak olan hukuki ve cezai yaptırımlara ilişkin, zaman içerisinde çeşitli düzenlemeler ortaya koyulmuştur. Çekin karşılığının bulunmaması durumunda başvurulacak hukuki yöntemler bakımından Türk Ticaret Kanunda düzenlemeler bulunmakta ise de, cezai yaptırımlara ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanununda değil, Çek Kanunda bulunmaktadır.

Karşılıksız çek düzenlenmesi eylemi ilk başlarda ayrı bir suç olarak değerlendirilmeyip dolandırıcılık suçu kapsamında ele alınmaktayken 1985 yılında yürürlüğe giren 3167 sayılı Kanun ile karşılıksız çek düzenleyene 1 yıl ile 5 yıl arasında hapis cezası öngören düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenleme ile karşılıksız çek düzenlenmesi eylemine ilk defa hapis cezası öngörülmüştür. 3167 sayılı kanun üzerinde dört defa değişim yapılmış olup en kapsamlı değişiklik 4814 sayılı Kanun ile yapılmıştır.

Bu kanun ile ilk defa karşılıksız çek suçunu işleyenlere hapis cezası yerine adli para cezası verileceği düzenlenmiştir. Fakat bu değişiklik de sorunları giderememiş ve karşılıksız çek sayısında artışlar devam etmiştir. Bunun üzerine ise 5941 sayılı Çek Kanunu kabul edilerek 3167 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 5941 sayılı Kanun ile karşılıksız çek keşide edilmesinin yaptırımı olarak adli para cezası ile çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, adli para cezasının ödenmemesi durumunda ise hapis cezasına tahvil edileceği düzenlenmiştir. Kanundaki adli para cezasının ödenmemesi durumunda hapis cezasına çevrileceği hükmünün “ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesine aykırı olduğu yönündeki eleştiriler üzerine 6273 sayılı Kanun ile değişiklikler yapılarak eylem suç olmaktan çıkartılmış ve idari yaptırıma dönüştürülmüştür. Bu durum karşılıksız çek oranında artışa sebebiyet verdiği için nihai olarak 5941 sayılı Çek Kanununda 6728 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilmiştir. 6728 sayılı kanun ile çekte karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme eylemine tekrar adli para cezası yaptırımı, adli para cezasının ödenmemesi durumunda ise cezanın hapis cezasına çevrileceği düzenlemesine dönülmüş, şikâyet mercii olarak İcra Mahkemeleri gösterilmiştir. Ayrıca aynı kanun ile TTK’da düzenlenen çek unsurları arasına karekod ile seri numarası eklenmiştir. Tüm bu düzenlemelerde çeki dair güven artırmak amaçlanırken bununla birlikte karşılıksız çek keşide edilmesi eylemine uygulanacak yaptırımın ölçülü olması da amaçlanmıştır.

Çek Kanunu’nun 1.maddesinde, çek defterlerinin içerikleri, çekin düzenlenmesi, kullanılması ve çek hamillerinin korunmasına dair esaslar ile düzenlenmiş olan çekin karşılıksız çıkması durumunda ya da başka yükümlülüklerle aykırılık durumunda uygulanacak yaptırımların belirlenmesinin kanunun amacı olduğu belirtilmiştir. Buradan da Çek Kanunu’nun asıl amacının, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasını cezalandırmak değil, bu eylemin önüne geçilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılarak çeki olan güveni arttırmak ve çeki elinde bulunduranın alacağına kavuşmasını sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızda çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu için uygulanacak cezai yaptırımlar ve yargılama usulleri doktrinindeki görüşler ve yargı kararları ışığında ele alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümde, kavramsal olarak çek, hukuki niteliği, tarihçesi ve çekin unsurları ile çekin düzenlenmesi incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kavramsal olarak karşılıksız çek, çekte karşılıksızdır işlemi yapılabilmesinin koşulları ve karşılıksız çeki uygulanan yaptırımların tarihçesi incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde; suçun maddi ve manevi unsurları, suçun özel görüş biçimleri, şikâyet hakkı, şikâyet süresi ve şikâyet şekli, yetkili ve görevli mahkeme ile yargılama usulü, suçun cezai yaptırımları, yaptırımların kaldırılması, yargılama giderleri ve kanun yolları kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise; yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

2. ÇEKE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Çek Kavramı

Çek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹, 5941 sayılı Çek Kanunu² ile kanun kapsamında yapılan tebliğlerle belirlenen kambiyo senedi niteliğinde bir kıymetli evraktır. TTK 645 ve devamındaki maddelerde kambiyo senetleri düzenlenmiştir. TTK 780.maddesinden 823. maddesine kadar olan maddelerde çek ile ilgili özel hükümler düzenlenmiş, diğer konularda ise poliçe hükümlerine atıf yapılmakla yetinilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu (TTK)'nda ve Çek Kanunu (ÇK)'nda çekin düzenlendiği hükümlerde çeke dair tanımlama yapılmamış, sadece kambiyo senedi niteliğindeki bir belgenin çek olarak kabul edilmesi için taşıması gereken unsurlar sayılmıştır. Temel kanunlar olan bu kanunlarda çekin tanımının yapılmaması nedeniyle doktrinde de çekin ne olduğu ile ilgili mutabakata varılmış tanımlama yapılmamıştır. Bu nedenle doktrin ve yargı kararlarında çek kavramını açıklanırken herhangi bir tanımlama yapılmamış, zorunlu unsurlarını kullanmakla yetinmiştir³.

Kambiyo senetlerinden bir çeşit olarak çekte düzenleyene “düzenleyen” veya “keşideci”, lehine çek düzenlenene “ lehdar”, elinde çek bulundurana “hamil”, çek düzenleyicisinin yetkilendirmesi neticesinde çek bedelini hamile ödeyecek olana “muhatap” denilmektedir⁴.

Çekin devredilebilir olması, çekin en önemli özelliklerinden birisidir. Çekin devri halinde, çekin arkasını imzalayan, sonrasında çeki teslim etmek suretiyle ciro edene “ciranta” denilmektedir. Çek içeriğindeki borcun ödenmesine kefil olmaya “aval vermek”, kefile “aval veren kişi” veya “avalist” denilmektedir.

Ödeme aracı olarak esas olan paradır. ancak ekonomik seviyesi gelişen ülkeler para dışında başka ödeme araçlarını da kullanmaktadır⁵ ve çek de bunlar arasında sık kullanılan bir ödeme aracıdır. Fakat çekin kullanılabilmesi için özel düzenlemeler gereği

¹ R.G. 14.02.2011/ 27846.

² R.G. 20.12.2009/27438.

³ Kendigelen, Abuzer; Çek Hukuku, 6. Bası, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2021, s. 5.; “...Ticaret Kanununa göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedidir ve hukuki niteliği itibarıyla havaledir...” Yargıtay İ.B.G.K.; E. 1992/1, K: 1992/5, T. 14.12.1992, R.G. 06.05.1993, S.21573.

⁴ Pulaşlı, Hasan; Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları, 7.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 243.; Bozer, Ali/ Göle, Celal; Kıymetli Evrak Hukuku, 9.Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2020, s. 219.

⁵ Pulaşlı; s. 241.

bankada çek hesabı açtırmak, çek hesabında bu çeklerin karşılığını bulundurmamak, çek defteri kullanmak gibi prosedürlerin olmasına rağmen, paranın okuma yazma bilmeyenlerin de rahatlıkla kullanabileceği bir ödeme aracı olması nedeniyle, para, ödeme araçlarından en çok kullanılanı ve en etkili olması özelliğini devam ettirecektir⁶. Buna rağmen, ticari ilişkilerde ve büyük meblağlı ödemelerde çekin nakit paraya göre daha rahat taşınabiliyor olması ve muhafaza edilebilmesinin daha kolay olması sebebiyle hızlı ve güvenli⁷ çekler daha sık kullanılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte, çek kullanılarak yapılan ödemelerin muhatap tarafından kayıt altına alınmasından dolayı çek keşidecisini ilgilendiren herhangi bir uyuşmazlık durumunda bu kayıtlardan yararlanılarak tespit yapılabilecek olması çek keşidecisi bakımından başka bir fayda olacaktır⁸.

Bunlarla birlikte, mali kuruluşlarda yani bankalarda nakit paranın toplanarak kayıt altına alınmasını sağlaması, paranın kullanılması sebebiyle başlı başına gelen masrafları (paranın basılması, basılan paranın muhafazası, eskiyen ve yıpranan paranın değiştirilmesi) azaltması yönünden de çek kullanımı ülke ekonomisine katkı sunmaktadır⁹.

Ülke ekonomisine olan yararları nedeniyle, çekin kullanımı yaygınlaştırılmak istenilmiş ve bu kapsamda çekler damga vergisinden muaf tutulmuştur¹⁰. Ayrıca çekle ilgili güveni arttırmak için çek karşılığının bulundurmaması durumunda hukuki ve cezai yaptırımlar düzenlenmiştir¹¹.

2.2.Çekin Tarihçesi

Çekin kaynağı ve ilk defa kullanım tarihi ile ilgili net bir bilgi mevcut değildir, ancak çek veya çeke benzer ticari ilişkilerin ilk çağdan bu yana kullanıldığı ileri sürülmüştür¹². İnsanlar ticari hayatın başlamasından itibaren alışverişlerdeki ödeme

⁶ Pulaşlı; s. 241.

⁷ Erem, Faruk/ Kalpsüz, Turgut/ Çelebican, Gürkan; İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek, Genişletilmiş 2. Basım, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1974,s. 20.

⁸ Kendigelen; s. 18.

⁹ Erem/ Kalpsüz/ Çelebican; s. 23-24., Kendigelen, Abuzer/ Kırca, İsmail; Kıymetli Evrak Hukuku 7. Bası, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2023, s. 273.

¹⁰ 488 Sayılı Damga Vergisi Kanunu, (2) SAYILI TABLO, Damga Vergisinden İstisna Edilen Kâğıtlar, IV Ticari Ve Medeni İşlerle İlgili Kâğıtlar (29)'a göre çek diğer kambiyo senetleri gibi damga vergisinden muaf tutulmuştur.

¹¹ Kendigelen; s. 19.

¹² Kendigelen; s. 5. "....İlk Çağ'a yönelik olarak gündeme taşınan temel örnek ise Çiçero'nun bir mektubuna dayandırılmaktadır. Bazı yazarlar, Çiçero'nun mektubunda yer alan havale benzeri talimattan hareketle, çekin öncülerinin ilk olarak eski Roma'da görüldüğünü iddia etmişlerdir."

araçlarının daha pratik olmasına çabalamışlardır. İlk çağlarda malların malla veya hizmetle değiştirilmesi (takas) temel olarak kullanılmaktayken ticari hayatın giderek gelişmesi sonucu önce ödeme veya değişim aracı olarak altın ve gümüş sikke tarzındaki madeni paraların kullanımına neden olmuş, daha sonraları ise madeni paraların yanında kağıt paralar da kullanıma alınmıştır. Para her ne kadar yakın mesafedeki alım ve satımlar için elverişli bir değişim aracı olsa da ticaretin gelişmesi ve artık uluslararası seviyeye gelmesi neticesinde güvenliğini sağlamak güçleşmiştir. Paranın taşınmasındaki güçlüler ve güvenlik kaygısı karşısında insanlar arasında “havale” olarak adlandırılan üçüncü kişideki bir alacağın kendi borcunu karşılması için kullanılacak bir ödeme aracı bulunmuştur¹³.

Çek teriminin kullanılması ve çekin fiilen kullanılmasının tarihçesine ilişkin bir kesinlik bulunmamakta ise de, ilk çağda Ortadoğu ve Akdenizde bulunan ülkelerde havale benzeri senetlere ulaşılabilmektedir¹⁴. Bu kapsamda çekin ilk kullanımının Eski Mısır’da buğday (hububat) çeki olarak kullanıldığı dile getirilmiştir¹⁵.

İlk çek kullanımının eski Romalıların uygulamaları sonucu oluştuğu söylenebilir, ancak günümüz anlamındaki çekler 9.yüzyılda Müslüman tüccarlarda daha kesin görülmektedir. Bu dönemde kullanılan çek benzeri ödeme aracı İran’da “çak” olarak görülmektedir. Avrupalılar, Haçlı Seferleri sebebiyle Müslümanlarla ilk temas kurduklarında Müslüman tüccarların “sakk” adı verilen günümüzdeki çeke benzer bir ödeme aracı kullandıklarını dile getirmişlerdir. Batı dünyasında İngilizcesi “cheque” olarak kullanılan kelimenin de etimolojik kökeninin “sakk” kelimesinden geldiği anlaşılmıştır.¹⁶

Çek, taşıma kolaylığı ve sağladığı güvenlik nedeniyle zaman içerisinde tercih edilen bir ödeme aracı haline almıştır. Bu kapsamda baskın görüşe göre Avrupa’da ilk çek 15.yüzyılda İtalya’da kullanılmış, 17.yüzyılda ise Hollanda üzerinden İngiltere’ye geçmiştir¹⁷. Kabul edilen geçerli görüşe göre de, çek kurumu, İngiltere’de gelişmesi

¹³ Şimşek, Edip; Hukukta ve Cezada Ticari Senetler, Yonca Matbaası, Ankara, 1982, s. 361.

¹⁴ Öztan, Fırat; Kıymetli Evrak Hukuku, 23.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 622.

¹⁵ Kendigelen; s. 5. “Eski Mısır’da, para yerine bir değişim aracı olarak kullanılan buğday (hububat), korunmak ve depolanmak amacıyla devlete ait ambarlara (hazine) aktarılıyor ve bir borcun ödenmesi gerektiğinde, hazineye verilen yazılı talimatlardan yararlanılıyordu. Havale niteliği taşıyan bu ödeme emri ile borç karşılığı olan buğday miktarı takas suretiyle alacaklının hesabına yazılıyordu. Giderek bu belgenin doğrudan hazine yerine, havaleden yararlanacak kişiye (şimdiki unvanıyla lehtara) teslimiyle birlikte, gerçek anlamda çeke benzer bir uygulama başlatılmıştı. “Buğday (hububat) çeki” olarak da isimlendirilen bu senet, bazı yazarlar tarafından günümüz anlamında tarihte görülen ilk çek olarak nitelendirilmiştir”.

¹⁶ Atalay, Selahattin; “İngiliz Hukukunda Kıymetli Evrak”, Adalet Dergisi, S.7, 1987, s. 300.

¹⁷ Soyer Güleç, Sesim; Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2011, s. 63.

neticesinde günümüzdeki niteliğine kavuşmuştur¹⁸. Buna rağmen çek ile alakalı ilk yasal düzenleme İngiltere’de değil, 1865 yılında Fransa’da yapılmıştır. Bu tarihe kadar çek kurumu ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Fransa’dan sonra ise 1881 yılında İsviçre’de yayınlanan Borçlar Kanunu’nda çek ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır¹⁹. İngiltere’de ise 1881 Institute Of Bankers ve ticaret odalarının talepleri karşısında 1882 yılında “bill of exchange act” adı altında çek kanunu hazırlanmıştır²⁰. İngiliz hukuk sistematigi içerisinde gelişen çek kurumu, Kıta Avrupası Hukuk Sistemine de İngiliz hukukundan geçmiştir²¹.

Çekin ticari hayattaki öneminin artmasıyla birlikte 19.yüzyılda Avrupa ve Amerika’da çek kullanımı yoğunluğu artmış ve bu nedenle her hukuk sistemi kendine göre çek kurumu ile ilgili uygulamalar oluşturmuştur. Ancak uluslararası ticaretlerde de çek kurumunun etkin kullanılması nedeniyle ülkeler arasındaki uygulama ayrımlarının giderilmesi ve yeknesak bir uygulamanın geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur²². Bu kapsamda ilk olarak 1912 yılında Lahey’de Türkiye’nin de dahil olduğu 37 devlet katılımlı konferans düzenlenmiş ve çek ile ilgili ortak bazı kararlar alınmıştır ancak 1.Dünya Savaşı nedeniyle çalışmalar sekteye uğramış ve alınan kararlar uygulanamamıştır. 1931 yılında Cenevre’de ikinci konferans yapılmış ve bu konferans sonucunda üç ayrı antlaşma imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşmalar arasında ilki ve en önemlisi “*Çekler Hakkında Tek Tip Kanun Projesinin Kabulü Hakkında Antlaşma*”dır²³. Bu antlaşma ülkelerin tek tip çek kanunu yapmasına dair imzalanmış bir antlaşmadır. İmza altına alınan diğer antlaşmalar ise çek ile ilgili uluslararası ihtilafları çözmeye dair antlaşmalardır.

Türk hukukumuzda ise çekerle dair ilk düzenleme 1914 tarihli “Çekler Hakkında Kanunu Muvakkat”tır. Bu kanun Lahey Konferansında alınan kararlardan esinlenerek hazırlanmış ve 26 maddeden oluşmuştur. 5 Ekim 1926 tarihinde kabul edilen 865 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na kadar bu kanun uygulanmıştır. 1926 tarihli Türk Ticaret Kanunu’nda da 608-636.maddeleri arasında çekle ilgili hükümlerinin dayanağı yine Lahey Konferansıdır.

¹⁸ Kınacıoğlu, Naci; Kıymetli Evrak Hukuku, 5. Bası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1999, s. 257.

¹⁹ Kendigelen; s. 14., Kınacıoğlu; s. 257.

²⁰ Atalay; s. 300.

²¹ Kendigelen; s. 9.

²² Öztan; s. 1026.

²³ Bu antlaşmaya “*Cenevre Yeknesak Kuralları*” da denilmektedir.

2.3.Çekin Hukuki Niteliği

2.3.1. Çekin kıymetli evrak niteliği

TTK'nın 645.maddesi²⁴ "*Kıymetli evrakın tanımı*" başlığını taşımasına rağmen bu maddenin içeriğinde kıymetli evrakın tanımı yapılmamış, özellikleri belirtilmiştir. Bu maddeden, kıymetli evrakın iki esas unsurunun bulunduğu, birinci unsurun kıymetli evrakın bir senet olduğu, ikinci unsurun da senedin bir hak içerdiği²⁵. Ancak, kıymetli evrakta yer alan hakkın her zaman senedin düzenlendiği anda doğmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Bir başka anlatımla, henüz senet düzenlenmeden evvel de ortada bir hak olabilir. Bunlara doktrinde bildirici senetler denilmektedir²⁶. Bununla birlikte senetlerin bazılarında ise senet düzenlendiği anda hak doğmaktadır. Bunlara ise doktrinde kurucu senetler denilmektedir²⁷. Kambiyo senetleri bu manada kurucu senetler arasında yer almaktadır. Ancak her iki durumda da değişmeyen bir şey vardır ki, o da kıymetli evrakın, senetteki hakla sıkı sıkıya bağlı olması yani düzenlendiği anda hak ve senedin bütünleşmiş olması gerektiğidir²⁸.

Çek, tıpkı kambiyo senetlerinden poliçe ve bonoda da olduğu gibi, Türk Ticaret Kanununun üçüncü kitabının dördüncü faslında kıymetli evraklara ilişkin düzenlemelerin arasında düzenlenmiştir. Bu nedenle çek, TTK üçüncü kitabı ile Çek Kanunu ve bu kapsamda çıkarılan tebliğlerle düzenlenmiş bir kıymetli evrak çeşididir²⁹.

TTK'nın 818. maddesinde, çekin kendine has hükümleri dışında kalan yerlerde poliçeye ait hükümlerin uygulanacağı atfı yapılmıştır.

2.3.2. Kambiyo senedi olması

Türk Ticaret Kanununda bono, poliçe ve çekten oluşan üç çeşit kambiyo senedi vardır. Bunların kambiyo senedi olmalarının bir sonucu olarak üçü de kanunen emre

²⁴ "*Kıymetli evrakın tanımı*" başlığını taşıyan 645. Maddesi; "*Kıymetli evrak öyle bir senettir ki bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez*" şeklindedir.

²⁵ Pulaşlı; s. 4.

²⁶ Pulaşlı; s. 3.

²⁷ Öztan; s. 13.

²⁸ Öztan; s. 13.

²⁹ Göle, Celal; "Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımının Uygulanacağı Kişiler", Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, 2019, s. 440.

yazılı ve illetten mücerret özelliğindedirler³⁰. Bunların dışında, çekin kambiyo senetlerinden birisi olması nedeniyle, doğal olarak, bir alacak hakkını içermekte, bir tedavül aracı niteliğinde olmakta, müteselsil sorumluluk ilkesi geçerli olmakta, sıkı şekil şartına tâbi olmakta, illetten mücerret olmakta, imzaların bağımsızlığı ilkesi geçerli olmakta ve kamu güvenine mazhar senetlerden sayılmaktadır.

Bunlarla birlikte çekler de kambiyo senetlerine mahsus cebri icra hükümlerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla, çekin kambiyo senetlerinden birisi olmasından dolayı yukarıda sayılan özellikleri bünyesinde barındırmakta ve kambiyo senetlerine ilişkin özel düzenlemelerden faydalanmaktadır³¹.

2.3.3. Kanunen emre yazılı senet olması

Çek de, bono ve poliçede olduğu gibi TTK'nın 785.maddesi nedeniyle kanunen emre yazılıdır. Bu nedenle çek belirli bir kişinin adına düzenlense ve açıkça “emre yazılıdır” ibaresi yazılı olmasa da emre yazılı olarak değerlendirilecektir³². Bundan dolayı ciro ve teslim yöntemi işletilerek, çekteki hakkın devri mümkün olacaktır³³.

Çekin kanun gereği emre yazılı kıymetli evraklardan kabul edilmesi, hamiline veya nama yazılı düzenlenmesine engel teşkil etmemektedir³⁴.

TTK'nın 788/2 maddesine göre, çek birisinin adına düzenlenmesiyle “*emre yazılı değildir*” veya “*ciro edilemez*” gibi menfi emre kayıtlarını içeriyorsa bu durumda çek nama yazılı sayılacaktır. Menfi emre kayıtları, o çekin kambiyo senedi olmasına etki etmez, sadece o çeki nama yazılı çek haline dönüştürür. Bu nedenle menfi emre kaydı olan çekte alacağın temliki ve zilyetliğin teslimi durumunda devir mümkün olabilecektir³⁵.

Hamiline yazılı çekler bakımından, çekin teslimi, hakkın devri için yeterlidir ve ayrıca ciro işlemi yapma gereği bulunmamaktadır³⁶.

³⁰ Pulaşlı; s. 116.

³¹ Poroy, Reha/ Tekinalp, Ünal; Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 24.Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2021, s. 292.; Kendigelen; s. 34.; Coşkun, Mahmut; Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 481.

³² Pulaşlı; s. 239.

³³ Poroy/ Tekinalp; s. 240.

³⁴ Pulaşlı; s. 298.

³⁵ Pulaşlı; s. 302.

³⁶ Pulaşlı; s. 302.

Çekte lehtarın gösterilmemiş olmasının bono ve poliçedeki gibi çekin geçerliliğine etkisi bulunmamaktadır. Hamiline çek düzenlenebileceğinden, lehtar olarak kimse yazılmamışsa çek, “*hamiline*” düzenlenmiş sayılarak geçerliliği devam edecektir. Ayrıca çekte “*namına*” veya “*hamiline*” kaydının bulunması halinde de çek hamiline çek olarak kabul edilecektir³⁷.

Poliçe ve bonolarda vade mümkün olmasına rağmen çek bir ödeme aracı olarak düzenlendiği için çekte vade bulunmamaktadır. Buna rağmen, uygulamada geliştiği üzere, ileri tarihli çek düzenlemek suretiyle çekte fiilen vade yapıldığı görülmektedir.

2.3.4. Nitelikli bir havale aracı olması

Çek hukuki nitelik olarak, tıpkı poliçe gibi bir havaledir³⁸. TTK'nın 780. maddesinde çekin özellikleri arasında çekin havale olduğundan bahsedilmiştir. Ancak kanuni tabire göre çekteki havale bilinen manada herhangi bir havale olarak değil, kayıtsız, şartsız ve belirli bir bedelin ödenmesi amacıyla yapılmalıdır. Bu sebeple çek nitelikli bir havaledir³⁹.

Çek keşidecisi çek keşide etmekle bir taraftan çeki elinde bulunduran için çekte gösterilen bedeli muhatap bankadan talep etme yetkisi vermiş, diğer taraftan da, muhatap için talep edildiği zaman kendisine ibraz eden hamile kendi hesabından çekte gösterilen bedeli ödeme yetkisi vermiştir⁴⁰.

Çek birçok bakımdan poliçe ile benzerlik gösterse de birçok konuda çek, poliçeden farklılık göstermektedir. Bu kapsamda, poliçenin bir kredi aracı olmasına rağmen çekin bir ödeme aracı olması, çek hamiline olarak düzenlenebiliyorken poliçenin hamiline olarak yazılamaması, TTK'nın 784.maddeye göre çekte muhatap bankanın kabul yasağı olmasına rağmen poliçede böyle bir yasağın olmaması, TTK'nın 794/2 maddesine göre çekte muhatapın aval olamamasına rağmen poliçede olabilmesi, çekte

³⁷ Bahtiyar, Mehmet; Kıymetli Evrak Hukuku, 16. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2018, s. 135.

³⁸ Bilgili, Fatih/ Demirkapı, Ertan; Kıymetli Evrak Hukuku, 9.Baskı, Dora Basım Yayın, Bursa, 2018, s. 135.; Öztan; s. 219.; Pulaşlı; s. 251.; Ülgen, Hüseyin/ Helvacı, Mehmet/ Kendigelen, Abuzer/ Kaya, Arslan; Kıymetli Evrak Hukuku, 10.Baskı, Onikilevha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 233.; Kendigelen; s. 35.; Kocaman, Arif; Türk Borçlar Hukukunda Havale, 2.Bası, Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001, s. 4.; Yargıtay İ.B.G.K.; E. 1992/1, K: 1992/5, T.14.12.1992 kararı da; “Çek, Türk Ticaret Kanunu'na göre kıymetli evrak mahiyetinde bir kambiyo senedir ve hukuki niteliği itibarıyla bir havaledir. Bu havalenin yazılı şekilde yapılması, belli şekil şartlarını içermesi ve kayıtsız şartsız bir ödeme yetkisi biçiminde olması gerekir.” R.G. 06.05.1993, S.21573

³⁹ Pulaşlı; s. 251.

⁴⁰ Kendigelen; s. 35.

muhatap ciro edemezken poliçede muhatabın ciro edebilmesi, TTK'nın 795.maddeye göre çekte kural olarak vade mümkün değilken poliçede mümkün olması, TTK'nın 799.maddeye göre çekten caymak mümkünken poliçeden caymanın mümkün olmaması, çek karşılığının bulunmaması durumunda cezai yaptırım düzenlenmiş iken poliçede ödenmeme durumunda herhangi bir cezai yaptırım düzenlenmemesi, çek karşılıksızlığı durumunda müracaat borçlularına başvurabilmek için protesto çekme zorunluluğu olmamasına rağmen poliçede protesto zorunluluğunun bulunması yönleriyle poliçeden farklılık göstermektedir⁴¹.

Borçlar Kanununda düzenlenen havaleye ilişkin hükümler TTK düzenlemelerine aykırı olmamak şartıyla çek bakımında da uygulanabilir. Borçlar Kanunu'ndaki havaleden farkı ise TTK'nın 880.maddeye göre, çekte düzenleyenin senetteki bedelin ödenmemesinden sorumlu olmasıdır.

2.3.5. Ödeme aracı olması

TTK'nın 795. maddesine göre çekler görüldüğünde ödenmek zorundadır ve bunun aksine kayıtlar yazılmamış sayılmaktadır. Bu düzenleme ile çekin ödeme aracı olduğu hüküm altına alınmıştır⁴². Çekte hamilin ödeme yapılmasını isteme hakkı verilmesinin dayanağı, çek keşidecisi ile muhatap (banka) arasında yapılmış olan anlaşmadır. Ayrıca, çekin keşide edilmesiyle birlikte, düzenleyen ve lehtar arasındaki borç ilişkisinin beraberinde, bir de kambiyo ilişkisi oluşturulmaktadır. Çekte her ne kadar çek keşide etmek suretiyle asıl borç ilişkisinden bağımsız, soyut bir borç ilişkisi doğmuş ise de, muhatabın ödeme yapması durumunda temel borç ilişkisi de sonlanır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, çek ödeme aracı işlevi görmektedir ve belli bir bedelin ödenmesi için verildiği karine olarak kabul edilmektedir⁴³. Bu sebeple, çekin başka bir amaç için kendisine verildiğini ileri süren kişi, ileri sürdüğü bu iddiasını ispat etmekle mükelleftir⁴⁴. Yargıtay kararlarında da ispat külfetinin iddia eden iddia sahibinde olduğunu ve bu iddiasının ancak bir kesin delil ile ispatlanabileceği kabul edilmiştir. Bunun aksi, yani örneğin ödeme vasıtası olan çekin, bu amaçla değil de ödünç para vermek için verildiğinin

⁴¹ Bahtiyar; s. 126.

⁴² Bilgili/ Demirkapı; s. 136.; Kendigelen; s. 37.; Öztan; s. 220.; Pulaşlı; s. 252.; Reisoğlu, Seza; Çek Hukuku, 10.Baskı, Ankara, 2011, s. 39.; Kalpsüz, Turgut/ Erem, Fikret/ Çelebican, Gürhan; İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara, 1974, s. 36.

⁴³ Kendigelen; s. 34.

⁴⁴ Tekil, Fehiman; Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Tekil Yayınları, İstanbul, 1994, s. 119.

iddia edilmesi durumunda, bu iddianın ispatı sadece yazılı ve aynı kuvvetteki bir evrakla mümkündür⁴⁵. Kural olarak bu tür iddiaların tanıkla ispatı mümkün değil ise de, Yargıtay ilgili dairesi kararlarında karşı taraf rıza göstermesi durumunda tanık dinletebileceği işaret edilmiştir⁴⁶.

Çekin ödeme aracı olarak kullanılıyor olması hem keşideciye hem de hamile çeşitli faydalar sağlamaktadır. Şöyle ki, yukarıda da değinildiği üzere, nakit para yerine ödeme olarak çekin kullanılması, büyük meblağlı ödemelerde nakit paraya göre taşınmasının ve muhafazasının daha basit olması sebebiyle güvenlik ve hız sağlamaktadır⁴⁷. Bununla birlikte çekle ödeme yapıldığında çekin bankaya ibrazı neticesinde makbuz hükmünde olan bankaya ciro ve iade işlemleri zorunlu olduğundan yapılan ödemeye ilişkin ispat bakımından da pratiklik sağlamaktadır⁴⁸.

Muhatap banka, ancak çekin ibraz edilmesi ve çek yaprağının zilyetliğinin nakli durumunda çeki ödeyebilecektir. Çek, muhatap bankaya teslim edilmeden hamile herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Çek üzerindeki hakkın devri senetten bağımsız olarak mümkün değildir. Benzer şekilde, kambiyo taahhüdü ile ilgili hükümler, kambiyo senetlerinden biri olan çekler bakımından da geçerlidir⁴⁹.

2.3.6. Çekin ifa uğruna edim olarak verilmesi

Nitelik olarak bir ifanın ikamesi olan ve ifanın gerçekleşmesi durumunda borcu derhal sonlandıran edim “ifa yerine” edimdir. Bu edim, tarafların iradesine dayanmaktadır ve borcun yenilenmesi anlamını taşımamaktadır. İfa uğruna edimdeyse; borçlanılan edim tamamen ifa edilmeksizin alacaklıya geçici olarak tatmin

⁴⁵ Yargıtay 11. H.D.; E. 2016/2697, K: 2017/5474, T. 18.10.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023); Yargıtay 19. H.D.; E. 2016/13275, K: 2017/7381, T. 30.10.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023); Yargıtay 11. H.D.; E. 2023/1034, K: 2023/1558, T. 14.03.2023, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023). “Çek, bir ödeme aracı olup, çeklerin mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verildiği yolunda yasal karine mevcuttur. Bu durumda, davacının söz konusu çekleri mevcut bir borcun ödenmesi amacıyla verdiğinin kabulü gerekir. Yasal karinenin aksini yani çekin borç ödenmesinden başka bir amaçla verildiğini, bedelsiz bir avans çeki olduğunu iddia eden davacı tarafın bunu kesin delillerle ispatlaması gerekir”.

⁴⁶ Yargıtay 11. H.D.; E. 2020/3485, K: 2020/5300, T. 23.11.2020, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023); Yargıtay 19. H.D.; E. 2012/4329, K: 2012/9010, T. 28.05.2012, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

⁴⁷ Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 482.; Kalpsüz/ Erem/ Çelebican; s. 20; Köle, Mehmet/ Görgülü, Fatma; “Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 35, 2016, s. 83.

⁴⁸ Kendigelen; s. 40.

⁴⁹ Kendigelen; s. 35.

sağlanmaktadır. Burada, alacaklının kabul etmesi durumunda borçlu, borçlanılandan farklı bir edimi ifa amacıyla yerine getirir (ifa uğruna edim) ve bu paraya çevrilerek alacaklının tatmin edildiği ölçüde borcu sona erer⁵⁰.

Hâlihazırda mevcut olan borçta çek düzenlenmiş olması kural olarak o borcun yenilediği sonucunu vermemektedir. Düzenleyen kişi çeki alacaklı olduğu tarafa teslim etmekle mevcut borcunu ifa etmiş olmayacaktır. Çek bu manada ifa uğruna edim niteliğini taşımaktadır⁵¹.

TBK'nın 133/2 maddesi hükmüne⁵² göre, taraflar arasında, çek verilmesinin borcun ifası anlamını taşıyacağına ilişkin açıkça bir anlaşma yapılması durumunda keşideci çek vererek borcundan kurtulacaktır⁵³.

2.4. Çekin Unsurları

2.4.1. Genel olarak

Çekin düzenlenerek tedavüle çıkarılması kişilere hukuki ve iktisadi yönlerden sorumluluklar yüklemiş olup bu nedenle çekler sıkı şekil şartlarına tâbi tutulmuştur⁵⁴.

Çekin temel şekil şartları TTK'nın 780 ve 781. maddelerinde yer almaktadır. Bir çekin geçerli olduğundan bahsedebilmemiz çekin bu hükümlerdeki şekil şartlarını ihtiva etmesine bağlıdır. Ayrıca çekin geçersizliğine sebebiyet verecek kayıtları da içermemelidir⁵⁵.

Çekte yer alması gerekli şartlar TTK m. 780'de belirtilmiş olup, TTK m. 781'de şartlardan bir kısmı bakımından alternatif sayılabilecek hususlar düzenlenmiştir. Bu kapsamda eğer senette TTK m. 780'de belirtilen unsurlardan bazıları bulunmuyorsa ancak TTK'nın 781/2, 781/3 ve 781/4. fıkralarında düzenlenen durumlar varsa bu senet geçerlidir. Fakat TTK m.780'de belirtilen unsurlardan eksiklik var ve TTK'nın 781/2, 781/3 ve 781/4. fıkralarında düzenlenen durumlar yoksa senet artık çek vasfında

⁵⁰ Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 21. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 939-941.

⁵¹ Kendigelen; s. 40-41.

⁵² TBK'nın 133/2: "...Özellikle mevcut borç için kambiyo taahhüdünde bulunulması veya yeni bir alacak senedi ya da yeni bir kefalet senedi düzenlenmesi, tarafların açık yenileme iradeleri olmadıkça yenileme sayılmaz."

⁵³ Kendigelen; s. 42., Oğuzman, Kemal/ Öz, Turgut; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13. Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 438., Soyer Güleç; s.82.

⁵⁴ Kendigelen; s. 94.

⁵⁵ Pulaşlı; s. 277.; Öztan; s. 226.

olmayacaktır. Bu hususlar ile ilgili tafsilatlı açıklamalar aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır.

1992 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında da, şekle bağlılık esasının vurgulandığı, kambiyo senetlerindeki sıkı sıkıya şekle bağlılığın çek için de geçerli olduğu, çekin zorunlu unsurlarından birisi bile eksik olsa bu durumda senedin çek olma niteliğinin kalkacağı değerlendirilmiştir⁵⁶.

Ayrıca, 5941 sayılı ÇK'nın 2.maddesinde çek defteri basma yetkisinin yalnızca bankalarda olduğu düzenlenmiş ve çek yapraklarında nelerin yer alacağı teker teker sayılmıştır. Çek Kanununda düzenlenen bu düzenleme çekin zorunlu unsurlarını oluşturmamaktadır. Bu sebeple, bunların eksikliği durumunda çek geçersizliğinden bahsedilmemektedir. Çek Kanunu m.2/9 düzenlemesinde de Çek Kanunu'nun 2.maddesinde yer alan şartları sağlamamasına rağmen TTK'da sayılan unsurları taşıyorsa çekin geçerliliğinin etkilenmeyeceği düzenlenmiştir. Çek Kanununda yer alan bu unsurların getiriliş amacı, çekin ödenmesinin hızlı bir biçimde yerine getirilmesi ve ekonomide kayıt dışılığın denetlenebilmesi ile ödemelerin kolaylaştırılması, sahtekârlıkların da giderilmesidir⁵⁷.

Yukarıda belirtildiği şekilde, zorunlu şekil şartlarının bulunmaması durumunda senet çek olarak kabul edilemese de hiç bir hükmü bir belge gibi de kabul edilmeyecektir. Zorunlu şekil şartlarını ve alternatif şekil şartlarını içermeyen çekler emre ya da nama yazılı ise adi havale olarak değerlendirilecektir⁵⁸. Ancak eğer hamiline yazılı ise ve havale alıcısı bulunmuyor ise bu çek, yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilecektir. Yine aşağıda açıklanacağı üzere çek sadece bankalar üzerinden düzenlenebilmektedir. Katılım bankaları da bu anlamda banka olarak kabul edilmektedir. Senette eğer muhatap banka değilse, bu senet TTK gereğince adi havale hükmündedir ve böyle senetlerde, Türk Borçlar Kanununun havale ile ilgili düzenlemeleri⁵⁹ ile Hukuk Muhakemeleri Kanununun delil başlangıcı ile ilgili düzenlemeleri uygulanabilecektir⁶⁰.

⁵⁶ Yargıtay İ.B.G.K.; E. 1992/1, K: 1992/5, T. 14.12.1992, R.G. 06.05.1993, S.21573.

⁵⁷ Karahan, Sami/ Arı, Zekeriyya/ Bozgeyik/ Saraç, Hayri/ Ünal, Mücahit; Kıymetli Evrak Hukuku, 3.Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2015, s. 351.

⁵⁸ Bilgili / Demirkapı; s. 145.

⁵⁹ Kayıhan, Şaban/ Yasan, Mustafa; Kıymetli Evrak Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 93.

⁶⁰ Bozer/ Göle; s. 223.

2.4.2. Çek kelimesinin bulunması

Geçerli bir çekten söz edebilmek için Türk Ticaret Kanununun ilk aradığı şart, senet metni içerisindeki çek kelimesidir. Aynı anlamda kullanılan, örneğin “*banka havalesi*” gibi başka bir ibare veya kelime kullanılsa bile bu senet çek olarak kabul edilemez⁶¹. Bahse konu senedin hangi dilde yazıldığı önemli değildir. Senet yabancı bir dilde yazılmışsa, yazıldığı dildeki çek kelimesine karşılık gelen kelimenin yer alması gerekmektedir⁶². Buna göre; örneğin Almanca “*Scheck*”, İngilizce “*check*”, Fransızca “*cheque*”, İspanyoca “*controlar*”, İtalyanca “*assegno bancario*, vs. kelimeleri gibi yazıldığı dile göre çek kelimesi karşılığı olan kelime yer almalı ve herhangi bir kısaltma olmadan yazılmalıdır⁶³. Çek kelimesinde yapılacak bir kısaltma o çeki geçersiz kılar.

ÇK'nın 2.maddesine göre, bankalarca matbu olarak basılan çeklerin kullanımı zorunluluğu getirildiğinden bu sayede “çek” kelimesi de basılan her senette yer almaktadır.

2.4.3. Belirli bir bedelin kayıtsız ve şartsız ödenmesi konusunda havale

TTK'nın 780. maddesinde yer alan çekte bulunması gereken zorunlu unsurlardan bir başkası da belirli bir bedelin ödenmesine ilişkin kayıtsız şartsız havaleyi içeriyor olmasıdır. Çekteki havale, genellikle “ödeyiniz” biçimindedir. Bir anlamda ödeme vaadinde bulunma anlamı taşıyan “ödeyeceğim” kelimesini keşidecinin kullanılması doğru değildir⁶⁴.

Havale kaydı, açık bir şekilde, herhangi bir kayıt veya şarta bağlanmamış olmalıdır. Aksi durum çeki geçersiz kılacaktır⁶⁵. Kambiyo senetleri illetten mücerret olmaları sebebiyle herhangi bir şarta bağlanamaz⁶⁶. Bu unsurun gerçekleşmemesi halinde

⁶¹ Kendigelen; s. 73-74.

⁶² Bilgili/Demirkapı; s. 138.; “Çekin yabancı dilde düzenlenmiş olması halinde, Ticaret Kanununun öngördüğü çekin zorunlu koşullarının çekte bulunup bulunmadığının belirlenmesi için, çekin düzenlendiği dili, bu belgenin imza edildiği ülke ile ödeme yeri ülkesinin hukukunu inceleyebilecek yeterlikte bilen ve özellikle üniversiteden ticaret ve kambiyo hukuku dalında hukukçu bilirkişi vasıtası ile inceleme yaptırılması gerekir...”.

⁶³ Pulaşlı; s. 280.; Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 523.

⁶⁴ Kendigelen; s. 75.

⁶⁵ Bozer/ Göle; s. 226; Kınacıoğlu; s. 105.

⁶⁶ Kendigelen; s. 76.

çek, kambiyo senedi vasfını yitirir. Buna benzer şekilde, çek üstünde temel borç ilişkisi ile ilgili bir yazı bulunması halinde de çek geçerliliğini kaybedecektir⁶⁷.

Çek niteliği ile bağdaşmaması sebebiyle, çek içeriğine yazılan cezai şartlar kabul edilmemektedir⁶⁸.

Çekte meblağ para cinsinden gösterilmek zorundadır. Paradan başka bir şey gösterilerek çek düzenlenemez⁶⁹. Bu meblağın senedin üzerinde olması şartıyla herhangi bir yerde olması yeterlidir⁷⁰.

Çekin üzerinde yazılı olan bedel, mutlaka belirli bir tutarı içermelidir. Başka bir evraka, bedel yazılmaksızın atıf yapılan fatura veya hesap bakiyesine bağlanarak oradaki tutarın ödeneceğine dair kayıtlar, çek geçersizliğine sebebiyet verecektir⁷¹. Benzer şekilde, bedeli para olmayan, örneğin “bir ton mısır ödenecektir” gibi kayıtlar da çeki geçersiz hale getirecektir⁷². Yine, tedavül imkânı olmasına rağmen bedel altın olarak gösterilirse çek geçersizliğine sebebiyet verecektir⁷³.

Çeklerin uluslararası tedavülü mümkün olduğundan bedel TL dışında yabancı bir para olarak da gösterilebilir. Ancak burada yazanın hangi ülkenin parası olduğu ile ilgili herhangi bir tereddüt olmamalıdır⁷⁴. Çek döviz cinsinden yazılıysa fakat hesapta döviz cinsi karşılık bulunmuyorsa karşılıksızdır işleminin yapılması gündeme gelebilecektir. Ancak çek anlaşmasına göre ibraz anında döviz hesabında yeterli dövizin olmaması ve TL hesabında bu döviz borcunu karşılayacak yeterli miktarda TL bulunması durumunda TL hesabından döviz olarak ödeneceği hususunda bir düzenleme varsa çekte yazılı olan döviz ödeneceğinden bu durumda çekin karşılıksız kalması bahse konu olmayacaktır. Bedel döviz olarak yazılıp ve çekte “aynen” ödeme kaydı yer almıyorsa TTK m.802’ye göre, çek bedeli ibraz günündeki kura göre Türk Lirası cinsinden ödenir fakat bu kayıt varsa çekte gösterilen döviz cinsi ile ödenecektir⁷⁵.

⁶⁷ Pulaşlı; s. 280.; Eriş, Gönen; Türk Ticaret Kanun Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak, 2.Bası, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2016, s. 924.

⁶⁸ Bilgili/ Demirkapı; s. 138.

⁶⁹ Pulaşlı; s. 281.; Öztan; s. 227.

⁷⁰ Kendigelen; s. 76.

⁷¹ Kendigelen; s. 76.

⁷² Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 254.

⁷³ Poroy /Tekinalp; s. 153.

⁷⁴ Kendigelen; s. 76.

⁷⁵ Günay, Erhan; Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 21.; Bozer/Göle; s. 288.; Kendigelen; s. 239.

Çek bedeli olarak örneğin “1000 Türk Lirası veya Amerikan Doları” şeklinde yazılması bedelde belirsizlik yaratacaktır ve bu kayıt çekin geçersiz olmasına sebebiyet verecektir⁷⁶.

Çekte, bulunmaması gereken kayıtlardan birisi de faiz kayıdır. Diğer kambiyo senetlerinde faiz kaydı olabilmesine rağmen çek ödeme aracı olduğundan konulan faiz kaydı geçerliliğe etki etmeyecek, ancak bu kayıt yokmuş gibi kabul edilecektir⁷⁷.

Çekte gösterilen meblağ rakam ve yazı ile belirtilmişse ve rakam ile yazı birbirinden farklıysa yazı ile gösterilen geçerlidir. Meblağ eğer sadece yazı ile veya sadece rakam ile birden çok yazılıp bu meblağlar farklı yazılmışsa bu durumda TTK 818.maddesinin yollaması ile TTK 676.maddesi gereğince az olarak gösterilen meblağ geçerli olacaktır.

Çekte yazılan para birimi tedavüldeki bir para birimi olmalıdır. Aksi takdirde çek vasfı yitirilecektir. Bunun tek istisnasını TCMB, TL- YTL bakımından uygulamıştır ve TL veya YTL olarak meblağı yazılı olan çeklerin 10 yıl boyunca geçerli olacağı kabul edilmiştir⁷⁸.

2.4.4. Muhatabın ticaret unvanı

Çekin zorunlu unsurları arasında, muhatabın, dolayısıyla bankanın ticaret unvanının yazılması da sayılmıştır. TTK 782.maddeye göre, ülkemiz sınırlarında ödenecek çeklerin muhatabı sadece ve sadece bir banka olabilecektir ve 782/2 maddesine göre muhatap banka değilse bu çek sadece havale hükmünde olacaktır. Çek Kanunu 3/1 maddesine göre çek hesabının bulunduğu şubenin adı da çek defterinin her bir yaprağında bulunmalıdır. Muhatap bankanın, çekin neresinde gösterildiğinin bir önemi yoktur (TTK m. 780).

Türk Ticaret Kanunu m.815’de “banka” ibaresinden ne anlamak gerektiği izah edilmiştir. Buna göre, bankadan kastedilen Bankacılık Kanununa tâbi kuruluşlar olup ödeme yeri Türkiye olmaması durumunda hangi kuruluşun banka olarak kabul edileceği ödeme yeri hukukuna göre tespit edilecektir. Bu kapsamda katılım bankaları ile kalkınma

⁷⁶ Poroy/Tekinalp; s. 153.; Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 524.

⁷⁷ Poroy/Tekinalp; s. 249.

⁷⁸ Reisoğlu; s. 62.; Kendigelen; s. 76.

ve yatırım bankaları da 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince banka olarak değerlendirilecektir⁷⁹.

Gerçek olmayan yani hayali bankaların muhatap banka olarak gösterilmesinin çeklerin geçerliliğine etkisi olup olmadığı hakkında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Hâkim olan görüşe göre, TTK 815.maddesi kapsamı dışında kalan bankalar, özellikle gerçekliği olmayan, hayali banka üzerine düzenlenen çek geçersizdir. Bu görüşe göre; TTK ve ÇK'daki düzenlemelere bakıldığında, çek düzenlenebilmesi Bankacılık Kanunu kapsamında bir banka ile çek anlaşması yapılmasına bağlı olduğundan ve bu anlaşmaya göre çek hesabının açılması gerektiğinden, gerçekte olmayan, hayali banka üzerine düzenlenen çek geçerli olamayacaktır⁸⁰. Aksi görüşte ise, çekte muhatap olarak herhangi bir bankanın gösterilmesi yeterlidir ve bu bankanın gerçekte olmaması çek niteliğini engellemeyecektir⁸¹.

2.4.5. Düzenlenme tarihi

TTK m. 780/1 hükmüne göre, çek üzerinde düzenleme tarihi ve düzenleme yeri bulunması gereken zorunlu unsurlardan biridir. Düzenleme yeri ile ilgili açıklamalar “Alternatif Zorunlu Unsurlar” başlığı altında anlatılacağından bu başlık altında düzenleme tarihi ile ilgili açıklamalara yer verilecektir.

Düzenlenme tarihi yer almayan çek, başka diğer zorunlu unsurların tamamını barındırorsa da çek vafında olmayacaktır (TTK m.781/1). Keşide (düzenleme) tarihinin senedin neresinde olduğunun bir önemi yoktur. Önemli olan bir düzenleme tarihinin yazması ve bu tarihin belirli ve mümkün olmasıdır. Şayet çekte iki ya da daha fazla tarih yazılmış ise veya çelişkili bir tarih yazılmış ise bu durum çekin geçersiz olmasına sebebiyet verecektir⁸².

Çek keşide günü gün, ay, yıl olarak (27.05.2021 gibi) tam şekliyle gösterilmelidir. Birisinin eksikliği çekin geçersizliğine sebebiyet verecektir⁸³. Bu bilgilerin sıralı olarak yazılmasına gerek yoktur fakat bu durumda da tarihin açıkça anlaşılabilir olması

⁷⁹ Pulaşlı; s. 283.; Öztan; s. 229.

⁸⁰ Pulaşlı; s. 288.; Göle, Celal; Çek Hukuku, 5. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989, s. 20.; Domaniç, Hayri; Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Temel Yayınları, İstanbul, s. 546.; Bozer /Göle; s. 167.

⁸¹ Göle; Çek, s. 20.; Kendigelen; s. 81.; Karayalçın, Yaşar; Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler, 1.Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1975, s. 268.; Kınacıoğlu; s. 314.

⁸² Bilgili/ Demirkapı; s. 138.; Kendigelen; s. 86.; Öztan; s. 230.; Coşkun, Kıymetli Evrak, s. 538.

⁸³ Pulaşlı; s. 283.; Göle; Çek, s. 22.

gerekmektedir⁸⁴. Sadece yıl gösteren bir ibare bulunması çekin düzenleme tarihi bakımında yetersiz kalacaktır. Ancak yazılan tarihin belirlenebilmesi konusunda herhangi bir tereddüt oluşmuyorsa düzenleme tarihinin tam yazıldığını kabul etmek gerekecektir. “18.4.90” gibi tarih bulunması durumunda çek geçersiz olmayacaktır.

Herkes tarafından bilinen ve takvimlerde hiç değişmeyen yılbaşı, Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı gibi günlerin yazılı olması da çeki geçersiz hale getirmeyecektir. Benzer şekilde 2023 yılında Ekim ayının son günü gibi yazılan bir ibare de çekin geçerli olmasını engellemeyecektir. Ancak gün, ay ve yıl bilgilerinin net olarak saptanamadığı tarihler çek geçerliliğini etkileyecek ve çekin geçersiz olmasını sağlayacaktır⁸⁵. Örneğin sadece bir günden oluşmayan “Kurban Bayramı” gibi tarihinin tam olarak anlaşılmadığı kayıtlar çeki geçersiz hale getirecektir⁸⁶.

Çekte sadece bir tane düzenleme tarihi bulunmalıdır. Çek üzerinde yazan tarihin, neresine yazıldığı çekin geçerliliğini etkilemeyecektir. Fakat çek üzerinde birden fazla olarak yazılan düzenleme tarihlerinin birbirlerinden farklı olması durumunda çek geçersiz olacaktır. Ancak çek üzerine yazılan iki tarihin birisi iptal edilmiş ise bu durumda çek geçerli kabul edilecektir⁸⁷.

Keşide tarihinde maddi hata olup olmadığı ile ilgili Yargıtay, bu tarihin mevcut olabilen 31 günlük süre içerisinde olup olmadığına göre değerlendirmektedir. 38 Nisan ya da 50 Ekim gibi tarihlerin kabulü hiçbir zaman mümkün değildir⁸⁸.

Yargıtay bir kararında 30.02.1997 gibi olmayan bir tarihin çekte gösterilmesinin çeki geçersiz kıldığına karar vermiş, ancak daha sonra bir Hukuk Genel Kurulu kararı ile, Şubat ayı da belirtilmek suretiyle içerisinde 31 gün olmayan aylar yönünden düzenleme gününün, düzenlenen ayın son günü olarak kabul edilmesi gerekeceği ve bu senedin de geçerli sayılması gerektiğine karar vermiştir⁸⁹.

⁸⁴ Bozer /Göle; s. 250.

⁸⁵ Kendigelen; s. 86.

⁸⁶ Öztan; s. 1052.

⁸⁷ Yargıtay 19. H.D.; E. 2014/134, K: 2014/4488, T. 06.03.2014, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 22.11.2023) “...Keşide tarihlerinde tahrifat yapılmış olması çeklerin kambiyo senedi olma vasfını tek başına ortadan kaldırmaz. Bu durumda çeklerin tahrifattan önceki keşide tarihleri itibarıyla değerlendirilmesi gerekir.”

⁸⁸ Yargıtay 12. H.D.; E. 2012/5190, K: 2012/5746, T. 21.03.2012, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 22.11.2023).

⁸⁹ Çeker, Mustafa; Ticaret Hukuku Genel Esaslar, 3. Baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2016, s. 437.; Ülgen/ Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 240.; Yargıtay H.G.K.; E. 2000/12-1011, K: 2000/1076, T. 21.06.2000, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 22.11.2023) “...(Takip dayanağı bonolarda tanzim tarihinin 30.02.1997 olarak yazılı olması nedeniyle gerçeği yansıtmadığı ve bunun TTK'nın 688/6'ncı maddesine aykırı bulunduğundan bahisle takibin iptal edildiği görülmektedir. Tanzim tarihinin 30.02.1997 olarak yazılmış olması halinde bu durumun belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldırmayacağını kabul etmek aşırı şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olur. Her ne kadar Şubat

Keşide gününün gerçekten de çekin keşide edildiği gün olmaması çekin geçerliliğini etkilememektedir⁹⁰. Çek Kanunu 3/8 maddesinde de “*ileri düzenlenme tarihli çek*” ifadesi kullanılarak yasa koyucu tarafından gerçekten fiili olarak düzenlenme tarihi ile çek üzerinde yazılı düzenleme tarihinin birbirlerinden farklı olabileceğinin kabul edildiği anlaşılmaktadır⁹¹. Bu nedenle çek üzerinde yazılan düzenleme tarihinin gerçekten o gün olması şart değildir ve düzenleme tarihi olarak gösterilen tarihin takvime bakıldığında imkânsız olmaması yeterlidir⁹². Fakat takvime bakıldığında imkânsız bir tarih yazılmışsa bu durum çeki geçersiz hale getirecektir⁹³.

2.4.6. Düzenleyenin imzası

Düzenleyenin imzası da çekte yer alması gereken zorunlu unsurlar arasında düzenlenmiştir. İmza olmayan çekte, başkaca hiçbir şeye bakmaya gerek olmaksızın bu çekin geçersiz olduğu kabul edilecektir⁹⁴. Keşideci imzası bulunmuyorsa “adi havale” olarak dahi değerlendirilemeyecektir ve yalnızca “delil başlangıcı” olabilecektir⁹⁵.

İmza, çekin ön yüzüne el yazısı ile atılmalıdır. Ön yüzde imzanın nereye atıldığı önemli değildir⁹⁶. Hem TTK hem de ÇK’da sadece keşideci imzası düzenlendiğinden çekte keşidecinin imzası yeterlidir ve ad, soyadı ya da ticari unvanı belirtilmesi şart değildir⁹⁷. Keşidecinin atacağı imza el yazısı ile atılmalı ve imza yerine parmak izi basılması veya tasdik edilmiş olsa bile güvenli elektronik imza veya benzer araçlar kullanılarak çek imzalamak mümkün olmayıp bu durumlar çekin geçersizliğine neden

ayının 30. Günü söz konusu olmaz ise de, tanzim tarihinin bu şekilde gösterildiği hallerde bunun yanılgıdan kaynaklandığının ve bu eksikliğin bononun niteliğini etkilemediğinin ve tazmin tarihinin Şubat ayının son günü olarak yazıldığının kabulü gerekir. O halde, borçlunun esasla ilgili itirazlarının incelenip hası olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir...) gerekçesiyle bozularak dosya yerine çevrilmekle yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir...”; Yargıtay 12. H.D.; E. 2002/5190, K: 2002/5746, T. 21.03.2002, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 22.11.2023) “...Takip dayanağı çekte ‘keşide tarihi’ 31.04.2001 olarak takvimde olmayan bir tarih olarak gösterilmiş ise de sözü edilen bu husus yanılgıya dayalı olduğundan, keşide tarihinin gösterilmediğine neden olarak kabul edilmez. Bu durumda ayın son günü olan 30.04.2001 tarihinde keşide edildiğinin kabulü gerekir. H.G.K.’nın 21.06.2000 Tarih 2000/12-1011 sayılı kararı da bu doğrultudadır...”.

⁹⁰ Kendigelen; s. 91.; Karayalçın, Yaşar; Ticaret Hukuku 3- Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 269.; Öztan; s. 1053.; Kınacıoğlu; s. 265.

⁹¹ Bahtiyar; s. 134.; Öztan; s. 1052.; Kendigelen; s. 89.

⁹² Öztan; s. 1052.

⁹³ Öztan; s. 1053.; Bozer/ Göle, s. 248.; Kınacıoğlu; s. 110.

⁹⁴ Kayıhan/ Yasan; s. 97.

⁹⁵ Domaniç; s. 152.

⁹⁶ Bilgili/ Demirkapı; s. 139.

⁹⁷ Reisoğlu; s. 69.; Kendigelen; s. 104.; Eriş; s. 928.; Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 544.

olacaktır⁹⁸. Fakat parmak izinin yanında imzaya ya da parafa benzer el ürünü bir işaret bulunuyorsa çek geçerli olacaktır⁹⁹.

Bozer/Göle'ye göre, çek keşidecisinin imza atmak yerine paraf atması halinde de senet çek niteliğinde kabul edilemeyecektir¹⁰⁰. Reisoğlu ise, atılan parafın hiçbir şüpheye mahal vermeyecek biçimde keşideciye ait olduğu tespit ediliyorsa artık çekte imzanın bulunduğu kabul edilmesi gerekeceği görüşündedir¹⁰¹.

ÇK m.5/3'e göre çek hesabı sahibi temsilci ya da vekil vasıtasıyla kendi adına çek düzenleyemeyecektir. Uygulamada ise çek sahibine vekâleten çek düzenlendiği sıklıkla görülmektedir. Ancak burada vekilin kambiyo senedi düzenleyebilmesinin asli unsurunu özel vekâletname ile yetkili kılınması oluşturmaktadır. Böyle bir durumda eğer çek bedeli ödenmezse, çek sahibi çek bedelinin ödenmemesinden sorumlu tutulacaktır. Vekâletnamede özel yetki olmamasına rağmen çek sahibine vekâleten çek düzenlenmiş ise çekte imzası bulunan keşide eden kişi bu durumdan şahsen sorumlu olacaktır. Bu konu ile ilgili Yargıtay bir kararında; "...vekilin çek düzenleyebilmesi için, kendisine verilen vekâletnamede bu konuda açıkça yetki verilmesi zorunludur. Çekin vekâleten imzalandığı yazılmasa dahi, yukarıda belirtilen kurallara göre vekâlet veren bu çekten dolayı sorumludur..."¹⁰² şeklinde karar vermiştir.

Şirketlerde ise, temsile yetkili kişilerin imzaları tek başına yeterli olmayıp şirket kaşesinin de yer alması gerekmektedir¹⁰³. Çek şirkete ait olup şirket yetkilisi çeki imza

⁹⁸ Poroy/ Tekinalp; s. 299.; Bozer/ Göle; s. 173.

⁹⁹ Reisoğlu; s. 72.; Bozer/ Göle; s. 172.; Yargıtay 12. H.D.; E. 2009/27664, K: 2009/26167, T. 24.12.2009, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023) "...Çek lehtar, takip borçlularından B.Otomotiv Tic.Lt.Şti.İcra Mahkemesine başvurarak itiraz etmiştir. Keşide tarihinin tahrif edildiği ileri sürülmüş ise de, takip borçlularından olan G. Çolak keşide tarihi üzerindeki paraf imzasını inkar etmediğinden, HUMK 'un 298'inci madde hüküm gereğince 02.10.2008 keşide tarihi geçerlidir..."

¹⁰⁰ Bozer/Göle; s. 248.

¹⁰¹ Reisoğlu; s. 72.

¹⁰² Yargıtay 12. H.D.; E. 2012/13353, K: 2012/30726, T. 30.10.2012, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

¹⁰³ Yargıtay 12. H.D.; E. 2006/5936, K: 2006/9146, T. 25.04.2006, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023) "...Dava ödenmeyen çek nedeniyle alacak istemine ilişkindir. Her ne kadar çek üzerindeki imza A.İnşaat ve Tic.Ltd. Şti. Unvanı altında ise de; bu çeki dayalı olarak Samsun Üçüncü İcra Müdürlüğünün E.2003/4046 Sayılı dosyasında icar takibinin davalı aleyhine yapılmış olması, davalının bu çeki kendisi tarafından ve kişisel borcu için düzenlediğini kabul etmiş ve kısmi ödemede de bulunmuş olması karşısında, çekle ilgili husumeti benimsemiş olduğu kabul edilerek, işin esasına girilmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, çekin keşidecisinin limited şirket olduğunun kabulü ile davanın husumetten reddine kararı verilmesi doğru görülmemiş ve bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir..."; Yargıtay 12. H.D.; E. 2010/10889, K: 2011/415, T. 14.02.2011, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023) "...Somut olayda çekin keşide tarihi itibarıyla şirket yetkilisinin F...K...Y...olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum karşısında mahkemece, çekin keşide tarihi itibarıyla yetkili olan şirket temsilcilerinin örnek imzaları temin edilerek, çekteki imzanın borçlu şirket yetkililerinin eli ürünü olup olmadığı konusunda yöntemine bilirkişi incelemesi yaptırılıp, oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir..."

atmışsa ancak şirketin kaşesi basılmamışsa bu durumda imza sahibi şirket yetkili temsilcisi çekten şahsen sorumlu olacaktır¹⁰⁴. Kaşe ile birlikte atılan imza dışında bu kişilerin çek üzerinde başka bir imza daha atmaları durumunda ise bu kişilerin şirket için aval oldukları anlaşılacaktır¹⁰⁵.

Kambiyo senetleri bakımından müşterek temsil ve birlikte imza edilmesi dışında keşidecinin çift imza atması zorunlu değildir.

Çekte imzanın adi ortaklık adına atılması durumunda, imzayı atan kişi aynı zamanda ortaklığı temsil ilzama yetkili kişi ise ve ortaklık sözleşmesinde de aksi düzenlenmemişse adi ortaklığı oluşturan diğer ortaklar da çekte imzaları bulunmamalarına rağmen sorumlu olacaklardır¹⁰⁶. Ancak adi ortaklık adına imza atan kişinin ortaklığı temsil ve ilzama yetkisi yoksa ortaklığı oluşturan diğer ortakların üçüncü kişilere karşı herhangi bir sorumlulukları olmayacaktır¹⁰⁷.

Çek üzerine atılacak olan imza keşideci sıfatı ile atılmalıdır¹⁰⁸. Atılan imzanın gerçekte çek keşide edene veya tüzel kişilerde yetkili temsilciye ait olmaması durumunda “imzaların bağımsızlığı” prensibi nedeniyle çekin geçerliliği etkilenmeyecek ve çekte bulunan diğer kambiyo taahhütleri zarara uğramayacaktır¹⁰⁹.

¹⁰⁴ Yargıtay 12. H.D.; E. 2022/6828, K: 2022/7619, T. 22.06.2012, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023); Yargıtay 12. H.D.; E. 2011/17631, K: 2012/3650, T. 14.02.2012, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023); Yargıtay 12. H.D.; E. 1991/1959, K: 1991/9731, T. 27.09.1991, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

¹⁰⁵ Yargıtay 12. H.D.; E.2013/16551, K: 2013/24657, T. 01.07.2013 “... şirketin münferiden temsile yetkili temsilcinin şirket kaşesi dışında senet üzerine atmış olduğu imza bizatihi kendisini sorumlu kılar. Yine TTK'nun 730.maddesi göndermesi ile çekler hakkında da uygulanması gereken aynı kanunun 613 ve 614/1.maddeleri (6102 Sayılı TTK' nun 701 ve 702. maddeleri) gereğince, keşideci imzası dışında çekin ön yüzüne konulan her imza aval şerhi sayılır. Aval için sadece imza yeterli olup, ayrıca ad ve soyadının yazılması gerekli değildir.”

¹⁰⁶ Yargıtay H.G.K.; E. 2008/12-825, K: 2009/32, T. 28.01.2009, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

¹⁰⁷ Yargıtay 12. H.D.; E. 2017/7977, K: 2017/15186, T. 06.12.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023) “...Somut olayda, takibe konu çekte keşideci olarak “..... Adi Ortaklığı” ibaresi altında tek bir imzanın atılı olduğu, takip borçlusu ...' in süresi içerisinde icra mahkemesine verdiği dilekçede, bu imzanın kendisine ait olmadığını ileri sürdüğü, alacaklının ise bu hususu kabul edip imzanın adi ortaklardan ...' a ait olduğunu beyan ettiği anlaşılmış olup, borçlunun temyiz dilekçesine ekli... 1. Noterliğince 04/06/2013 tarih ve 10261 yevmiye numaralı Adi Ortaklık Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, adi ortaklığı Kadriye ve ...'in müştereken imzaları ile temsil ve ilzama yetkili kılındığından, adi ortaklardan Şükrü Yıldız'ın atmış olduğu imza ile ...' nin sorumluluğu söz konusu olamayacaktır. O halde mahkemece, yukarıda değinilen adi ortaklık sözleşmesi uyarınca taraflarca kararlaştırılan idare ve temsile dair düzenleme dikkate alınarak borca itirazın kabulüyle borçlu ... yönünden takibin durdurulmasına karar verilmesi gerekirken, itirazın reddi yönünde hüküm tesisi isabetsizdir.”

¹⁰⁸ Öztan; s. 464.; Kendigelen; s. 102.

¹⁰⁹ Kendigelen; s. 103.

2.4.7. Banka tarafından verilen Seri Numarası ve Karekod

Seri numarası, TTK m.780/4'e, çekte zorunlu unsur olarak 6278 Sayılı Kanunla eklenmiştir. Buna göre, bankalar tarafından bastırılacak çeklerde, seri numarası da zorunlu olarak bulundurulacaktır. Bu unsur bulunmadığı takdirde çek geçersiz olacaktır.

Keşidecinin hesabının bulunduğu banka şubesi adı ve çek hesabı numarasının bulunmadığı çek üzerinde yazılı olmadığı takdirde, bankanın vermiş olduğu seri numarası ile bahse konu çekin hangi banka şubesine ait olduğu anlaşılacaktır. Bu sayede, muhatabın herhangi bir şubesine çek ibraz edildiği zaman, ibraz edilen şube hesap sahibi ve hesap numarası bilgilerine ulaşabilecek ve çek karşılığının olup olmadığını tespit edecektir¹¹⁰.

Karekod da çekte zorunlu unsur olarak, Türk Ticaret Kanunu 780/1-h bendine 6278 Sayılı Kanunla eklenmiştir.

Karekod sayesinde, keşide edilen çek yaprağının doğruluğu, çek keşidecinin önceki ödeme performansı, çekin tedavülde olup olmadığı bilgileri tespit edilebilecektir¹¹¹.

Çekte karekod kullanılması 2015 yılında Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.de istem halinde kullanılan uygulamalardandı, fakat 01.01.2017 tarihinde yapılan yasal düzenleme ile karekod kullanımı zorunlu olmuştur. Böylece 01.01.2017 tarihinden sonra düzenlenen çek yapraklarında eğer karekod yoksa bu durumda çek geçersiz olacaktır¹¹². Bunun tek istisnası vardır. O da yabancı bankalar tarafından bastırılmış çeklerdir. TTK m. 781/4'de yapılan düzenlemeye göre, çeki eğer yabancı banka bastırılmışsa bu halde seri numarası ve karekod olmasa da çek vasfı engellenmeyecektir. Bahse konu bu istisna, Türkiye'de kurulan yabancı sermayeli bankayı yahut Türkiyede şubesi olan yabancı sermayeli bir bankayı etkilememektedir. Yani bunlar tarafından bastırılan çekler için de seri numarası ve karekod zorunludur¹¹³.

¹¹⁰ Bozer/ Göle; s. 253.

¹¹¹ Köle/ Görgülü; s. 97.

¹¹² Pulaşlı; s. 291.

¹¹³ Köle/ Görgülü, s. 97.; Pulaşlı; s. 291.

2.4.8. Çekin alternatifli (ikamesi mümkün) zorunlu unsuru olarak düzenleme yeri

Düzenleme yani keşide yeri de TTK'da zorunlu unsur olarak sayılmıştır. Ancak bu zorunlu unsurun alternatifli zorunlu unsur olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü kanun koyucu tarafından bu unsurun çekte yer almaması halinde yasa koyucu bir alternatif öngörmüş, ancak diğer unsurlar bakımından herhangi bir alternatif öngörmemiştir.

TTK 780/1-e maddesine göre çekin düzenleme yerinin bulunması zorunlu unsurlarından biridir. Ancak TTK 781/3 maddesine göre düzenleme yeri gösterilmemişse ve çek düzenleyicisinin isim ve soy isminin yanında bir yer yazıyor ise çekin orada düzenlenmiş sayılacağı hüküm altına alınmıştır. Buna rağmen bahse konu çekte, düzenleme yeri bulunmadığı gibi çekin keşidecisinin isim ve soy isminin yanında da bir yer yazılı değilse çek vasfı bulunmayacaktır. Bununla birlikte çekte çok sayıda keşide yeri yazılmış ise bu halde de çek geçersizliği söz konusu olacaktır¹¹⁴.

Çek düzenleme yeri, çek henüz ibraz edilmeden çekte yazılı olmalıdır. Çek ibraz edildikten sonra düzenleme yerinin yazılması veya tamamlanması durumunda senet çek olarak kabul edilmeyecektir¹¹⁵. Bu düzenleme yeri çekin ön yüzünde herhangi bir yere yazılması ile mümkündür¹¹⁶. Burada düzenleme yeri belli bir yer olmalı ve mümkün olmalıdır¹¹⁷. Bu durum ödeme sürelerinin tespiti açısından ve muhtemel bir icra takibi durumunda icra dairesinin ve dava aşamasına gelirse mahkemenin yetkisinin tespiti açısından önemlidir¹¹⁸.

Yasada “yer” kavramından ne anlaşılacağı ile ilgili bir açıklık yoktur¹¹⁹. Bundan dolayı, Yargıtay uygulamaları dikkate alındığında “yer” kavramını il, ilçe veya köy şeklinde bir idari birim olarak anlamak gerekmektedir¹²⁰. Dolayısıyla keşide yeri olarak

¹¹⁴ Öztan; s. 231.; Ülgen/ Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 241.; Poroy/ Tekinalp; s. 93.; Bozer/ Göle; s. 176.

¹¹⁵ Reisoğlu; s. 67.; Yargıtay 10. C.D.; E. 1996/7505, K: 1996/7589, T. 26.06.1996, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

¹¹⁶ Reisoğlu; s. 67.

¹¹⁷ Öztan; s. 231.; Pulaşlı; s. 295.; Kendigelen; s. 40.; Eriş; s. 926.

¹¹⁸ Öztan; s. 231.; Pulaşlı; s. 295.

¹¹⁹ Pulaşlı; s. 297.; Eriş; s. 926.

¹²⁰ Eriş; s. 926.; Kendigelen; s. 93.; Bozer/ Göle; s. 176.; Yargıtay H.G.K.; E. 2008/12-416, K: 2008/416, T. 04.06.2008, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023) “...’K.Paşa’ herhangi bir idari birim çağrıştırmaz. Keşidecinin adresi ‘Kemalpaşa-İzmir’ olarak yazıldığına göre, keşide yerinin çek kapsamında hiç duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşıldığıının kabulü gerekir...”.

belirtilen yer bir idari birim değilse, örneğin semt veya mahalle adıyla keşide yeri yazılmamış gibi değerlendirmek gerekecektir¹²¹.

Keşide yerinin kısaltılarak yazılması mümkündür. Ancak yapılacak kısaltma hiçbir şüpheye yer vermeyecek biçimde anlaşılır ve net olmalıdır¹²². Gaziantep'e "G.antep", Gümüşhacıköy'e "G.hacıköy", Şebinkarahisar'a "Ş.karahisar" gibi kısaltmalar herhangi bir tereddüte mahal vermediğinden geçerli kabul edilecekken, örneğin "Esk" Eskil'i de Eskipazar'ı da Eskişehir'i de ifade edebileceğinden, yine örneğin "Erz" hem Erzurum hem Erzincan'ı ifade edebileceğinden ve bu nedenle bir netlik ve açıklık olmayıp tereddüt hasıl olduğundan bu şekilde yazılan yer düzenleme yeri olarak kabul edilemeyecektir¹²³.

Çeke yazılan keşide yerinin gerçekten de çekin fiilen keşide edildiği yer olması şart değildir. Farklı bir keşide yeri yazması mümkündür. Bu sayede keşideci çekin ibraz süresini uzatıp kısaltabilecektir¹²⁴.

2.4.9. Çekin ihtiyari unsuru olarak ödeme yeri

Çekin üzerine yazılıp yazılmamasının çek niteliğine etki etmeyeceği, yazılıp yazılmamasının keşidecinin takdirinde olduğu durumlarda ihtiyari unsurdan söz

¹²¹ Kendigelen; s. 93.; Yargıtay 12. H.D.; E. 2017/5597, K: 2017/11668, T. 28.09.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023) "...Somut olayda alacaklı tarafından takibe konu edilen çekte, keşide yeri olarak gösterilen (RAMİ)'nin belirgin ve duraksamaya mahal bırakmayacak şekilde bir idari birimi çağrıştırmadığı, dolayısıyla keşide yeri olarak kabulünün mümkün olmadığı anlaşıldığından kambiyo senedi vasfı bulunmamaktadır."

¹²² Pulaşlı; s. 297.; Öztan; s. 231.; Ülgen/ Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 241.; Kendigelen; s. 97.; Bozer/Göle; s. 176.; Bu hususta Yargıtay İçtihatı Birleştirme Kararı için bkz; Yargıtay İ.B.K.; E. 1992/1, K: 1992/5, T. 14.12.1992, R.G. 06.05.1993, S.21573 "G.antep, Ş.urfa, K.maraş, G.hacıköy, Ş.koçhisar ve Ş.karahisar gibi kısaltmaların neyi ifade ettikleri kolaylıkla ve hiçbir tartışmaya yol açılmaksızın belirlenebilecek niteliktedirler. O halde anlamlarında hiçbir duraksama olmayan kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması halinde çek bu niteliğini korumalı, buna karşın ne anlama geldiği bilinmeyen kısaltmaların yazılması halinde keşide yeri gösterilmemiş sayılmalıdır."; Yargıtay 12. H.D.; E. 2001/202, K: 2001/482, T. 17.01.2002, R.G. 06.05.1993, S.21573 "...14.12.1992 tarih, 92/1-5 sayılı İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurul kararı uyarınca, çeklerde keşide yerin duraksamaya yer vermeyecek şekilde yazılması gerekir. Takip dayanağı 19.04.2001 tarihli çekte keşide yeri (İZM) olarak gösterilmiş olup, bu şekilde yazılan keşide yerinin "İzmit" i de çağrıştırabileceği nedeniyle yukarıda anılan İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurul kararına uygun bir keşide yerinin mevcut olmadığı sonucuna yapılmalıdır. Bu durumda kambiyo yolu ile yapılan takibin İİK' nın 170/a maddesi hükmü uyarınca iptaline karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde itirazın reddi isabetsizdir."

¹²³ Yargıtay 12. H.D.; E. 2013/8993, K: 2013/10850, T. 22.03.2013, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023); Benzer şekilde Yargıtay 12. Hukuk Dairesinin kararı için bkz; Yargıtay 12. H.D.; E. 1992/2071, K: 1992/8825, T. 26.06.1992, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 02.12.2023) "Keşide yeri kısa olarak yazılabilir. Bu kısaltma, duraksamaya neden olmamalıdır. "Band." kısaltması, "Bandırma" olarak kabul edilemez."

¹²⁴ Kendigelen; s. 96.

edilebilmektedir ve ödeme yeri de bu şekilde bir ihtiyari unsurdur¹²⁵. Dolayısıyla çek keşide edildiğinde ödeme yeri yazılması bir zorunluluk değildir¹²⁶.

Ödeme yeri, çekin ibraz süresini tespit etmek bakımında önem arz etmektedir. Bununla birlikte, yabancılik unsuru ihtiva eden çekte bazı konularla ilgili bağlama kuralı gereği uygulanacak olan hukukun tespit edilebilmesi bakımından da önem arz etmektedir¹²⁷.

TTK 781/2 maddesine göre şayet çekte ödeme yeri olarak bir yer yazılmamışsa muhatap (bankanın) ad ve soyad (ticaret unvanı) yanında yazılan yerin ödeme yeri olarak kabul edilmesi gerekecektir. Muhatap (banka) ad ve soyadının ya da ticaret ünvanının yanında birden çok yer yazılmışsa ilk yazılan ödeme yeri sayılacaktır. Eğer bu da yazılmamış, yani hiçbir kayıt yoksa veya yazılan yerde bir açıklık yoksa bu durumda da muhatap banka merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri sayılacaktır. Bu düzenleme sayesinde hiçbir yer yazmasa dahi en son muhatap banka merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri sayılacağından ödeme yeri zorunlu bir unsur olarak değerlendirilmeyecektir.

Bankacılık Kanunu gereğince bankalar anonim şirket olarak kurulmak ve ticaret siciline tescil edilmek zorundadır. Bu sebeple bankanın merkezi ile ilgili herhangi bir tereddüt yaşanmadan ödeme yeri tespit edilebilecektir¹²⁸. Burada merkez tabirinden merkez şube anlamak gerekmektedir¹²⁹.

Çek Kanununda çek yapraklarından her birine, çek hesabının bulunduğu şubenin yazılacağı hükmü bulunmaktadır. Böylece muhatap bankanın ticaret unvanının yanında yer belirtilmese de merkezinin neresi olduğu, dolayısıyla ödeme yerinin neresi olduğu tespit edilebilecektir¹³⁰.

Çekte ödeme yerinde, düzenleme yeri başlığında anlatıldığı gibi il, ilçe, köy şeklinde idari birim olması mecburiyeti yoktur¹³¹.

2.4.10. Çek kanununda düzenlenen diğer şekil şartları

Kanun koyucu Türk Ticaret Kanunu dışında Çek Kanunu ve çeşitli tebliğlerle çek defterlerinin yapraklarına yazılması gereken bilgiler ve çeklerin nasıl basılacağı

¹²⁵ Bahtiyar; s. 143.

¹²⁶ Kendigelen; s. 83.

¹²⁷ Ülgen/ Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 239.

¹²⁸ Kendigelen; s. 83.

¹²⁹ Kendigelen; s. 83.; Karayalçın; Ticari Senetler, s. 269.

¹³⁰ Bozer/ Göle; s. 275.

¹³¹ Çeker; s. 438.; Ülgen/ Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 239.; Bozer/ Göle; s. 179.

hususunda düzenlemeler getirmiştir. ÇK. m. 2/7 hükmüne göre bankaların vermiş oldukları çek defterlerindeki yaprağında bankanın şube adı, basım tarihi, gerçek kişiler için ad-soyad ve TC Kimlik numarası, tüzel kişiler için tüzel kişinin adı ve vergi kimlik numarası, varsa MERSİS numarası, çek hesabı numarası matbu olarak bulunmalıdır.

ÇK m. 2/9.'a göre, TTK'da belirtilen çek unsurları bulundurması şartıyla, ÇK m. 2/1'de belirtilen unsurların eksikliği senedin çek vasfına etki etmeyecektir.

2.4.11. Çeke konulan ihtiyari kayıtlar

Uygulamada çeklerde bazı kayıtların eklendiği sıklıkla görülmektedir. Bu kayıtlardan bazılarının çek üzerinde bulunabileceği TTK'dan anlaşılmaktadır, ancak bazı kayıtların ise kanundan anlaşılmasına rağmen tamamen uygulamayla geliştiği ve gerek doktrin gerekse yargı kararları ile bulunmasında herhangi bir beis görülmediği anlaşılmaktadır. Buna rağmen çeke eklenmesi kanun koyucu tarafından istenmemiş, eklendiği durumlarda bir kısmının hiç yazılmamış sayılacağı ve çek geçerliliğini etkilemeyeceği, bir kısmının ise eklenmesiyle senedin çek vasfını kaybettireceği kayıtlar mevcuttur.

2.4.11.1. Çekin geçerliliğini etkilemeyen ve kanun koyucu tarafından müsaade edilen kayıtlar

Yukarıda anlatıldığı gibi çek üzerine konulan kayıtlardan bazılarının çek üzerinde bulunabileceği yasa koyucu tarafından serbest bırakılmıştır. “Provizyon”, “tahkim”, “ihbar”, “aynen ödeme”, “hesaben ödeme”, “vize” ve “teyit” gibi kayıtların çek üzerinde bulunması yasa koyucu tarafından serbest bırakılmıştır¹³². Benzer şekilde, “avaldir”, “hamiline”, “emre yazılı değildir”, “protestodan muaftır” kayıtları, ticaret unvanı, işletme adı da çek üzerinde bulunabilir¹³³. Sayılan kayıtların bulunması senedin çek vasfını etkilemeyecektir. Bu kayıtlardan bir kısmı TTK kapsamında müsaade olunmuş, bir kısmı ise uygulama sayesinde geliştirilmiştir.

¹³² Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 552.

¹³³ Poyraz, Ercan; Ticaret Hukuku, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 240.

2.4.11.1.1. TTK tarafından müsaade edilen kayıtlar

“Emre yazılıdır” kaydı, “ emre yazılı değildir” kaydı, “aval” kaydı, “hamiline” kaydı, “aynen ödeme” kaydı, “hesaben ödenme” kaydı, çizgili çek ile ilgili kayıt, adres ve yerleşim yeri kaydı, çekin ödenmemesinden cirantanın sorumlu olmayacağı kaydı, nüsha kaydı, karşılığın devri kaydı ve protestodan muafiyet kaydına dair kayıtların çek üzerinde bulunmasına TTK müsaade etmiştir.

2.4.11.1.2. Uygulama ile gelişen kayıtlar

Uygulama ile çekte eklenen kayıtlardan bazı kayıtların çeki geçersiz kılmadığı uygun görülmüştür. İhbar kaydı, provizyon kaydı, tahkim kaydı, teyit kaydı, vize kaydı, bloke kaydı ve yetki kaydı uygulama ile gelişen, çeki geçersiz hale getirmeyen kayıtlardır.

2.4.11.2. Çekte bulunması yasaklanan kayıtlar

Yukarıda anlatıldığı gibi, kayıtlardan bazılarının çek üzerine yazılması kanun koyucu tarafından istenilmemiştir. Bu kayıtlara yasak kayıtlar denilmektedir. Bu kayıtlardan bir kısmı yazıldığı takdirde çek geçerliliğini etkilememekte ve hiç yazılmamış gibi kabul edilmekteyken bir kısmının yazılması ise çeki geçersiz kılmaktadır.

2.4.11.2.1. Çeki geçersiz kılmaksızın yazılmamış sayılan kayıtlar

- TTK'nın 784. maddesine göre, **kabul kaydı**

Banka, çekin kabulüne ilişkin herhangi bir beyanda bulunamayacağından çekin kabulü sonucunu doğuracağı herhangi bir işlem de yapamayacaktır. Ancak muhatap banka böyle bir beyanda bulunmuşsa, bu kayıt hiç yazılmamış sayılmakta ve çek geçerliliğini etkilememektedir¹³⁴.

- TTK'nın 786. maddesine göre, **faiz kaydı**

¹³⁴ Poyraz; s. 240.

Çek üzerine yazılacak anapara faizi ile ilgili kayıtlar hiç yazılmamış sayılmakta ve dolayısıyla çek geçerliliğini etkilememektedir. Ancak, çek bedelinin ödenmemesi halinde temerrüt faiz oranı olarak ne uygulanacağı yazılabilmektedir¹³⁵.

- TTK'nın 795. maddesine göre, **vade kaydı**

Bilindiği üzere çek görüldüğünde ödenir ve bu sebeple çekte vade olmaz, şayet konulmuşsa bu durum çekin geçerliliğini etkilemeyecektir ve kayıt hiç yazılmamış sayılacaktır.¹³⁶

- TTK 818/1-c maddesi atfı ile TTK 679. maddesine göre, çekin ödenmemesi halinde çek keşidecisinin **sorumlu olmayacağına dair sorumsuzluk kaydı**,

Çeke, çekin ödenmemesi halinde çek keşidecisinin sorumlu olmayacağına dair bir kayıt eklenmişse bu kayıt hiç yazılmamış sayılır¹³⁷ ve bu durum çeki geçersiz kılmaz.

- Cezai şarta ilişkin¹³⁸, vekâlet ücretine ilişkin¹³⁹ ve manevi tazminata ilişkin¹⁴⁰ kayıtların çek üzerine yazılması durumunda bu kayıtlar hiç yazılmamış kabul edilecek ve çekin geçerliliği etkilenmeyecektir.

2.4.11.2.2. Çeki geçersiz kılan kayıtlar

TTK 780/1-b maddesi hükmüne göre çek bedelinin ödenmesine dair havale kayıtsız, şartsız olmalıdır. Çek kayıtsız, şartsız olarak düzenlenmemişse artık senet çek sayılmayacak ve bu kayıtlar çeki geçersiz kılacaktır.

Teminat yahut hatır için çek keşide edildiğini gösteren kayıtların çek üzerinde bulunmasının çek geçerliliğine etkisini incelediğimizde; eğer bu kayıt temel ilişkinin ifasına ya da sonuçlarına dair bir sözleşme veya hukuki bir ilişkinin ediminin yerine getirilmesi gibi şart içermiyorsa çek geçerliliği etkilenmeyecektir¹⁴¹. Ancak sadece çekin hangi hukuki ilişki için verildiğini örneğin, kira sözleşmesinden veya satış sözleşmesinden ya da bir fatura ödemesini ifade eden kayıtlar yahut sadece “teminat içindir”, “teminattır” şeklindeki kayıtlardan neyin teminatı olduğu anlaşılamayacağından bu kayıtlar çeki geçersiz kılmayacaktır. Doktrinde de “mücerret teminat kaydı” olarak adlandırılan bu tür kayıtlar temelde yatan borç ile ne doğrudan ne dolaylı bir irtibat

¹³⁵ Göle; Çek, s. 66.; Öztan; s. 1079.; Pulaşlı; s. 306.; Kendigelen; s. 143.

¹³⁶ Çelik, Aytekin; Ticaret Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 247.

¹³⁷ Çelik; s. 247.

¹³⁸ Reisoğlu; s. 85.; Öztan; s. 1042. Aksi görüş: Kendigelen; s. 143.

¹³⁹ Pulaşlı; s. 306.

¹⁴⁰ Pulaşlı; s. 306.

¹⁴¹ Kendigelen; s. 144.

kurmadıklarından senedin çek özelliğini kaybettirmeyecektir¹⁴². Buna rağmen çek keşide eden keşideci, aralarında yaptıkları temel borç ilişkisini senet üzerinde gösteren bir kayıt koyarsa veya temel borç ilişkisine atıf yapan ya da temel borç ilişkisiyle dolaylı bir bağlantı içeren¹⁴³ kayıtları eklerse bunlar çeki geçersiz kılacaktır. Senedin ödenmesini şarta bağlayan veya çekin ödenmesini doğrudan doğruya temel borç ilişkideki edimin ifası şartına bağlayan teminat kayıtları da çeki geçersiz kılar¹⁴⁴.

2.5. Çekin Düzenlenmesi

2.5.1. Çek düzenleme ehliyeti

TTK m.670’te yasa koyucu sözleşme ile borçlanabilmeye ehil herkesin kambiyo senetleri ile de borçlanabilme ehliyetine sahip olduğunu düzenlemiştir. TMK 9.maddesine göre ise fiil ehliyetine haiz olanlar sözleşme ile borçlanabilmek ehliyetini haizdir. Dolayısıyla fiil ehliyetine sahip olan herkes kambiyo senedi düzenleyebilecek ve bu kapsamda çek keşide edebilecektir.

Çekte imzaları bulunan cirantalar veya avalistler de kambiyo borçlusu durumuna geldiklerinden bunlarda da tıpkı çek keşide edenler gibi fiil ehliyeti bulunmalıdır¹⁴⁵.

TMK m.10 hükmüne göre ise, gerçek kişiler ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlı olmamakla fiil ehliyetini kazanabilir.

Tüzel kişiler bakımından fiil ehliyeti ise TMK 49.maddeye göre kanunda ve kuruluş belgelerinde gösterilen gerekli organların teşekkülüyle kazanılır.

Gerçek kişi vasfını haiz olmayanların ve tüzel kişi vasfını haiz olmayan örneğin adi ortaklık veya donatma iştiraki gibi ortaklıkların kambiyo borcu altına girmesi, dolayısıyla çek keşide etmesi mümkün değildir¹⁴⁶. Fakat TBK 638/3 maddesine göre adi ortaklığı temsile yetkisi olan kişinin çek düzenlemesi durumunda adi ortaklığı oluşturan ortaklar bu çekten sorumlu olacaklardır.

Temyiz kudretini haiz olmayan küçükler ve kısıtlılar, TMK 16/1 maddesi uyarınca yasal temsilcilerinin izni olmaksızın borç altına girememektedir. Buna rağmen küçük ve

¹⁴² Kendigelen; s. 134.; Pulaşlı; s. 308.; Reisoğlu; s. 86.; Bahtiyar; s. 65.

¹⁴³ Kendigelen; s. 137.

¹⁴⁴ Öztan; s. 1076.; Pulaşlı; s. 308.; Reisoğlu; s. 86.; Kendigelen; s. 136-137.; Bahtiyar; s. 65.

¹⁴⁵ Kınacıoğlu; s. 100.; Kendigelen; s. 44.

¹⁴⁶ Kınacıoğlu; s. 99.; Kendigelen; s. 44-45.

kısıtlıların yaptıkları kambiyo taahhüdü, yasal temsilcisinin sonradan vereceği rıza ve vesayet hali varsa vesayet makamının izin vermesiyle hüküm ve sonuç doğuracaktır¹⁴⁷.

Çek düzenlendiği tarihte kambiyo taahhüdünde bulunan kişinin ehliyetli olup olmadığının önemi yoktur. Önemli olan çekin lehtara verilmesi zamanında ehliyetinin bulunmasıdır¹⁴⁸.

Kambiyo senedi ile borçlanma ehliyetini haiz bulunmayan kişinin çek düzenlemesi halinde, bu durumdan çekteki diğer imzalar etkilenmeyecektir. İmzaların bağımsızlığı denilen bu prensibe göre çek keşidecisinin ehliyetsiz olması çekin geçersizliğine yol açmayacaktır¹⁴⁹. Ayrıca TTK 880.maddeye göre çek tedavüle çıktıktan sonra keşideci fiil ehliyetini kaybederse bu durumdan da çek geçerliliği etkilenmeyecektir.

Ehliyetsizlik durumu bir mutlak def'i olup, ehliyetsiz olduğunu ileri süren kişi, ehliyetsiz olduğunu bilen, bilmeyen, iyiniyetli üçüncü kişi konumunda olan herkese karşı ileri sürebilecektir¹⁵⁰. Kambiyo senedi ile borçlanmaya ehil olmadığını iddia eden kişi, gerçekten ehliyetsiz olduğunu kendisinin ispat etmesi gerekmektedir¹⁵¹.

2.5.2. Bankalar tarafından bastırılan çek yapraklarının kullanılması

Kambiyo senedinin hangi formlara göre düzenleneceğine dair TTK'da bir hüküm yoktur¹⁵². Bu nedenle normal şartlarda, herhangi bir kağıt ile çek düzenlenebileceği düşünülebilir. Fakat Çek Kanunu m.2/5'te çek defterlerini bankaların bastıracağı, Çek Kanunu m. 2/7 ve 2/8'de sayılan hususların çek yapraklarının her birinde teker teker yazılı olacağı ve Çek Kanunu 2/6 maddesi gereğine çek defterlerinin baskı şeklini belirleyecek tebliğin TCMB tarafından yayınlanacağı hükümleri karşısında herhangi bir kağıtta TTK'da sayılan zorunlu unsurları barındıran belge yine de çek olarak kabul edilemeyecektir. Kaldı ki, 6728 sayılı Kanun ile yapılan değişikliğe göre bankaların seri numarası vermesi ve karekod vermesi çekte zorunlu şartlar arasına alındığından alelade, herhangi bir kağıtla çek düzenlenemeyeceği zaten anlaşılmaktadır¹⁵³.

¹⁴⁷ Yargıtay 12. H.D.; E. 2003/3812, K: 2003/6347, T. 25.03.2003, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 05.01.2024).

¹⁴⁸ Öztan; s. 393.; Karayalçın; Ticari Senetler, s. 46.; Kendigelen; s. 47.; Kınacıoğlu; s. 100.

¹⁴⁹ Öztan; s. 394.; Kınacıoğlu; s. 100.; Kendigelen; s. 47.; Bozer/Göle; s. 332.

¹⁵⁰ Poroy/Tekinalp; s. 102.

¹⁵¹ Öztan; s. 393.; Kınacıoğlu; s. 100.

¹⁵² Reisoğlu; s. 105.; Kendigelen; s. 69.; Bozer/Göle; s. 236.

¹⁵³ Bozer/Göle; s. 237.

2.5.3. Çek anlaşmasının bulunması

Çekin bir ödeme aracı olarak kullanılabilmesi için, çek düzenleyecek kişi ile muhatap banka arasında bir anlaşma yapılması gerekmektedir. Yapılan bu çek anlaşmasına göre bir çek hesabı açılmalı, bu açılan çek hesabında çekin karşılığı bulunmalı ve muhatap bankaya bu açılan çek hesabında tasarruf etme yetkisinin verilmesi gerekmektedir¹⁵⁴.

TTK 783. maddesinde, keşideci ile muhatap banka arasında yapılacak çek anlaşmasına herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir ve bu sebeple şekil serbestliği olduğu anlaşılmaktadır. Fakat ÇK. m.2/1'e göre bankalara, çek hesabı açmayı talep edenin çek yasaklığı bulunup bulunmadığını tespit etme ve ekonomik-sosyal halini araştırma yükümlülüğü yüklendiğinden bu yükümlülük nedeniyle, çek anlaşmasının yazılı yapılması zorunluluğu doğmaktadır¹⁵⁵. Uygulamadaysa banka ile keşideci kendi aralarında genellikle cari hesap sözleşmesine ek ayrı bir sözleşme imzalamaktadırlar¹⁵⁶. Ancak herhangi bir sözleşme imzalanmadan da muhatap banka bir çek defteri vermişse, bu durum zımnen çek anlaşması varlığına bir delil oluşturmaktadır¹⁵⁷.

¹⁵⁴ Pulaşlı; s. 273.

¹⁵⁵ Bozer/Göle; s. 313.

¹⁵⁶ Öztan; s. 246.; Pulaşlı; s. 273.

¹⁵⁷ Erem/Kalpsüz/Çelebican; s. 102.; Öztan; s. 1089.; Poroy/Tekinalp; s. 311.; Pulaşlı; s. 259.

3. KARŞILIKSIZ ÇEK KAVRAMI VE YAPTIRIMLARIN TARİHÇESİ

3.1. Karşılıksız Çek Tanımı ve Unsurları

Karşılıksız çekin tanımı ne TTK'da ne de Çek Kanununda yapılmamıştır. Buna rağmen 5941 sayılı Çek Kanununun gerekçesinden bir tanım çıkarılabilmektedir. Gerekçeden çıkarılacak tanıma göre, yasal ibraz süresi geçmeden muhatap bankaya ibraz edilmesine rağmen bankada kısmen veya tamamen karşılığı olmayan ve Çek Kanunundaki düzenlemelerle çekin karşılıksız olduğu belgelenen çek karşılıksız çektir¹⁵⁸.

Yukarıdaki tanımda yer alan “karşılık” teriminden, çekte yer alan bedelin, keşidecinin çek hesabında bulunması yahut bu bedelin hesap sahibince tasarruf edilmeye hazır bulundurulmasını anlamak gerekmektedir¹⁵⁹. Buradaki karşılık, çek hesabında mevcut nakit veya muhatap banka ile çek keşidecisi arasında mevcut kredi ilişkisinden kaynaklı kredi olabileceği gibi ayrıca keşideci ile muhatap banka arasında nakit ya da kredi ile ilgili anlaşma bulunmamasına rağmen banka müşterisinin çekin karşılıksızdır yapılması halinde müşterisini karşılama ihtimali olduğu hukuki yollar ve cezai yaptırımlardan korumak için çekte gösterilen bedeli ödemesi de karşılık kapsamına girmektedir¹⁶⁰.

Karşılık, keşidecinin muhatap bankadaki çek hesabında mevcut olmalıdır, keşidecinin muhatap bankadaki farklı bir hesabında çek bedelini karşılar tutarın mevcut olması çek karşılığının olduğu manasına gelmemektedir. Fakat bankaya virman vasıtasıyla hesaplar arası para transfer yetkisi verilmişse ve keşidecinin diğer hesabında çek bedelini karşılamaya yeterli meblağ var ise bu durumda çekin karşılığının bulunduğu kabul edilecektir¹⁶¹. Ancak virman yetkisi olmadığı halde ve hesap sahibinin bu yönde yazılı bir talimatı olmadığı halde muhatap banka bir hesaptan çek hesabına para aktararak ödeme yaptıysa bu durumda hesap sahibinin çekin ödenmesinden kaynaklanan bir zararı oluşmuşsa muhatap bankanın sorumluluğu söz konusu olabilecektir¹⁶².

¹⁵⁸ Özgenç, İzzet; Çek Kanunu, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 21; Poyraz; s. 247.

¹⁵⁹ Poroy/Tekinalp; s. 303.

¹⁶⁰ Poroy/Tekinalp; s. 306.

¹⁶¹ Bahtiyar; s.130.

¹⁶² Bozer/Göle; s. 321.

Karşılıksızlığın tespiti için, çekin fiilen muhatap bankaya ibraz edildiği anda karşılığı olup olmadığı önem arz etmektedir. Çekin keşide edildiği anda veya henüz tedavül süreci devam etmekteyken karşılığının bulunmaması, karşılıksızlığın tespiti için dikkate alınmaz¹⁶³. Benzer şekilde, Yargıtay da kararlarında muhatap bankaya ibraz edildiği anda karşılığın olması gerektiği görüşündedir¹⁶⁴.

Bu kapsamda, karşılıksız çekten söz edebilmek için bazı unsurlar bulunmalıdır. Bu unsurları aşağıdaki şekilde sayabiliriz.

3.1.1. Çek niteliğini haiz belge olması

Karşılıksız çekin söz konusu olabilmesi için öncelikle bu belge Türk Ticaret Kanununun 780.maddesinde yer alan şartları taşıyan çek vasfını haiz bir belge olması gerekmektedir. Türk Ticaret Kanununda gösterilen zorunlu unsurları taşımayan belgeler çek olamayacakları için bu belgelerin bankaya ibrazı sonrasında “karşılıksız” işlemi yapılması hukuki bakımdan “karşılıksız çek” hüküm ve sonucunu doğurmayacaktır. Böyle durumlarda, muhatap banka, ödenmeme sebebini karşılık bulunmadığını değil, unsurlardan eksik olanın eksikliğini yazması gerekmektedir¹⁶⁵. Çek niteliği taşımayan bir senede bankanın karşılıksızdır işlemi yapması karşısında çek keşidecisinin bankanın bu işlemi yüzünden uğradığı veya uğrayacağı zararları bankadan talep etmesi mümkündür¹⁶⁶.

3.1.2. Çekin ibraz edilmesi

Karşılıksız çekten söz edebilmek için, çek niteliğini haiz olduğu anlaşılan senedin TTK’da düzenlenen ibraz süreleri dolmadan meşru hamil tarafından bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir.

¹⁶³ Öztan; s. 242.; Pulaşlı; s. 407.

¹⁶⁴Yargıtay 11. H.D.; E. 2015/3937, K: 2015/5887, T. 27.04.2015, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024).; Yargıtay 19. H.D.; E. 2021/ 3107, K: 2021/2771, T. 10.03.2021, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024).

¹⁶⁵ Bozer/ Göle; s. 385.

¹⁶⁶ Bozer/ Göle; s. 429.

3.1.2.1. İbraz yeri

Çekler ibraz edilirken ya muhatap bankaya ibraz edilmeli ya da Takas Odasına ibraz edilmelidir. Buna göre inceleyecek olursak;

3.1.2.1.1. Muhatap bankaya ibraz

Çekin ödeme yeri, muhatap bankaya çekin ibraz edileceği yerdir¹⁶⁷. Çek bedeli, hamil tarafından, keşidecinin çek hesabının olduğu banka şubesine ibrazı ile en pratik tahsil etme imkânına sahip olur. Çünkü bu şube, çekin karşılığı olup olmadığını kolayca tespit edebilecek keşidecinin çekteki imzası ile elektronik kayıtlarda tutulan veya hesap kartonunda bulunan imzanın karşılaştırmasını yapabilecek ve böylece çek bedelini hızlıca ödeyebilecektir¹⁶⁸. Çek Kanunu'nun 2.maddesi 7.fıkrası hükmü gereğince, keşidecinin çek hesabının bulunduğu banka şubesi her bir çek yaprağında yazılması öngörüldüğü için bu bilgilerden çek hesabının bulunduğu banka şubesinin yeri anlaşılabilir.

Bunun dışında çekin muhatap bankanın başka şubesine ibrazı da mümkündür (Çek Kanunu 3/1). Böyle bir ibraz, ödeme için ibraz etme ile aynı hukuki sonuçları doğurur¹⁶⁹. Bu durumda şube tarafından öncelikle hamilin vergi kimlik numarası saptanacak, ardından ise çek hesabının olduğu bankadan çekin bulunduğu hesapta karşılık bulunup bulunmadığı tespit edilerek ödeme yapılacaktır.

Çeki ibraz eden hamilin, çeki her yönüyle incelenecek şekilde ve fiilen ibraz etmesi gerekmektedir¹⁷⁰. Fiilen ibraz etme dışında başka vasıtalarla çekin ibrazı kabul edilmemektedir¹⁷¹.

3.1.2.1.2. Takas odasına ibraz

TTK'nın 798.maddesine göre, çek muhatap bankadan başka takas odasına da ibraz edilebilir ve bu geçerli bir ibraz olur. Burada takas odasına yapılacak olan ibraz sadece bir başka banka aracılığıyla olabilmektedir. Hamil tarafından çekin muhatap bankadan

¹⁶⁷ Kendigelen; s. 202.

¹⁶⁸ Bozer/Göle; s. 382.

¹⁶⁹ Kendigelen; s. 204.; Bilgili/ Demirkapı; s. 182.

¹⁷⁰ Kendigelen; s. 205.

¹⁷¹ Bozer/ Göle; s. 338.

farklı bir bankaya ibrazı ödeme için ibraz olarak kabul edilmeyecektir¹⁷². Böyle bir durumda, çekin takas odasına verilmesi gerekecektir¹⁷³.

Takas odasına çekin verilebilmesi için çeki verecek bankanın çekin yetkili hamili konumunda olması gerekmektedir¹⁷⁴. Emre yazılı olan çeklerde, bankalar ya tahsil ciroyuyla ya da tahsil amacıyla yapılacak temlik ciro su vasıtasıyla çekte yetkili hamil konumunda olabilirler¹⁷⁵. Yetkili hamil konumuna erişen banka çek bedelinin tahsili amacıyla takas odası aracı kılınarak muhatap bankaya başvurabileceği gibi¹⁷⁶ takas odası aracı kılınmaksızın muhatap bankaya ait şubelerden birine doğrudan ibrazı da mümkündür¹⁷⁷.

Çek Kanununa göre, elektronik ortamda çekin fiziki ibrazı olmaksızın yalnızca çek bilgilerini kullanılarak da takas odaları vesilesiyle muhatap bankadan işlem yaptırmak da takas odasına ibraz niteliğinde olacaktır. Takas odasına ibraz, hukuki ve cezai sonuçları bakımından çekin muhatap bankaya ibrazı ile aynı sonuçları doğurmaktadır¹⁷⁸. Burada da çekin karşılıksız çıkması halinde TTK'nın 808. maddesi kapsamında çekin üstüne muhatap bankanın çek bedelini neden ödemediğini takas odası yetkilisi yazıp imzalayacak ve çek ibraz eden bankaya iade edilecektir¹⁷⁹.

Çek Kanunu'nun 8. Maddesi 1.fikrasında getirilen düzenleme ile banka şubeleri arasında çeklerin hesaben ödenmesine imkân verecek bir tüzel kişiliğin TCMB tarafından kurulabileceği ve buranın TCMB'nin gözetimi altında olacağı, gerekirse TCMB'nin bu yetkisini başka bir kuruluş vasıtasıyla da uygulayabileceği düzenlenmiştir. Çek Kanununun 8/2 maddesinde de bu sistemin kuruluşunun ve işleyişinin TCMB tarafından düzenlenecek yönetmenlikle yapılacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda, 25 Eylül 1985 tarihinde Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir¹⁸⁰. Bu yönetmelikle "Bankalararası Takas Odaları Merkezi " ismiyle bir birim kurmuştur. Bu birim tüzel kişiliği haiz bir birim olup merkezi Ankara'da bulunmaktaydı.

¹⁷² Yargıtay 19. H.D.; E. 2007/10730, K: 2008/1459, T. 19.02.2008, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024) "Somut olayda çek muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edilmeyip Denizbank Adana Şubesine ibraz edildiğinden uygun bir ibrazdan söz edilemez. Muhatap bankanın yasal yükümlülüğü yoktur..".

¹⁷³ Poroy/ Tekinalp; s. 300.

¹⁷⁴ Reisoğlu; s. 217-218.; Bozer/Göle; s. 383.; Öztan; s. 1163.

¹⁷⁵ Reisoğlu; s. 218.; Öztan; s. 1158.

¹⁷⁶ Bozer/Göle; s. 383.; Reisoğlu; s. 218.

¹⁷⁷ Bozer/Göle; s. 383.; Kendigelen; s. 206.; Aksi yönde görüşe göre, Öztan; s. 1164 " ...*elinde takas odasına ibraz edilebilir nitelikte bir çek bulunan banka, bu çeki takas dışı yollardan muhatap bankaya ibraz edemez.* ".

¹⁷⁸ Kendigelen; s. 207.

¹⁷⁹ Reisoğlu; s. 217.

¹⁸⁰ R.G. 25.09.1985, S. 18879.

Bankalararası Takas Odaları Merkezi 2 Temmuz 2018 tarihine kadar devam etmekte olup bu tarihte “Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”¹⁸¹ yürürlüğü girmiş ve “Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği” yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni yönetmelikle Bankalararası Takas Odası Merkezi’nin tüzel kişiliği sona erdirilmiştir ve gerekli işlemler İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.

3.1.2.2. İbraz süresi

Karşılıksız çekten söz edebilmek için öncelikle muhatap banka ya da takas odasına kanunen düzenlenen süreler içerisinde çekin ibraz edilmesi gerekmektedir¹⁸². Bu süreler geçtikten sonra ibraz edilen çeki muhatap banka bir şekilde “karşılıksızdır” işlemi yapılmışsa, yine de çek karşılığını bulundurmama suçu oluşmayacaktır¹⁸³.

TTK’da ibraz süreleri, on gün, bir ay veya üç ay olarak belirlenmiştir. TTK m. 796’ya göre çek düzenlenme yeri ödeme yeri ile aynı ise on gün, düzenleme yeri ödeme yerinden başka bir yere bir ay, düzenlenme yeri ile ödeme yeri farklı kıtalardaki ülkelere ibraz süresinin üç ay olacağı hüküm altına alınmıştır. Fakat bu hükme bir istisna getirilerek Akdeniz’e sahili olan ülkeler ile Avrupa ülkeleri aynı kıtadaymış gibi değerlendirilerek, düzenleme yeri ile ödeme yeri bu ülkelerdense bir aylık ibraz süresi uygulanacağı belirtilmiştir(TTK m. 796/2).

Çek Kanununun 3/3 maddesinde her ne kadar muhatap bankanın tüm şubelerine çekin ibraz edilebilmesi imkânı verilmişse de, TTK 796.maddesi hükmüne göre ibraz sürelerinin hesaplanması bakımından ibraz yeri değil ödeme yerinin esas alınacağı zorunlu tutulmuştur¹⁸⁴. Yani ibraz süreleri hesaplanırken çekin fiilen ibraz edildiği banka şubesinin bulunduğu yer esas alınmayacak, çekte gösterilen veya gösterilmemişse TTK’nın 781/2.maddesine göre ödeme yeri olarak kabul edilen yer esas alınacaktır¹⁸⁵. Ödeme yeri başlığı altında açıklandığı üzere, eğer muhatap bankanın ticaret unvanının yanında birden çok yer yazılmışsa TTK 781/2 maddesine göre ilk gösterilen yer ödeme yeri olarak esas alınacaktır. Çekte ödeme yeri hiç gösterilmemiş ve muhatap bankanın

¹⁸¹ R.G. 09.06.2018, S. 30446.

¹⁸² Kendigelen; s. 209.

¹⁸³ Öztan; s. 310.; Keskin, Senem Ülküm; Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar, 1.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 92.; Bahtiyar; s. 162.; Kendigelen; s. 338.

¹⁸⁴ Kendigelen; s. 287.

¹⁸⁵ Kendigelen; s. 288.

ticaret unvanının yanında da herhangi bir yer gösterilmemişse bu durumda da, muhatap banka merkezinin olduğu yer ödeme yeri olacağından sürelerin hesabında bu yerin esas alınması gerekecektir.

TTK 796/3.maddesinde çekte ödeme yeri ve düzenleme yeri olarak yazılan yerin esas alınması gerektiği açık şekilde düzenlendiği için ibraz süresinin tespitinde çekin fiilen düzenlendiği ve fiilen ibraz edildiği yer değil çek üzerinde yazılı yerler değerlendirilerek tespit edilecektir.

Bankaların bastırıldığı çek yapraklarında genelde ödeme yeri ayrıca yazılmamakta olup çeki düzenleyenler de çek keşide edildiği esnada bir ödeme yeri yazmamaktadırlar. Fakat, Çek Kanununun 2/7. maddesinde çek yaprağında hesabın bulunduğu banka şubesinin adının yazılı olacağı düzenlendiğinden, muhatabın unvanının yanında çek hesabının olduğu banka şubesinin adı yer almaktadır ve bu nedenle ödeme yerinin tespiti bakımından uygulamada bir sorun yaşanmamaktadır¹⁸⁶.

TTK m. 796'da düzenlenen ibraz sürelerinin tespiti için önemli olan “yer” kavramı ile ilgili tartışma söz konusudur. Yazarlardan bazıları, “yer” kavramının sınırlarının “il” olacağını savunmaktadır¹⁸⁷. Yazarlardan bazılarıysa, ibraz süreleri tespit edilecekken il, ilçe veya büyükşehir belediyesi sınırlarına bakılmaksızın çek keşidecisinin iradesinin esas alınması gerektiğini dile getirmektedir. Misal olarak keşide yeri “Ankara”, ödeme yeri “Ankara-Cebeci Şubesi” olursa çekin on günlük ibraz süresine tâbi olacağı, fakat keşide yeri “Ulus”, ödeme yeri “ Ankara-Yenişehir Şubesi” olarak belirtilmesi durumunda keşideci “Ulus” yazarken ilini de özellikle belirtebilme imkânı varken belirtmeyerek farklılık yarattığından bir aylık ibraz süresine tâbi olduğunu savunmaktadır¹⁸⁸. Bu görüş ise Narbay tarafından eleştirilmiş ve aynı isimli ilçeler yazılmasının çek keşidecisinin gerçekteki iradesinin tespitinde sorunlara neden olacağı ve yanlış tespitlere yol açabileceği, düzenlenme yerinin hiçbir tartışmaya yol açmayacak şekilde yazılması gerektiği belirtilmiştir¹⁸⁹. Başka bir görüş ise, tespit yapılırken “yer” kavramından ilçe sınırlarının esas alınması gerektiğini ve bu belirlenirken büyükşehir belediye sınırlarına göre değerlendirme yapılması gerektiğini öne sürmüştü, yani aynı büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki ilçeleri aynı yer saymak gerekeceğini dile

¹⁸⁶ Narbay, Şafak; Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına \De Lege Lata\ ve \De Lege Ferenda\ Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk- Ünal Tekinalp'e Armağan Cilt I, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s. 800.; Kendigelen; s. 184.

¹⁸⁷ Narbay, Şafak; Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı, 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 38-39.

¹⁸⁸ Bozer/Göle; s. 350-351.

¹⁸⁹ Narbay; Çekten Cayma, s. 38-39.

getirmiştir¹⁹⁰. Bir başka görüşe göre ise; yer kavramı il belediyesinin sınırı olarak değerlendirme yapılması gerektiği, düzenleme yeri il olarak gösterilmişse ve ödeme yeri olarak da o il Büyükşehir Belediyesi sınırları dışında bir ilçe olarak gösterilmişse burada farklı yer durumunun değerlendirilmesi gerekeceğini savunmuştur¹⁹¹. Yer kavramından ne anlaşılması gerektiğini Yargıtay ikili bir ayırım yaparak açıklamış olup buna göre; Büyükşehir Belediyesi olan yerlerde Büyükşehir Belediyesi sınırlarında kalan yerler aynı yer sayılacak, ancak büyükşehir dışındaki yerlerde il sınırına bakılarak değil ilçe sınırına bakılarak aynı yer olup olmadığı değerlendirilecektir¹⁹².

Doktrinde bazı yazarlar “yer” kavramındaki soruna çözüm olarak kanunda yapılacak bir değişiklik ile ülke sınırları içerisinde tek bir ibraz süresi konulması gerektiğini savunmaktadırlar¹⁹³.

İbraz sürelerinin nasıl hesaplanacağı hususu TTK'nın 796/3. maddesinde düzenlenmiş olup buna göre süreler çekte düzenleme tarihi olarak yazılan günün ertesi günü başlayacaktır.

TTK'nın 817.maddesinde sürelerin hesabında, başladığı günün hesaba dahil edilmeyeceği düzenlemesi yer almakta olup bu düzenleme karşısında süre hesap edilirken keşide tarihinin hesaba dahil edilmeyeceği, ertesi gününden itibaren hesap edilmesi gerektiği belirtilmiştir. İbraz süreleri hesap edilirken çekte keşide günü olarak yazılan tarihin hesaba katılmayacak olması, o çekin keşide tarihi olarak yazılan tarihte muhatap bankaya ibrazına engel değildir¹⁹⁴. Bu düzenleme çekin ibrazının yapılabileceği son günün tespiti bakımından önem arz etmektedir.

¹⁹⁰ Öztan; s. 1168.

¹⁹¹ Pulaşlı; s. 306.

¹⁹²Yargıtay 10. C.D.; E. 2007/17214, K: 2009/7242, T. 29.06.2004, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 15.02.2024) ilamı, benzer bir başka karar için bkz. Yargıtay 12. H.D.; E. 2006/21797, K: 2006/24786, T. 26.12.2006, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 15.02.2024) “...Çekin keşide edileceği yerde ödenecek olmasından maksat, çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın ve keşide yerinin aynı ilçe idari birim sınırları içerisinde olmasıdır. Çekin keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecek olması ise, çekin keşide edildiği yer ile çekin işleyen hesabının bulunduğu banka şubesinin farklı ilçe veya ilde olmalarıdır. Burada muhatap banka sözünden kast edilen yer, çekle işleyen hesabın bulunduğu yer olup, çekin ibrazı üzerine karşılığını sormak suretiyle çek bedelini ödeyen şubenin bulunduğu yer değildir. Yani çekin yabancı bir şubeye ibraz edilmiş olması, ibraz sürelerini etkilemez. Zira; yabancı şube çek bedelini 3167 sayılı Yasa'nın 4. maddesi gereğince ve müşterilerine hizmet etmek amacıyla ödemekte ve daha sonra muhatap banka ile hesaplaşmaktadır. Yine keşide ve ödeme yerlerinin aynı yer sayılmasında ve ibraz sürelerinin hesaplanmasında, il sınırı değil, ilçe sınırının esas alınacağı, ancak; Büyükşehir Belediyesinin bulunduğu yerlerde, Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalan yerlerin aynı yer sayılacağı hususu da gözden uzak tutulmayacaktır.”.

¹⁹³ Kendigelen; s. 217.; Narbay; Çözüm Önerileri, s. 818.

¹⁹⁴ Bozer/Göle; s. 374.

TTK 816.maddesi, yapılan hesaplama sonucunda ibraz süresinin son günü tatil gününe denk gelmesi halinde ibraz süresinin tatil gününün bitiminden sonraki ilk iş gününe kadar uzayacağı düzenlemiştir.

Her ne kadar çekte keşide tarihi olarak yazılan tarihin ertesi gününden itibaren ibraz sürelerinin işlemeye başlayacağı düzenlenmiş ise de, TTK 795/2 maddesinde çekin keşide tarihi gelmeden de muhatap bankaya ibrazının mümkün olduğu düzenlenmiş ve bu durumda çekin muhatap bankaya ödeme için ibraz edildiği günde ödeneceği hususu düzenlenmiştir. Ancak Çek Kanununun Geçici m.3/5 hükmünde çeklerin 31.12.2025 tarihine kadar üstünde yazılan keşide tarihinden önce ibrazı yasaklanmış olup, bu nedenle çekin üstünde keşide tarihi olarak yazılan tarih gelmeden yapılan ibraz geçerli kabul edilmeyecektir.

Çek için düzenlenmiş olan ibraz süreleri hak düşürücü süre niteliğindedir¹⁹⁵. Bu nedenle, bu sürelerin geçmesi, herhangi bir uyuşmazlığın her aşamasında itirazın ileri sürülebilecek olup, ayrıca mahkemece ve icra müdürlüğünce hak düşürücü sürenin geçip geçmediğine re'sen dikkat edilecektir¹⁹⁶.

İbraz süreleri kesindir ve taraflar bu süreleri kendi değiştiremezler. Buna rağmen taraflar arasında yapılan buna aykırı yapılacak düzenlemeler yok hükmündedir ve bu kayıtlar çekte yazılı ise yazılmamış sayılacaktır¹⁹⁷. Ancak uygulamada, taraflar, çekleri ileri tarihli keşide etmek suretiyle ibraz sürelerini fiilen uzatabilmekte veya geçmiş tarihli çek keşide ederek ibraz sürelerini fiilen kısaltabilmektedirler¹⁹⁸.

TTK 808.maddeye göre, çek ibraz süresinde bankaya ibraz edilmediği takdirde, muhatap, düzenleyene ve tüm kambiyo sorumlularına karşı kambiyo hukukuna dayalı olarak başvurma hakkını kaybedecektir. Bununla birlikte, Çek Kanununun 5/1 maddesine gereğince, yasal süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmemiş çek için Çek Kanunda öngörülmüş olan karşılıksız çek ile ilgili cezai yaptırımlara da başvuramayacaktır. İbraz süresinden sonra muhatap bankaya ibraz edilen çek ile ilgili banka karşılık olmasa dahi “karşılıksızdır” işlemi yapamayacaktır¹⁹⁹. Ancak kendisine çek ibraz edilen muhatap banka hatalı bir şekilde o çek için “karşılıksızdır” kaydı koyarsa bu kayıt yine de geçersiz

¹⁹⁵ Öztan; s. 1167.

¹⁹⁶ Kendigelen; s. 220.

¹⁹⁷ Poroy/ Tekinalp; s. 326.

¹⁹⁸ Bozer/ Göle; s. 376.

¹⁹⁹ Bozer/Göle; s. 348.

olup buna rağmen böyle bir durumla karşılaşan keşideci “karşılıksızdır” kaydı koyan muhatap banka hakkında tazminat davası açabilecektir²⁰⁰.

Ayrıca, çekin kambiyo senedi vasfı ortadan kalkacak ve çek yalnızca adi havale niteliğinde sayılacak olup hamil artık kambiyo hukukuna tâbi usullere göre takip başlatamayacaktır²⁰¹. Fakat bu durumda hamil, sebepsiz zenginleşme hükümlerine (TTK 732) göre veya temel borç ilişkisine göre alacağını talep edebilecektir²⁰². Bundan dolayı, çek, ibraz süreleri dolduktan sonra ciro edilirse bu ciro işlemi kambiyo hukuku anlamında ciro niteliğinde olmayacak ve alacağın temlik olarak değerlendirilecektir.

Çekin muhatap bankaya ibraz süresi dolduktan sonra ibraz edilmesinin başka bir sonucu da çekten cayma durumunda görülmektedir. TTK'nın 799/1 maddesi hükmüne göre çek keşide eden, çekin ibraz süresinin dolmasından sonra cayma hakkını kullanabilmektedir. Bu nedenle çek ibraz süresi dolmasına rağmen cayma hakkı kullanılmamışsa çekin ibraz edildiği banka çek bedelini ödeyebilecektir.

TTK 811.maddesi, çekin mücbir sebeplerden dolayı zamanında ibraz edilememesi durumunda ibraz süresinin uzaması halini düzenlemiştir. İbraz süresi dolmadan çekin ibrazını engelleyen mevzuat hükmü veya herhangi bir mücbir sebep varsa çekin ibraz süresinin uzaması gündeme gelecektir. Bu durumda mücbir sebep her ne ise derhal hamilin cirantaya bildirmesi gerekmektedir. Bildirimi yaparken çeke yer ve tarihi de yazması, sonrasında imzalaması gerekmektedir. TTK'nın 811/3 maddesine göre çekin hamili, mücbir sebebin sona ermesinin ardından gecikmeksizin çeki ödeme için ibraz etmek zorundadır.

Mücbir sebeplerin bulunduğu durumlarda ibraz süresi bitmeden önce olması şartıyla çek hamilinin bu mücbir sebebi kendisinden önce olan borçlusuna bildirim tarihinden başlamak kaydıyla on beş günden fazla devam etmesi halinde çek ibraz edilmeden hamil başvuru hakkını kullanabilir²⁰³. Ayrıca TTK 811/5 maddesi gereğince, çek hamilinin ya da hamilin çeki ibraz etmesi için görevlendirilen kişinin şahsi sebeplerinden dolayı süresinde ibraz edilememesi mücbir sebep olarak değerlendirilmemektedir²⁰⁴.

²⁰⁰ Poroy/Tekinalp; s. 302.

²⁰¹ Öztan; s. 1169.; Poroy/ Tekinalp; s. 302.; Kendigelen; s. 221.; Pulaşlı; s. 309.

²⁰² Poroy/ Tekinalp; s. 302.

²⁰³ Öztan; s. 1176.

²⁰⁴ Öztan; s. 1176.

3.1.3. Çekin ödenmemiş olması

Çek niteliğini haiz olan ve süresi içerisinde meşru hamil tarafından ibraz edilen çekin bedelinin ödenmemiş olması gerekmektedir. Ödenmemiş olmasının farklı sebepleri olabilir. Buna göre ibraz edilen senet çek için TTK'daki sayılan zorunlu unsurları barındırmıyorsa, çek anlaşması yoksa, çeki ibraz eden yetkili hamil değilse, çekteki imzanın keşideciye ait olmadığı anlaşılıyorsa, çekin sahte olduğu veya çekte tahrifat yapıldığı anlaşılıyorsa, çekte rehin, haciz veya mahkeme tarafından ödenmemeye ilişkin tedbir varsa, ibraz süresi geçmişse, çek bedeli döviz olarak gösterildiği ve aynen ödeme kaydının olmasına rağmen çekle işleyen hesap döviz hesabı değilse, çizgili çek olmasına rağmen çizgili çekin ödenebilme şartları mevcut değilse, çek muhatap banka hesabının işlediği şubeden başka bir şubeye ibraz edilmiş ve ibraz edilen şubede imza kontrolü yapılamaması halinde ödeme yapılmayabilir.

Ayrıca çekin bir kısmının ya da tamamının karşılıksız çıkması durumunda kısmen veya tamamen ödeme yapılamayacaktır.

Ancak konumuz bakımından çek karşılığının bulunmaması durumu, çek bedelinin kısmen karşılığının veya tamamının keşidecinin çek hesabında mevcut olmamasıdır. Karşılıksız kalan kısım bakımından bu kısmın çok cüzi miktarda olması ile hiç karşılığının bulunmaması arasında netice olarak fark eden bir durum olmamaktadır²⁰⁵.

Çekin karşılığı olan bedelin kısmen veya tamamen bulunmamasına rağmen muhatap banka tarafından keşidecinin karşılıksız çek keşide etmiş olması durumuna gelmemesi için aralarında herhangi bir kredi ilişkisi olmadığı halde çek bedelini ödemek suretiyle çek karşılığını ödeyerek kredi tesis edebilir²⁰⁶. Bu durumda banka tarafından ödeme yapılması durumunda karşılıksız çekten bahsedilemeyecektir²⁰⁷. Böyle bir durumda bankanın keşideciye kredi açtığı değerlendirilir ve bu durum banka ile keşideci arasında iç ilişkiyi ilgilendirir. Yine çek bedelinin keşideci hesabında bulunmamasına rağmen bedel bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutardan düşükse ve banka ödeme yapmışsa bu durumda da çekin karşılıksızlık durumu gerçekleşmez²⁰⁸.

Karşılıksız çekin oluşmasının şartı hesapta yeterince karşılık olmaması sebebiyle ödeme gerçekleşmemesi durumudur. Bunda farklı nedenle çek ödenmemişse karşılıksız

²⁰⁵ Öztan; s. 296.

²⁰⁶ Poroy/ Tekinalp; s. 327.; Bilgili/ Demirkapı, s. 166.; Kendigelen; s. 69.

²⁰⁷ Kendigelen; s. 257.

²⁰⁸ Keskin; s. 37.

çekten doğan sorumluluk gerçekleşmez²⁰⁹. Söz gelimi çekin muhatap bankaya ibraz edilmesine rağmen banka tarafından yapılan kontrolde çekin TTK'da düzenlenen zorunlu unsurları barındırmadığı²¹⁰ veya çekteki keşideci imzasının müşteri hesabına benzemediği nedenle çek bedeli ödememesi durumunda karşılıksız çekten sorumluluk doğmayacaktır.

Bununla birlikte çek bedelinin ödemesinin yapılabilmesi için bahse konu çek meşru hamil tarafından ibraz edilmesi gerektiğinden, meşru hamil tarafından ibraz edilmediği anlaşılması sebebiyle muhatap banka tarafından ödeme yapılmaması durumunda karşılıksız çek durumu oluşmayacaktır²¹¹.

Çek karşılığının ne zaman hesapta bulunması gerektiği hususu incelendiğinde, doktrinde çek karşılığının muhatap bankaya ibraz anında değil, çek yaprağının lehtara teslim anında çek bedelinin bulunması gerektiği görüşü de ileri sürülmüş²¹² ise de, doktrindeki genel düşünce ve uygulamaya göre çek bedelinin tahsili için bankaya ibraz edildiğinde çek karşılığının bulunması gerekmektedir²¹³. 5941 sayılı yasanın 5/1 maddesinde karşılığın ibraz anında aranması gerektiğinin belirtilmesi ve yine 5941 sayılı Çek Kanununun Geçici 3/5 maddesinde de 31/12/2025 tarihine kadar çek üzerinde yazan tarihten önce bankaya ibrazı durumunda bu ibrazın geçerli bir ibraz olmayacağına açıkça hüküm altına alınması sebebiyle çekin karşılıksızdır işleminin de ancak çekin keşide tarihine göre yasal ibraz süresinde bankaya ibrazı durumunda mümkün olması sebebiyle, çekte yazan bedelin, çekin tahsil için bankaya ibraz anında karşılığının bulunması gerekecektir.

Muhatap banka nezdinde çek keşide edenin birden fazla çek hesabı olabilir. Bu durumda çekin karşılığının, keşidecinin düzenlemiş olduğu çekin üzerinde gösterilen numaraya ait hesapta olması gerekmektedir²¹⁴. Birden fazla çek hesabı olup diğer hesapta yeterli karşılığın bulunması ibraz edilen çek bakımından karşılık olduğu anlamına gelmemektedir²¹⁵. Bu durumda, çek keşide eden muhatap bankaya diğer hesabından aktarma yapma yetkisi vermemiş ise muhatap banka tarafından çeki karşılıksız kaşesi vurulması gerekecektir.

²⁰⁹ Çelik; s. 439.

²¹⁰ Kendigelen; s. 281.

²¹¹ Kendigelen; s. 258.

²¹² Kınacıoğlu; s. 271.

²¹³ Karayalçın; Ticari Senetler, s. 280.; Öztan; s. 242.; Erem/ Kalpsüz /Çelebican; s. 103.; Bahtiyar; s. 131.; Kendigelen; s. 55.

²¹⁴ Öztan; s. 1085.; Bilgili/Demirkapı; s. 166.

²¹⁵ Öztan; s. 1085.; Bahtiyar; s. 131.

Çek üzerinde bir ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbirin olması, mahkemece verilmiş bir ödeme yasağı kararının olması veya hesaptaki karşılığın banka ya da üçüncü kişilere rehni gibi durumlar nedeniyle çek karşılığının hamile ödenmemesi durumlarında çekte karşılıksızdır işlemin yapılıp yapılmayacağı ve keşidecisi için karşılıksız çek ile ilgili yaptırımların gündeme gelip gelmeyeceği hakkında doktrinde görüş farklılıkları bulunmaktadır. Reisoğlu'na göre, bu nedenlere dayanarak ödemenin yapılmadığı durumlarda çek arkasına sadece ödenmeme sebebi yazılarak “ödenmemiştir” ifadesinin yer alması gerektiğini, bu nedenle çekte karşılıksızdır işleminin yapılamayacağını savunmaktadır²¹⁶. Özgenç ise, çek hesabında karşılığının bulunup bulunmadığına bakılmaksızın sonuç olarak çek bedeli ödenmeyeceğinden çekte karşılıksızdır işlemi yapılmaması gerektiğini ve hesap sahibine yaptırım uygulanmaması gerektiği, ancak hamilden kaynaklanan bir kusur veya hukuka aykırılık durumundan dolayı ihtiyati tedbir kararı verilmişse karşılıksızdır işleminin yapılması gerektiği görüşündedir²¹⁷. Ülgen, Helvacı, Kendigelen, Kaya'ya göre ise hukuken geçerli ve süresinde ibraz edilen bir çekte, hesap üzerinde haciz veya ihtiyati tedbir kararı varsa veya hesap banka lehine rehnedilmişse ya da hesap kapanmışsa ve bu gibi keşideciden kaynaklanan nedenlerle hamile ödeme yapılamıyorsa hesapta çek bedelini ödemeye yetecek bedel olsa dahi keşideciye hukuki ve cezai yaptırımların uygulanması gerektiğini savunmaktadır²¹⁸.

3.1.4. Karşılıksızdır işlemi yapılması

Karşılıksızdır işlemi Çek Kanunu 3/4 maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, hamil tarafından çek bankaya ibraz edildiğinde karşılığı bulunmamaktaysa öncelikle hamilin karşılıksızdır işlemi yapılmasını talep etmesi gerekmektedir. Sonrasında banka yetkilisi tarafından çek arkasına bankaya ibraz tarihi, çekte bağlanan hesabın durumu, bankanın sorumluluğu gereğince ödediği tutar, ibraz edeninin adı, soyadı, ibraz eden tüzel kişi namına bedel tahsil edecekse bu durumun da belirtilmek suretiyle bu kişi ile beraber imzalaması suretiyle yapılmaktadır. Banka yaptığı ödeme tutarı çekte yazılı bedelden eksiltilip karşılığı olmayan miktar açık bir şekilde yazılmalıdır. Bankaya çeki ibraz eden hamil şayet imzadan imtina ediyorsa bu durumda karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır.

²¹⁶ Reisoğlu; s. 266.

²¹⁷ Özgenç; Çek, s.138.

²¹⁸ Ülgen / Helvacı/ Kendigelen/ Kaya; s. 277.

Yetkili hamil tarafından çekin süresinde muhatap bankaya ibrazına rağmen çek karşılığı kısmen ya da tamamen bulunmuyorsa bu durumda banka yetkilisi tarafından “karşılığı bulunmadığından ödenmemiştir” yazılması gerekecektir. Ancak, çek, bir tedbir nedeniyle veya ibraz süresinin geçmesi gibi nedenlerle ödenmemesi durumunda çekin ödenmeme nedeni açıkça yazılarak ve “... nedenle ödenmemiştir” kaydı yazılarak çek hamiline iade edilecektir²¹⁹.

Çeklerde karşılıksız kalma halinde bu durum resmi bir işleme tâbi tutulmaktadır. Buna göre, çekte herhangi bir sebepten dolayı çek karşılığı ödenmemişse bu durumun ödememe protestosuyla veya bankanın yapacağı karşılıksız işlemiyle yahut takas odası beyanıyla tespiti gerekir. Karşılığı olmayan çek hakkında hukuksal sürece başlayabilmek için usulünce yapılmış karşılıksızlık tespiti zaruridir. TTK 809.maddeye göre, karşılığı olmayan bir çekin karşılıksız işlemi, henüz ibraz süresi geçmeden yapılmalıdır, ancak ibraz süresinin son günü çek ibraz edilirse bu tarihi izleyen ilk iş günü de çekin karşılıksızdır tespiti yapılabilmektedir. TTK’da sayılan bu üç alternatif dışında çekin karşılıksızlığının tespiti için bir yol düzenlenmediğinden, bu sayılan usullerden başka yapılan karşılıksız çek tespitleri herhangi bir sonuç doğurmayacaktır²²⁰. Bunun mücbir sebep durumu bunun istisnasıdır. Ayrıca muhatap bankanın iflası durumunda da hamilin hukuksal sürece başvurabilmesi için çekin karşılıksızlığını tespiti ihtiyaç yoktur. Çekin keşidecisinin, cirantanın veya avalistin iflas etmesi durumunda da sadece müflis kim ise o kişiye yönelik tespit zorunluluğu bulunmamakta, ancak geri kalan kambiyo sorumlularına yönelik çekin ödenmeme durumunun tespiti zorunluluğu devam etmektedir²²¹.

Çek Kanunu’nun 3/2 maddesi gereğince, Çek Kanununun 3/3 maddesi uyarınca muhatap bankanın çek yaprakları için sorumluluk tutarı düşülerek, karşılıksız kalan kısmı ile sınırlı olarak karşılıksızdır işlemi uygulanacaktır.

Çek Kanunu’nun 3/3. maddesine göre bankanın, ibraz edilen çek yaprakları için ödeyeceği tutar Türkiye İstatistik Kurumunca belirtilen fiyat endekslerindeki senelik değişimler nazara alınarak, Merkez Bankasınca her sene Ocak ayında yeniden belirlenir ve bu tutarlar Resmî Gazete’de yayınlanır. Bu tutar 2024 yılı için 9.270,00 TL olarak

²¹⁹ Bilgili/ Demirkapı; s. 183.; Öztan; s. 293.

²²⁰ Yıldırım, Zeki/ Çetintürk, Ekrem; “İbraz Edilen Çek ile İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Hakkında Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerekliği Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.103, 2012, s. 34.

²²¹ Coşkun, Mahmut; İcra İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemeleri ve Yargılama Usulü, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, 2019, Ankara, s. 46.

belirlenmiştir. Muhatap bankanın her bir çek yaprağı için ödemekle sorumlu olduğu bu tutar asgari belirlenmiş bir tutar olup, her bankanın kendi kredi limitini belirleme serbestisi olduğundan muhatap banka ile çek keşidecisi arasında yapılabilecek bir sözleşmesi sonucunda limitin yükseltilmesi olanaklıdır²²².

Muhataap banka tarafından sorumluluk tutarın ödenebilmesi için, çek keşidecisi haricindeki hamil tarafından, ibraz sürelerinde bankaya ibraz edilmesi ve ibraz edilen çekin kesmen veya tamamen karlılığının bulunmaması şarttır. Bununla birlikte, çek yaprağının üstünde yazan baskı tarihinden itibaren beş yıl dolmadan muhatap bankaya ibrazı, çek karşılığının olmadığı tespit ve çek arkasının hamil tarafından imzalanması da mecburidir. Bu durumda, banka kanuni sorumluluk tutarını ödeyecektir, fakat Türk Ticaret Kanunu 808.maddesine paralel olarak, Çek Kanununun 3/4 maddesine göre, karşılıksızdır işleminin yapılması çek hamilinin isteğine bırakılmıştır²²³. Kısmi ödemeyi hamil kabul etmezse çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılacaktır. Hamil kısmi ödemeyi kabul ederse çek aslı bankada kalacak, fotokopisi ise hamile verilecektir. Çek kanununun 3/6.maddesine göre, çek hamili, kendisine verilecek bu fotokopiyi kullanarak başvuru borçlularına başvurabilecektir ve ayrıca şikâyette bulunacaksa icra mahkemesinde şikâyette bulunurken de dilekçesine verilen fotokopiyi ekleyebilecek, bu fotokopiyi mahkeme ve icra dairelerinde ispat aracı olarak kullanabilecektir. Karşılıksızdır işlemi için kısmi ödeme mümkün olmasına rağmen ödenmeyen kısım çok küçük bir meblağ da olsa hamilin kısmen ödemeyi kabul etmeme hakkı bulunmaktadır. Bu durumda Çek Kanununun 3/5 maddesine göre, çek ibraz edilme tarihi ve çekin ödememe sebebi çeki yazılır, çeki hamilin imzası alınır, sonrasında çek hamiline iade edilir, çek fotokopisi ise bankada saklanır.

Burada, muhatap bankanın yasal olarak sorumlu olduğu meblağ bakımından, bu meblağ eğer çek bedelinden daha yüksekse, çekin karşılıksız çıkması durumunda, banka çek bedelinin tamamını ödeyecektir ve muhatap banka tarafından çek karşılıksızdır işlemine tâbi tutulmayacaktır. Benzer şekilde, bankaya ibraz edilen çekte kısmen karşılık var ve bu karşılık ile bankanın sorumluluk miktarının toplamı çek meblağını karşılamaya yetiyorsa bu durumda da çek hakkında karşılıksızdır işlemi yapılmayacaktır.

Çek Kanunu'nun 3/3 maddesi gereğince, muhatap banka normal şartlarda yükümlü olduğu meblağı ödemek zorunda olmasına rağmen, hamil bankanın ödeme

²²² Donay, Süheyl; Gereğçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu 6273 Sayılı Yasa ile Değıştirilmiş Şekli, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s. 72.

²²³ Pulaşlı; s. 407.

sorumluğundaki miktarın tahsil edilmesini kabul etmeyebilir. Bu şekilde, çekte karşılık bulunmayıp bankanın da sorumlu olduğu meblağı ödememesi durumunda muhatap bankaca kendisine ibraz olunan çek için karşılıksızdır işlemi yapılacaktır ve bankanın yasal olarak sorumlu olduğu miktarı hamilin kabul etmemesi nedeniyle ödenmediği hususu çeke yazılacaktır. Sonrasında çek fotokopisi banka tarafından saklanacak ve çek aslı, hamilin imzası karşılığında hamile iade edilecektir²²⁴.

Çek karşılığının hiç bulunmadığı ve ibraz edenin banka sorumluluk miktarını ödemesini kabul etmesi durumunda, muhatap banka tarafından çekin ödenmeyen kısmı kadar karşılıksızdır işlemi yapılacak ve ibraz edilen çek yaprağının ön ve arka yüzü fotokopisi bankada saklanıp, çek aslı hamilin imzası karşılığında hamile teslim edilecektir²²⁵.

Çekin kısmen karşılığının olması ve ibraz edenin banka sorumluluk miktarını ödemesi durumunda, banka karşılığı olan kısmı ve hamilin talep etmesi halinde bankanın sorumluluk miktarını ibraz edene ödemek zorundadır. Bu durumda, muhatap banka tarafından, çek bedelinden kısmi karşılık ve ödemekle yükümlü olduğu tutarı düşükten sonra kalan tutarla sınırlı olarak karşılıksızdır yapılacaktır. Ardından çek fotokopisi çekilecek, bu fotokopiyi banka onaylanacak ve çek ibraz edene verilecektir. Çek ise bankada kalacaktır. Hamilin, kendisine, banka tarafından onaylanıp verilen fotokopi ile müracaat hakkını kullanabilmesi ve icra mahkemesinde şikâyete bulunabilmesi mümkündür²²⁶.

Çekte kısmi karşılık olmasına rağmen Çek Kanunu 3/5 maddesine göre hamilin kısmi ödeme yapılmasını kabul etme zorunluluğu yoktur. Yani hamil, ibraz edilen çekte kısmen karşılık bulunması durumunda, banka sorumluluk tutarı ve hesapta bulunan kısmi tutarın ödenmesini reddedebilir. Böyle olduğu zaman, muhatap banka tarafından, hem kısmi karşılığın hem de banka yükümlülük miktarının kendisine ödenmesini reddettiği hususu çeke yazılacaktır ve çekin her iki yüzünün de fotokopisi çekilerek bu fotokopiler bankada kalacak, çek aslı ise imza karşılığında hamile teslim edilecektir²²⁷. Burada, hamil kısmi ödemeyi kabul etmediği kısım bakımından müracaat borçlularına başvurma hakkını kaybedecektir. Ayrıca, hamil kabul etmediği tutar bakımından hesaplanacak gecikme

²²⁴ Özgenç; Çek Kanunu, s. 50.

²²⁵ Özgenç; Çek Kanunu, s. 51.

²²⁶ Günay; s. 230.

²²⁷ Özgenç; Çek Kanunu, s. 51.

faizi, komisyon ücreti gibi alacakları da çek keşidecisinden isteme hakkını kaybedecektir²²⁸.

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapma yükümlülüğü bankanın yükümlülüğünde olduğundan, süresi içerisinde çekin ibraz edilmesine ve bu çekin bankada karşılığı bulunmamasına rağmen çekte “karşılıksızdır” işlemi yapmayan banka görevlisine Çek Kanununun 7/4 maddesi gereğince 1 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Ancak bazı durumlar söz konusu olduğunda, alacaklı olan hamil, çek karşılığının bulunmadığını öğrenmesine rağmen ticari ilişki içerisinde olduğu çek keşidecisi müşterisini kaybetmemek için çekin karşılığının bulunmadığına dair tespiti yaptırmamakta ve sorunu kendi aralarında çözmeyi düşündüklerinden çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasını istemeyebilmektedirler.

Çek karşılığı olmaması sebebiyle ödenmemesi durumunda muhatap banka tarafından bu durumun çek üzerine yazılması gerektiği hususunda yukarıda anlatıldığı şekilde yasal düzenleme olmasına rağmen, başka bir nedenden dolayı çekin ödenmemesi durumunda ödenmeme nedeninin çekin üzerine yazılmasının gerekip gerekmeyeceği hususunda herhangi bir yasal düzenleme yoktur. Buna rağmen, Çek Kanunu'nun 3/7 maddesinde, muhatap bankanın yasal olarak sorumluluğu olan miktarı ödememesi durumunda gecikme cezası ödemesine dair düzenleme, Çek Kanunu'nun 5/1 maddesinde çek karşılığının buldurmamaya ilişkin cezai yaptırımları barındıran düzenleme ve Çek Kanunu'nun 7/5 maddesinde, çek karşılığının bulunmasına rağmen ödeme yapmayan banka görevlisine hapis cezası verileceğine ilişkin düzenlemeler karşısında, muhatap banka ile çek keşidecisinin bir takım sorumluluklarının doğması ve çek karşılığının ödenmeme sebebinin ispatı bakımından karşılıksızlık haricindeki sebeplerin de çek üzerine yazılması gerekecektir²²⁹.

3.2. Çekin Karşılıksız Çıkması Halinde Uygulanacak Yaptırımların Tarihsel

Süreci

Çekin elden ele geçme özelliği nedeniyle ödeme aracı olarak kullanılmasının kolaylık sağladığı düşünüldüğünde, çeklerin vadeli bir işlem olmaması, ibraz süresinin çok kısa olması, elden ele geçme özelliğinin kolay olması nedeniyle nakit ihtiyacını

²²⁸ Coşkun; Kıymetli Evrak, s. 506.

²²⁹ Bozer/Göle; s. 394.

karşılması, paraya göre çekin taşınma riskini ortadan kaldırması ve ekonomide kayıt dışı olan varlıkların denetimini kolaylaştırması kıymetli evraklar arasında çekin başlıca faydalarındandır. Ancak belirtildiği şekilde faydalı özelliklerinin olması karşısında çekin karşılığının çıkmaması durumu göz önünde bulundurulduğunda, karşılıksız çek konusu hukuk sistemlerinde önlem alınması gereken önemli bir konudur. Bu ihtiyacın doğması nedeniyle özel hukuk konusu olan çeker için düzenlemelere kamu hukukunda da yer verilmiştir.

Çek ile ilgili düzenlemelerde ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Her ülke kendi oluşturduğu idari ve cezai yaptırımlarını uygulamaktadır.

Nitekim çekin karşılıksız çıkması durumunda hangi yaptırımların uygulanacağına ilişkin hukuk sistemimizde istikrarlı bir çalışma sağlanamamıştır. Karşılıksız çek ile ilgili şu ana dek hukukumuzda toplamda altı kez düzenleme yapılmıştır.

3.2.1. 3167 sayılı Kanun öncesi dönem

3167 sayılı²³⁰ kanundan önce karşılıksız çek için yaptırım içeren herhangi bir düzenleme bulunmuyordu. Sadece 17.01.1927 tarihinde TBMM'nin bir yorum kararı²³¹ ile karşılıksız çekin 765 sayılı TCK'da yer alan dolandırıcılık suçunu oluşturduğu durumlarda, dolandırıcılık suçu kapsamına değerlendirileceği, bu suçlarda fiilin cezalandırılması için özel bir hükme ihtiyaç duyulmadığı kabul edilmiştir.²³²

Bu tarih öncesinde karşılıksız çekin olduğu durumlarda 765 sayılı TCK m.503'de yer alan "dolandırıcılık suçu" içerisinde cezalandırılmaktaydı. Dolandırıcılık suçunun içerisinde değerlendirildiği zamanda ise çekin karşılığının olmadığı durumları yeterli bulmayıp failin bu suçu kasıtlı olarak işlemesi gerekiyordu. Suçun unsuru olarak

²³⁰ Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (R.G. 03.04.1985., S. 18714).

²³¹ 17 Ocak 1929 tarihli 471 sayılı kararı; "Karşılığı olmadığı halde çek keşide edenlere ceza tertibine dair Ticaret Kanununun 610. maddesine bir fıkra ilâvesi teklif olunmuş ise de TCK. nın 503. maddesi çek keşide edenlerin hareketine tamamen tetabuk etmekte bulunması hasebiyle cürüm telâkki olunmasını da tahtı teminde bulunduğundan bu surette karşılığı olmadan çek keşide edenlerin cezaî bir tehdid'i kanuniden vareste kalabilmelerine imkân olmadığı ve böylece muhatabın yedinde çek muhteviyatını ödeyecek karşılık parası veya sair nakti olmayanların sania, hile, lâkaydı ve ihmâl ile çek keşide ettikleri takdirde hamilin izrar suretiyle bir dolandırıcılık cürmünü mürtekip olacakları aşikâr ve bilhassa Ceza kanununun umumî hükmünün tatbiki halinde bazan hesabının kat'ı neticecini bilmeyerek zuhulen çek keşide edenlerin hareketlerini de yine ahkâm'ı cezaîyede aranılan kast'ı cürmünün fiktanı hasebiyle cürüm telâkki olunmasını da taht'ı teminde bulunduğundan Ticaret kanununun mezkûr 61.0. maddesine bir fıkra ilâvesine mahal olmadığı heyet'i umumiyenin 7.1.1929 tarihli 22. inikadının 1. celsesinde tekarrür etmiştir." (R.G. 17.01.1929., S. 1092).

²³² Dönmezer, Sulhi; "Karşılıksız Çek", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (Ord. Prof. Dr. Charles Crozat'a Armağan), C. 43, S. 1-4, 1977, s. 314.

ise, kişinin aldatıcı nitelikte karşısındaki kişinin iyi niyetinden faydalanarak hileli bir davranış sergilemesi, keşidecinin bu davranış nedeniyle maddi bir yarar sağlamış olması gerekmektedir.

Suç unsurlarının böyle belirlenmesi nedeniyle karşılıksız çek suçu işleyen kişilerin çoğunun hareketlerinde suç kastının bulunmaması²³³ ve kanun düzenlemesinde dolandırıcılık suçu içerisinde düzenlenmesi nedeniyle dolandırıcılık suçunun unsurlarını da taşımaması nedeniyle faillere ceza verilemiyordu²³⁴. Çeklerin ileri tarihli düzenlendiği durumlarda, çekleri düzenleyen faillerin suç işleme kastının bulunmadığı ve dolandırıcılık suçu işledikleri gerekçesiyle ceza verilmesi imkânsız olmuştur²³⁵.

3.2.2. 3167 sayılı Kanun dönemi

Çekin karşılıksız çıkması durumlarında, dolandırıcılık suçunun uygulanabilmesi için, failin eyleminin dolandırıcılık suçu unsurlarını barındırması gerektiğinin düşünülmesi ve bu düşünceye göre yapılan düzenlemeler neticesinde karşılıksız çek düzenleme fiilinin dolandırıcılık suçunun unsurlarını tam olarak taşımaması eylemin yaptırımsız kalmasına sebep olmuştur. Bu nedenle çeklerin karşılıksız çıkması durumunun günden güne artarak ilerlemesi çekte olan güveni azaltmıştır. Çekte duyulan güvenin artması amacıyla 3167 sayılı Kanun²³⁶ hazırlanmıştır. Yürürlüğe giren kanun sonrasında TBMM'nin 471 sayılı yorum kararının uygulanması sona ermiştir.

Meclisten geçen bu kanun ile birlikte artık dolandırıcılık suçu oluşturan unsurlara bakılmaksızın karşılıksız çekin keşide etmek eylemi ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ile kendine özgü yaptırımlar getirilmiştir.

Suç 3167 sayılı Kanunun m.16'da "Karşılıksız Çek" başlığı ile düzenlenmiştir. 3167 sayılı Kanunun 16. maddesinin birinci fıkrasında, keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde çek ibraz edilmesine rağmen çekte yeterli karşılık bulunmadığı gerekçesiyle kısmen olsa dahi ödenmeyen çekin keşidecilerine bir yıl ile beş yıl arasında hapis cezası verileceği, ayrıca bir yıl ile beş yıl arasında mahkemenin belirleyeceği süre zarfında bankalarda çek hesabı açma ve çek keşide edilmesinin mahkemece yasaklanacağı,

²³³ Keskin; s. 84.

²³⁴ Dönmezer; s. 314.

²³⁵ Öztan; s. 1269.; Kendigelen; s. 330.; Keskin; s. 84.

²³⁶ Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun (R.G. 03.04.1985., S. 18714).

yasaklama kararının ise bankalara duyurulması için TCMB'ye bildirileceği düzenlenmiştir.

3167 sayılı Kanun m.16/2'de, karşılıksız çek düzenleme fiilinin şikâyete bağlı suçlardan olduğu ve hüküm kesinleşene kadar şikâyetten vazgeçme hakkının kullanılabilceği, 3167 sayılı Kanununun 8. maddesi ile failin düzeltme hakkının bulunduğu durumlarda failin zararını gidermesi veya failin düzeltme hakkının bulunmadığı durumlarda ise belirtilen süre içerisinde karşılıksız çek bedelinin % 10 tazminatı ve gecikme faizini muhatap olan bankaya yatırması durumunda muhatapın şikâyet hakkının olmayacağı düzenlenmiştir.

3167 sayılı Kanunu ile karşılıksız çek fiili özel suç olarak düzenlenmiştir. Bu suç şekli suç olarak düzenlenmiştir. Açıklanan bu nedenler ile suçun oluşabilmesi için çekin karşılıksız çıkması yeterli görülmüştür. Dolayısıyla 3167 sayılı Kanun ile karşılıksız çek suçu düzenlenirken suçun oluşabilmesi için geçerli çek unsurlarının bulunması ve karşılıksız kaldığı durumlarda karşılıksız olduğunun usulüne uygun tespit edilmiş olması gerekmektedir. Bu şartları barındıran çekte suçtan failin sorumlu tutulması için ayrıca bir sonucun meydana gelmesi gerekmeksizin çekin karşılıksız çıktığı anda suç gerçekleşmiş olmaktadır.

Çekin karşılıksız çıkmasına 3167 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemede, karşılıksız çek suçunun oluşabilmesinin failin objektif sorumluluk esasına dayalı olması, failin cezalandırılması için failin kasıtlı veya taksirli olmasının ayırt edilmemesi ve failin borcunu ödememesi durumunda her halde cezalandırılacağı düzenlenmesi, bu durumun kararı veren hakimi icra memuru haline getirdiği ve bunun ceza hukukunun temel prensipleriyle örtüşmediği, getirilen düzenlemenin “borç için borçlunun hapsi” sistemini oluşturacağı dile getirilerek yoğun eleştiri konusu yapılmıştır²³⁷. Yapılan bu eleştiriler sonrasında 3167 sayılı Kanun'un 16. maddesi 3863 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir²³⁸.

3.2.3. 3863 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler

3167 sayılı kanun ile karşılıksız çek keşide etmek ayrı bir suç olarak düzenlenmiş ve bu suçun yaptırımı olarak hapis cezası öngörülmüştür. Ancak bu kanuni düzenlemede

²³⁷ Yıldırım/Çetintürk; s. 34.

²³⁸ R.G. 26.01.1993., S. 21477.

failin kastının veya taksirinin önemli olmadığı, failin borcu ödememesine sebep olan unsurlara dikkat edilmediği, suçun şekli bir suç olarak düzenlenmesi nedeniyle hakimnin takdir yetkisinin bulunmadığı ve düzenlemenin hakimi adeta çekin karşılıksızlığını tespit eden icra memuru statüsüne büründürdüğü, bununla birlikte suçun cezai müeyyidesi bakımından artık eskide kalan “borç için borçlunun hapsi” sistemini tekrar getirdiği gerekçeleri ile eleştirilmiştir²³⁹.

Yukarıda açıklanan nedenler ile kanun maddesinin eleştirilmesi karşısında 14.01.1993 tarihli ve 3863 sayılı yasa²⁴⁰ ile 3167 sayılı yasanın 16. maddesinde değişiklikler yapılmıştır²⁴¹.

Düzenlemeden önce, yukarıda da bahsedildiği gibi, karşılıksız çek fiili şikâyete tâbi suçlar arasında düzenlenmişti ve karar kesinleşmeden önce müştekinin şikâyetten vazgeçme hakkı bulunmaktaydı. Yapılan yeni düzenleme ile, karar kesinleştikten sonra da şikâyetten vazgeçme hakkının olduğu ve karşılıksız olan çek bedelinin tazminat ve gecikme faizinin ödendiği durumlarda da kamu davasının ortadan kaldırılabilceği hüküm altına alınmıştır.

Yapılan bu düzenleme ile, karşılıksız çek bedelinin tazminatı ve gecikme faizinin ödenmiş olduğu durumlarda alacaklının şikâyetinden vazgeçmemesi sistemde tehdit unsuru oluşturmaktaydı. Ancak 3863 sayılı Kanun ile yapılan yeni düzenlemeler ile, çekin karşılıksız kalan bedeli yahut çekte karşılıksız kalan tutarın %10 tazminatı ile gecikme faizi fail tarafından bu tutarlar muhatap bankaya yatırıldığı durumlarda alacaklının şikâyetini geri alması şartı aranmadan kamu davasını düşeceği ve cezanın kaldıracağı düzenlenmiştir. Alacaklının düzeltme hakkını kullandığı durumlar da eskisi gibi şikâyet hakkını doğurmayacaktır. Yapılan bu düzenlemeler ile çekin karşılıksız kalması nedeniyle failin sorumlulukları hafifletilerek adil olan çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

²³⁹ Yıldırım/ Çetintürk; s. 35.

²⁴⁰ 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16.Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun (R.G.: 26.01.1993, S. 18714).

²⁴¹ Değiştirilen bu maddenin son hali: “*Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet süresi çekin bankaya ibraz tarihinde başlar. Şikâyetten vazgeçmekle, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verileceği gibi, keşidecinin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde de vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Fiili işleyen 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa, anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz.*” şeklini almıştır.

Avrupa Birliği'ne Türkiye'nin üye olma yolundaki uyum sürecinde yapılması planlanan değişiklikler 4709 sayılı Kanun²⁴² ile Anayasada bir takım değişiklikler yapılmış ve Anayasa m.38/8'e; "Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz." hükmü getirilmiştir. Bu değişiklik neticesinde 3167 sayılı Kanun'un Anayasaya uygun olarak düzenlenmesi ile ilgili düşünceler ortaya çıkarak karşılıksız çek fiillerine ilişkin suçlarda hürriyeti bağlayıcı bir yaptırım uygulanamayacağı yönünde bir kamuoyu beklentisi ortaya çıkmıştır²⁴³.

Yapılan Anayasa değişikliğinden sonra karşılıksız çekin düzenlenmesi konusunda değişik sorunlar ortaya çıkmıştır. Anayasa değişikliğinden sonra kararı verecek olan hakimlerde 3167 sayılı Kanunun Anayasaya aykırı olduğu düşünülmüş ve karşılıksız çek düzenleme suçu ile ilgili hapis cezası yaptırımını ile ilgili karar vermemeyi tercih etmişlerdir²⁴⁴. Sonrasında Vezirköprü Asliye Ceza Mahkemesi tarafından 3167 sayılı Kanun m.16'nın Anayasaya aykırı olduğu düşüncesiyle bu maddenin Anayasa Mahkemesinde iptali talep edilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi verdiği karar ile 3167 sayılı Kanun m.16'nın Anayasa m.38/8'e aykırılık teşkil etmediği gerekçesi ile oy çokluğuyla itiraz ve iddianın reddine karar vermiştir²⁴⁵.

²⁴² Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (R.G. 17.10.2001, S. 24556).

²⁴³ Dirikkan, Hanide; "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1, 2002, s. 1.

²⁴⁴ Özdamar, Mehmet; "Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1-2, 2002, s. 104.

²⁴⁵ AYM; E. 2002/165, K: 2002/195, T. 11.12.2002, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.02.2024) "Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur. Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır. İtiraz konusunu kuralın, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Bu nedenlerle kural, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir."

3.2.4. 4814 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler

Anayasa Mahkemesi verdiği karar ile 3167 sayılı Kanun'un 16/1 maddesinin Anayasa 38/8 maddesine aykırılık teşkil etmediği kararını vermiş olsa da bu durum uygulamada bir takım aksaklıklara sebep olmuştur. Bu aksaklıklar toplumda 3167 sayılı Kanun m.16'nın yeniden düzenlenmesi noktasında beklentiye sebep olmuştur. Oluşan beklenti ile 4814 sayılı yasa²⁴⁶ hazırlanmıştır.

Yapılan değişikliğin sebebi olarak, Anayasa değişikliği ile karşılıksız çek fiiline öngörülen cezanın Anayasa'ya aykırı olduğu, ekonomik suçta ekonomik cezanın getirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir²⁴⁷. Ayrıca, borcun yerine getirilememesine Anayasa'nın 38. maddesinde yer verildiği, çekin keşidecisinin karşılıksız çek keşide etmesi durumunda çekte karşılık olmadığını bilmesine rağmen çeki keşide etmesi nedeniyle, borcun yerine getirilmemesi halinden bahsedilemeyeceği de öne sürülmüştür. Bu nedenler ile 2003 tarihli 4814 sayılı Kanun değişikliğinden önceki düzenlenen şekilde hapis cezasının Anayasa m.38'e aykırılık teşkil etmediği görüşü savunulmuştur²⁴⁸.

Karşılıksız çek suçunu işleyen failer bakımından suçun yaptırımını 4814 sayılı Kanun ile deęiştirilmiştir²⁴⁹.

²⁴⁶ Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (R.G. 08.03.2003, S. 25042).

²⁴⁷ Dirikkan; s. 5 "3167 sayılı Kanunda keşide edilen çekin karşılığının bulunmaması hali, şekli bir suç olarak düzenlenmiş ve bu suçta hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüştür. Dünyadaki ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak hukuk sistemlerinde yalnızca sözleşmeden doğan borçların yerine getirilememesi nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza verilmemesi yönünde düzenlemeler yapılmaktadır. Bu bağlamda kısaca 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi' olarak anılan 'İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi'ne ek 16.9.1963 tarihli ve 4 numaralı Protokol'de 'Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz' hükmüne yer verilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda 17.10.2001 tarihli ve 24556 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 3.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanununun 15 inci maddesiyle Anayasasının 38 inci maddesine 'Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz' hükmü eklenmiştir. Anayasada yapılan değişiklik ve Türkiye'nin onaylamış olduğu 4 numaralı Protokol hükümleri karşısında, 3167 sayılı Kanunun karşılıksız çek keşide edilmesi için hürriyeti bağlayıcı ceza öngören hükmünün değiştirilmesi gerekmektedir."

²⁴⁸ Dirikkan; s. 5.; Ekşi, Dağlar; "4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek", Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.21, S. 2, 2003, s. 209.

²⁴⁹ İlgili değişiklik metni şu şekildedir: "Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4'üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ek 2'nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Bu suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır. Mahkeme, ayrıca

4814 sayılı Kanunla karşılıksız çek suçunu işleyen faillere çekin bedelinin ağır olması durumunda bedelinin ağırlığı kadar para cezasının verilebileceği, karşılıksız çek suçunu tekrar işlemesi durumunda ise mükerrirlere hapis cezasının verileceği düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesince, Anayasanın 38. maddesindeki hükmün karşılıksız çek keşide etmek suçu için verilen hapis cezasını kapsamadığı, dolayısıyla bu cezanın Anayasa'ya aykırılık oluşturmadığı şeklinde karar verilmiş ise de, yasa koyucu 4814 sayılı yasa ile karşılıksız çek suçu işlenen durumlarda mükerrer durumlarda hapis cezasının uygulanacağını kabul etmiştir.

4814 Sayılı Kanunla uygulanacak ağır para cezasının seksen milyar lirayı geçemeyeceği belirtilmiştir ancak bu sınır 2003 yılı için geçerli olup bu sınırın her yıl takvim yılı başından başlayarak o yıl içerisinde belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılacağı düzenlenmiştir. Burada belirtilen üst sınır her çek yaprağı için yani her suç için ayrı ayrıdır uygulanmaktadır.

Kanun koyucu failin suçu tekrar işlemesi durumu yani mükerrerlik durumunun ne anlama geldiğini açıklığa kavuşturmamıştır. Açıklığa kavuşturulmayan bu duruma ilişkin olarak TCK'da yer alan tekerrür durumuna ilişkin düzenlemelere bakmak gerekecektir. İki kanun arasındaki düzenlemeye bakıldığında ise tekerrür durumunun iki kanunda da ayrı ayrı sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır. TCK'da düzenlenen tekerrür durumunda verilen önceki cezanın ağırlaştırılarak uygulanacağı düzenlenmiş iken, Çek kanununda ise verilen ağır para cezası tekerrür olma durumunda hapis cezasına çevrilecektir. Bu kapsamda, karşılıksız çek düzenleyen fail bu suç nedeniyle ağır para cezası almış ise ve ceza kesinleşip infaz tamamlanmış ise, infaz tarihinden sonraki beş yıl içinde failin yine karşılıksız çek düzenlemesi halinde bu sefer fail hakkında 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verilecektir.

Bu düzenlemelere ek olarak, karşılıksız çek suçunu işleyen failler, para cezası ve hapis cezası dışında 1 yıl ile 5 yıl arasında hakim belirleyebileceği süre içinde hesap sahibi veya hesap sahibi şirketse yetkili temsilcilerinin çek hesabı açması konusunda yasaklanmasına dair karar verileceği düzenlenmiştir. Daha önceden yapılan düzenlemelerde bulunan “çek keşide etmekten yasaklama” cezasının bulunduğu ve

işlenen suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir. Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur.”

karşılıksız çekin çek keşide etmekten yasaklanmasından önce ya da sonra mı verildiğinin tespit edilememesi nedeniyle yeni düzenlemelerde yer verilmemiştir.

Kanun koyucunun ekonomik suçlarda ekonomik yaptırım ilkesini benimsemesi karşılıksız çek suçunun yaptırımının para cezası olarak belirlenmesine neden olmuştur²⁵⁰.

Yapılan düzenlemeler ile gelen bir başka yenilik ise karşılıksız çek suçunda verilecek para cezasının sadece gerçek şahıslara değil tüzel kişiler için de verilebilecek olmasıdır. Bu maddeye göre işlenen suç tüzel kişinin yetkisi veya organı tarafından tüzel kişiliğin faydasına işlenir ise, tüzel kişi hakkında da para cezası verilecektir. Burada, kanunda tüzel kişiler için sadece para cezasının uygulanabileceği düzenlenmiştir. Karşılıksız çek düzenleme suçunun tekrürü durumunda verilecek olan hapis cezası tüzel kişiler için uygulanmayacaktır. Ancak tüzel kişi yararına çek keşidesi halinde çek yapraklarının her birisi için tüzel kişi ayrı ayrı ağır para cezası ile karşılaşacaktır.

4814 sayılı kanunla yapılan değişiklikler neticesinde karşılıksız çeker dair bir sorun daha çözüme kavuşturulmuştur. Değişiklik yapılmadan önce çek yapraklarına ayrı ayrı ceza mı tek bir ceza mı uygulanacağına dair düzenleme yapılmamıştı. Ancak bu değişiklik ile bu duruma açıklık getirilmiştir. Bu düzenlemelere göre, birden çok çekin karşılıksızlık olması durumunda, her çek yaprağı bakımından ayrı ayrı şikâyet edilmesi gerekli olacak ve karşılıksız olan çek yapraklarına ayrı ayrı ceza verilecektir²⁵¹. Bu suçu işleyen failin eylemi ayrıca dolandırıcılık suçu, belgede sahtecilik suçu veya başka suçlara da vücut ediyorsa fail bu suçlardan da sorumlu olacaktır.

3.2.5. 5941 sayılı Çek Kanunu dönemi

3167 sayılı Kanuna rağmen karşılıksız çek düzenleme suçunda herhangi bir azalma olmamış hatta geçen süre zarfında suç işleme oranlarında artış olmuştur.

3167 sayılı Kanun'un karşılıksız çek konusunda yetersiz olması düşüncesiyle 5941 sayılı Kanun hazırlanmıştır²⁵². Yapılan yeni düzenlemeler ile artık karşılıksız çek düzenleyen failerin cezalandırılmasını sağlamak yerine karşılıksız çek keşide edilmesinin önüne geçilmek istenilmiş, ticari hayatta çek yerine nakit akışının ön planda olması nedeniyle çekin güvenli bir ödeme aracı olduğunun ispatlanması ve çekin itibarının artırılması amaçlanmış, terör örgütlerinin çeki kullanarak kara para

²⁵⁰ Özdamar; s. 39.

²⁵¹ Ekşi; s. 216.

²⁵² Çek Kanunu (R.G. 20.12.2009, S. 27438).

aklanması engel oluşturarak terörün finanse edilmesinin ve vergi kaçırmaların önüne geçilmesi hedeflenmiştir²⁵³.

3167 sayılı Kanun, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun kabulü ile yürürlükten kalkmıştır (ÇK m. 9).

Yeni yasa ile birlikte karşılıksız çek düzenleme suçuna ilişkin yaptırımlar artık 5941 sayılı Kanun m.5'te yer almaktadır. Buna göre, çekin ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edilmekle birlikte karşılıksız çıkması durumunda, hamilin şikâyeti ile birlikte çek yapraklarından her biri hakkında ayrı ayrı olacak şekilde, çekle ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet veren fail için bin beş yüz güne kadar adli para cezası verileceği düzenlenmiştir (ÇK m. 5/1). Bununla birlikte, yeni kanun ile birlikte adli para cezası miktarının çekin karşılıksız kalan miktarından az olmayacağı da düzenlenmiştir.

5941 sayılı Çek Kanununda, 3167 sayılı Kanunundan farklı olarak, failin karşılıksız çek keşide etme eyleminin yerine çekin ibraz edileceği süre içinde çek hesabında kısmen veya tamamen karşılık bulundurmamak suretiyle karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme eyleminin cezalandırılacağı belirlenmiştir.

Bütün yapılan bu yeniliklerde Maliye Bakanlığı, TCMB, Bankalar Birliği ve ekonomi çevrelerinin etkisi olmuştur. Bu birimlerin karşılıksız çek düzenleme fiili ile ilgili yaptırım öngörülmediğinde piyasada birçok aksaklıklara ve güvensizliğe sebep olacağını belirtmeleri etkili olmuştur. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, çekte karşılıksız işlemine sebebiyet verme eyleminde yasa koyucunun iradesinin bu eylemin ceza hukuku alanına girmesi olduğu anlaşılmaktadır. Mahkeme tarafından verilen adli para cezasını ödemeyen keşideci hakkında tazyik hapsi kararı verileceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu tutumu ile, verilecek hapis cezasını AİHS Ek 4 nolu Protokol ile Anayasa 38/8 maddesinde düzenlenen sözleşmeden kaynaklı sorumluluğun yerine getirilmemesi şeklinde nitelendirmemiştir ve bu nedenle adli para cezasının failden infaz edilmediği durumda fail için tazyik hapsi uygulamasının AİHS'ye ve Anayasa'ya aykırı olmadığını değerlendirmiştir²⁵⁴.

Karşılıksız çek ile ilgili yapılan bu düzenlemeler çeki korumak ve çekin güvenilirliği ile ilgili itibarı zedelememek ve uygulamada çıkan olumsuzlukları en aza

²⁵³ Narbay, Şafak; "5941 Sayılı Çek Kanunu'nun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi", Terazi Hukuk Dergisi, S. 43, 2010, s. 65.

²⁵⁴ Özgenç, İzzet. "Yeni Çek Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme", 5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli, Gazi Üniversitesi, Ankara, 26 Mart 2010, s. 70.

indirgeyerek çeki saygın bir ödeme aracı olarak tutmak gayesiyle yapılmıştır. 3167 sayılı yasadaki farklı olarak 5941 sayılı yasa ile birlikte çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının tüzel kişi yetkililerini de kapsayacağı belirlenmiştir. Tüzel kişiye ait olan çekte karşılıksızdır işlemi yapılmış olması durumunda sorumlular öncelik sıralamasıyla belirlenmiştir. Bu sıralamaya göre ilk önce tüzel kişilerde mali işler için sorumlu olan yönetim organı üyesi sorumludur. Mali işler ile ilgili sorumlu yönetim organı üyesi belirlenmemişse yönetim organı üyesi olan gerçek kişi ya da kişiler sorumludur. Çek keşidecisinin tüzel kişi olması durumunda sorumlu kişi, çekin gerçekten düzenlendiği tarihteki görevli olan kişi veya kişiler değil, çekte karşılıksızdır işlemi yapıldığı anda görevde olan yönetim organı üyeleridir²⁵⁵.

Karşılıksız çek suçunda 3167 sayılı Kanunu ve 4814 sayılı Kanunu ile gelen adli para cezası ile adli yaptırım uygulamasına 5941 sayılı Kanun döneminde de devam edilmiştir. Bunlara ek olarak yeni kanun ile çekin düzenlemesi ve çek hesabının açılması ile ilgili yaptırım getirilmiştir. Çek düzenlemesi ve çek hesabının açılması yasağı bulunmasına rağmen çekte imza atan kişi bakımından bu eylem ayrı bir suç olarak değerlendirilecektir (ÇK m.7/6)²⁵⁶. Böylece karşılıksız çek işlemine sebebiyet veren kişilere hem adli hem idari anlamda yaptırımlar uygulanması suçun caydırıcılığında önemli bir faktör olmuştur.

3.2.6. 6273 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler

Karşılıksız çek keşide etme eylemine karşı olarak cezai bir yaptırım uygulanmasının istenilmesi hukuk sistemimizde öteden beri tartışılmalıdır. Karşılıksız çek düzenleyene yönelik olarak hapis cezasının uygulanması, ilgili borçlunun borcunu ödeyemeyerek durumunun daha da kötüleşmesine sebebiyet vermesi nedeniyle hukuk sistemimizde eleştirilmiştir. Yapılan düzenlemelere rağmen karşılıksız çek fiilinde cezai yaptırımlara rağmen karşılıksız çek düzenlemekte bir azalmanın görülmemesi, öngörülen hapis cezasının ticaret hayatında olan failin ticari hayatını bitirecek derecede ağır sonuçlara neden olması ve bütün bu yapılan yeniliklerin asıl amacının ticari hayatın düzenli, istikrarlı olması amaçlanırken istikrarın sağlanamaması eleştirilere neden

²⁵⁵ Ersoy, Ayşe Nur: “5941 Sayılı Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 1, 2019, s. 281.

²⁵⁶ Özgenç; Yeni Çek Kanunu Üzerine; s. 73.

olmuştur²⁵⁷. Geçmiş yıllardan bu yana karşılıksız çek düzenleme fiili ile ilgili öngörülen yaptırımların ceza hukukumuzda bulunan bazı ilkelere uygun olmadığı ancak karşılıksız çek düzenlemenin yaptırımsız bırakılmasının da mümkün olmaması gerekçesiyle, bu tip suçlarda çek düzenleme ve çek hesabını açma yasağı yönünde idari nitelikteki bir yaptırımın orantılı olacağına yönelik düzenleme yapılmıştır²⁵⁸. Bütün bu yapılan düzenlemeler ile karşılıksız çek düzenleme fiili ile ilgili suçlardan dolayı mahkemelerdeki iş yükü artmıştır. Bu nedenle karşılaşılan sorunlar neticesinde yargıdaki iş yükünün azaltılması gerektiğine yönelik görüş birliği oluşmuştur²⁵⁹.

Karşılıksız çek düzenleme fiiline ilişkin olarak ve önceden beri doktrinde tartışılan sözleşme kaynaklı borçlar için hapis yasağı ilkesi ve mahkemelerde artan iş yükü ile ilgili eleştiriler dikkate alınarak²⁶⁰ 2012 yılında 6273 Sayılı Kanun²⁶¹ ile birlikte değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik ile karşılıksız çek düzenleme eylemine cezai yaptırım uygulamasından vazgeçilmiş olup karşılıksız çek keşide etme eylemi kabahat haline getirilerek karşılığı olarak ise idari yaptırım getirilmiştir.

Kanun koyucu, daha önce yapılan değişiklikler ile çek ilişkisinden doğan borçların, sözleşmeden doğan borç olarak yorumlanamayacağını dile getirirken ve Anayasa Mahkemesinin çekin özel bir havale yöntemi olduğunu, bu suça ilişkin olarak verilecek cezai yaptırımın anayasaya uygun olacağına ilişkin kararına²⁶² da rağmen kendisiyle çelişen bu değişiklikler eleştirisiyle karşılanmıştır²⁶³.

5941 sayılı Kanunla çek hukukumuzda önemli değişiklikler getiren kanun, 6273 sayılı kanun ile değiştirilmiş ve bu kanunla karşılıksız çek fiili suç olmaktan çıkartılıp kabahat haline getirilmiştir. 5941 sayılı Kanunun 5.maddesindeki “ceza sorumluluğu”

²⁵⁷ Yıldırım/ Çetintürk; s. 38.

²⁵⁸ Yıldırım/ Çetintürk; s. 38.

²⁵⁹ Özgenç; Çek Kanunu, s. 77.

²⁶⁰ Ersoy; s. 285 ‘‘6273 sayılı Kanun’a ilişkin Kanun Tasarısı’nın Genel Gerekçesine göre, 5941 sayılı Kanun’da değişiklik yapılmasının nedenlerinden biri yaptırımların orantılılığı ve ceza hukukunun son çare olma özelliğidir. Anayasa’nın 13. maddesine göre temel hak ve hürriyetler sınırlandırılırken ölçülülük ilkesine uygun davranılmalıdır. Suç işleyen kişiye uygulanacak ceza hukuku yaptırımlarının haklı ve ölçülü olması gerekmekte olup hukukî ya da idarî sorumluluğun yeterli olduğu durumlarda adli nitelikteki cezalar verilmemelidir. Ayrıca ekonomik nitelik arz eden suçlara, hapis cezasından ziyade ekonomik yaptırımlar uygulanmalıdır. 5941 sayılı Kanun, çek üzerinde karşılıksızdır işlemleri yapılmasına sebebiyet verilmesi suçu için adli para cezası verilmesini hükme bağlamıştır. Ancak bu cezanın ödenememesi durumunda infazı hapis cezası şeklinde gerçekleştirilmektedir. Zaten borcunu ödeyemeyen bir kişinin cezasının hapis cezası olarak infaz edilmesi ise bu kişinin ticarî hayatını sekteye uğratmakta ve borçlarını ödeyebilme olasılığını neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Bununla birlikte, karşılıksız çeklere ilişkin davalar yargının iş yükünü önemli ölçüde artırmıştır. Makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilmemelidir.’’.

²⁶¹ Çek Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G. 03.02.2012. S. 28193).

²⁶² Bkz.: AYM.; E: 2002/165, K: 2002/195, T. 11.12.2002, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.02.2024).

²⁶³ Kendigelen; s. 413.; Özgenç; Çek Kanunu, s. 69-71.

ibaresi kanundan çıkartılmıştır ve kabahat olarak nitelendirilen eyleme karşı Cumhuriyet Savcısının çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı vereceği düzenlenmiştir. İdari yaptırım niteliğinde bu yasak kararında yer alacak unsurları Kabahatler Kanunu 25. maddesi hükmüne göre değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Yapılan son düzenleme ile birlikte dolandırıcılık suçu ayrı tutularak karşılıksız çek düzenleme eyleminden dolayı cezai bir yaptırımın uygulanmayacağı belirlenmiştir. Daha önce adli para cezası, suçun tekrar işlenmesi durumunda öngörülen hapis cezası kaldırılarak Cumhuriyet savcısının çek düzenleme ve çek hesabını açma yasağı olarak karar verebileceği düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen yasak kararının kaldırılması ise, 3095 sayılı kanun ile ticari durumlarda gecikme faizi oranında hesaplanacak faizin tamamının ödenmesi durumuna bağlanmıştır. Bu nedenle Çek Kanununun 6/1 maddesinde düzenlenen etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması kaldırılmıştır²⁶⁴.

5326 sayılı Kabahatler Kanuna göre “içtima” konusunu yer aldığı 15. maddesinde bir eylemin hem suç hem kabahat olarak düzenlenmesi durumunda sadece suç nedeniyle yaptırım uygulanacağı hükmü düzenlenmiştir. Bu husus 5326 sayılı Kabahatler Kanununda genel hükümler olarak düzenlenmiştir ancak 6273 sayılı Kanun ile birlikte genel düzenlemeden çıkarak özel bir düzenleme yapılmıştır²⁶⁵. Yapılan özel düzenlemeye göre karşılıksız çek eylemi suç olmaktan çıkarılmış ise de bu kabahat, dolandırıcılık suçu, belgede sahtecilik suçu veya başka bir suça vücut veriyorsa, bu suçlara göre de yaptırım uygulanabilecek ve burada da fail çek düzenlemekten ve çek hesabı açmaktan yasaklanabilecektir²⁶⁶.

Bu kabahatten söz edebilmek için, daha önce suç olarak düzenlenen karşılıksız çek düzenleme suçuna dair tüm şartlarının oluşması gerekecektir. Yani kabahatin oluşabilmesi için senedin TTK’da belirtilen zorunlu unsurları barındıran bir çek niteliğinde olması gerekmekte ve bu çekin belirtilen ibraz süresi içinde ibrazı gerekmekte, sonrasında karşılığı bulunmaması nedeniyle karşılıksızdır işleminin yapılması gerekmektedir. Bu durumda fail hakkında idari yaptırım uygulanabilecektir. Suçun işlendiği zaman olarak ise çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen karşılığının tamamen ve kısmen bulundurulmaması anı olacaktır²⁶⁷.

²⁶⁴ Pulaşlı; s. 322.

²⁶⁵ Yıldırım/ Çetintürk; s. 69.

²⁶⁶ Öztan; s. 312.

²⁶⁷ Öztan; s. 312.

6273 sayılı Kanun ile birlikte karşılıksız çek düzenlemesi nedeniyle haklarında yaptırım uygulanacak kişiler bakımından farklılık bir meydana gelmiştir. Bu kanuna göre karşılıksız çekte hesap sahibinin tüzel kişi olduğu durumlarda tüzel kişiler hakkında doğrudan idari yaptırım cezası uygulanacaktır. Değişiklik yapılmadan önce ise tüzel kişilerin ilgili organlarında görev yapan gerçek kişiler sorumlu tutuluyordu²⁶⁸.

Karşılıksız çek düzenleme eylemine ilişkin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşılık ilgili kişiler Kabahatler Kanuna göre kanuni yollara başvurabilirler. Verilen tedbir kararına ilişkin olarak ise idari yaptırım kararının kendisine tebliğ edilmesinden başlayarak 15 gün içinde Sulh Ceza Mahkemesine başvurabilirler²⁶⁹.

Yasak kararlarının kaldırılması bazı durumların gerçekleşmesi halinde mümkün kılınmıştır. Buna göre, 3095 sayılı Kanuna göre karşılıksız çek düzenleme eyleminden başlayarak gecikme faizi oranı hesaplanarak işleyen faiz ile birlikte çek bedeli ödendiği zaman Cumhuriyet Savcısının bu yasakları kararı kaldırma yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca işlenen karşılıksız çek suçu hakkında tedbir kararı veren savcılığa yapılacak bir başvuru ile şikâyetin geri alınması durumunda da tedbir kararları kaldırılacaktır. Bu iki durumda da kararın kaldırıldığında Merkez Bankasına bildirmek gerekmektedir. Yapılan bu düzenlemeler ile birlikte alacaklının mağduriyeti giderilerek çekten kaynaklı nizanın sona erdirilmesi amaçlanmıştır²⁷⁰.

Bütün bunlara ek olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına ilişkin idari yaptırım niteliğindeki kayıtlar, karşılıksız çek eylemini gerçekleştiren kişiler bakımından kayıt tarihinden itibaren 10 yıl geçmesi durumunda TCMB tarafından karşılığının ödenip ödenmediğine bakılmaksızın kendiliğinden silinir ve yapılan bu silinme işlemi ilan şeklinde duyurulur²⁷¹.

Bu zamana kadar yapılan değişiklik gibi 6273 sayılı kanun ile yapılan değişiklikler de eleştirilmiştir. Değişiklikler nedeniyle karşılıksız çek konusunun özel hukuk alanına girmesi ile birlikte Cumhuriyet Savcısının, polis, jandarma ve cezaevinin tahsil amacıyla kullanılması ceza hukukun ilkelerine aykırılık nedeniyle eleştirilmiştir²⁷². Başka bir eleştiri ise değişiklikler ile yapılan yeniliklerin karşılıksız çek konusundaki problemleri çözmekte başarılı olamamasıdır. Karşılıksız çek fiilini düzenleyene yönelik

²⁶⁸ Yıldırım/ Çetintürk; s. 67.

²⁶⁹ Demir, Şamil; "5941 Sayılı Çek Kanununda Düzenlenen İdari ve Ceza Yaptırımlar", Ankara Barosu Dergisi, S.1, 2013, s. 236.

²⁷⁰ Yıldırım/ Çetintürk; s. 75.

²⁷¹ Demir; s. 242.

²⁷² Başbüyük, İsa; "Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme", Ankara Barosu Dergisi, S. 2, 2012, s. 308.

olarak herhangi bir cezai işlemin olmaması ve failerde ceza tehdidi olmaması nedeniyle karşılığı olmayan çeklerin tahsil edilmesi mümkün olmayacaktır. Bu nedenle alacağını tahsil edemeyen kişilerin hukuk dışı başka yollara başvurmasının önü açılmış olacaktır²⁷³.

3.2.7. 6728 sayılı Kanunla yapılan değişiklikler

5941 sayılı Çek Kanunu'nda 6273 sayılı Kanunla yapılan değişiklik sonucunda karşılıksız çek eylemi suç olmaktan çıkartılmış ve kabahat haline getirilmiş, buna bağlı olarak da müeyyide adli ceza yerine idari para cezası olarak düzenlenmişti. Yapılan bu değişiklikler karşılıksız çek keşide etme eylemini azaltmamış, tam tersine artmasına neden olmuştur²⁷⁴. Çek kullanımının yaygınlaşması ve karşılıksız çek sayısının artması sonucunda çek hamillerinin korunması amacıyla 6728 sayılı Kanun²⁷⁵düzenlenmiştir²⁷⁶.

Kanun değişikliği sonucunda Çek Kanununun 5.madde başlığı tekrar 2009 yılındaki gibi “*Ceza Sorumluluğu, Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı*” olmuştur. İçerik olarak yeni kanuna uygun düzenlemeler yapılmıştır. Eski kanunda “Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyet” ibaresi değiştirilerek İcra Mahkemesine şikâyet olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle karşılıksız çek suçlarında değişiklikten sonra CMK hükümleri yerine İİK hükümleri uygulanacaktır. Suçun yaptırımı adli para cezası olarak düzenlenmiş, adli para cezasının infaz edilememesi durumunda cezanın kamuya faydalı işte çalıştırma cezası uygulanmaksızın doğrudan hapis cezası olarak uygulanacağı düzenlenmiştir. Böylelikle, karşılıksız çek keşide edilmesinin yaptırımları hususunda ÇK m. 5'te belirtilen bu suça adli para cezası uygulanması tekrar geçmişte olduğu gibi kabul edilmiş, bu kişilere dolaylı bir şekilde de olsa hapis cezası verilmesi yeniden kabul edilmiştir²⁷⁷.

Yapılan değişiklikler ile karşılıksız çek suçunda İİK'nın 347-353. maddelerinin uygulanacak olması ve açılacak davanın İcra Ceza Mahkemelerinde görülecek olması

²⁷³ Başbüyük; s. 307.

²⁷⁴ Ersoy; s. 289.

²⁷⁵ Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G. 09.08.2016 S. 29796).

²⁷⁶ Bu durum kanun tasarı metninde de, “*Ticaret hayatının gerektirdiği sürat ve güvenlik ihtiyacı, çekle yapılan ödemelerin yaygınlaşması ve karşılıksız çekte artış olması nedeniyle çek hamillerinin korunmasının temini için özel olarak yeni hükümlerin düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ticari hayatın önemli ödeme vasıtalarından birini oluşturan çekte olan güvenin daha da artırılması ile karşılıksız çekin engellenmesi amacıyla 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılması ve çekin karşılığının bulundurulmaması halinde adli para cezası yaptırımının uygulanması öngörülmektedir*” şeklinde belirtilmiştir (TBMM, Yatırım Ortamının İyileştirilmesi, s. 7.).

²⁷⁷ Bozer/ Göle; s. 461-463.

yargılamayı hızlandıracaktır. Çeki bankaya ibraz eden hamilin çekin karşılıksızlığını tespit ettirdikten sonra şikâyet üzerine icra mahkemelerinde doğrudan ceza davasının açılabilmesi, herhangi bir icra takibinde bulunmanın şart olmaması, usulüne uygun tebligat yapılmasına rağmen duruşmaya katılmayan sanığın savunması alınmadan da ceza verilebiliyor olması, süreçte Cumhuriyet Savcılığının bulunmaması, 5271 sayılı Kanun ile kaldırılan şahsi dava kurumunun bu suç bakımından uygulanabiliyor olması gibi durumlar eleştirilere sebebiyet vermiştir.

2016 senesinde yapılmış olan bu değişikliği takip ederek; ÇK 2017, 2020 ve 2021 senelerinde küçük değişikliklere muhatap olmuştur. Bu değişikliklerden ilki uyarınca; ileri tarihli olarak düzenlenmiş çeklerin, üzerlerinde yazılı tarih öncesinde bankalara ibrazının yasaklanmasına dair süre birer kez daha olmak üzere öncelikle 31.12.2020, sonrasında 31.12.2021 ve 31.12.2023 tarihine en son ise 31.12.2025 tarihlerine kadar uzatılmışlardır (ÇK geçici madde 3/5). Küresel bir salgın olan Covid-19'un etkilerini hafifletmek gayesiyle karşılıksız kalan çek bedellerini ödemekte zorlananlar lehine 7226 sayılı Kanun²⁷⁸ ile ÇK'ya bir geçici madde daha eklenmiştir. Bu son düzenlemenin kapsamında karşılıksız çek suçundan hükümlü olan kişilerin cezalarının infazları 24.03.2020 tarihine kadar durdurulmuştur. Öncesinde üç aylık bir süre olarak belirlenen, sonrasında ise 7247 sayılı Kanun²⁷⁹ ile birlikte bir yıla çıkartılmış olan süre içerisinde, ödenmeyen çek bedelinin onda birinin ödenmesi kaydıyla, bakiye kalan kısım için çek borçlularına ödeme imkânı sunulmuştur²⁸⁰. Sonrasında 7333 sayılı Kanunun²⁸¹ 17. Maddesi ile ÇK'nın geçici 5. Maddesinin birinci fıkrası tekrar bir değişikliğe uğramıştır²⁸². Ayrıca ÇK 1/2

²⁷⁸ Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (R.G. 26.03.2020 S. 31080).

²⁷⁹ Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (R.G. 26.06.2020 S. 31167).

²⁸⁰ Kendigelen; s. 37-38.

²⁸¹ Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (R.G. 28.07.2021 S. 31551).

²⁸² 14/12/2009 tarihli ve 5941 sayılı Çek Kanununun geçici 5 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“(1) 5 inci maddede tanımlanan ve 30/4/2021 tarihine kadar işlenen suçtan dolayı mahkûm olanların cezalarının infazı durdurulur. Hükümlü 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin bu fıkrada değişiklik yapan Kanunun yayımı tarihi itibarıyla ödenmeyen kısmının onda birini alacaklıya ödemek zorundadır. Kalan kısmını 30/6/2022 tarihinden itibaren ikişer ay arayla on beş eşit taksitle ödemesi durumunda mahkemece, ceza mahkûmiyetinin bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir. 30/6/2022 tarihine kadar çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin ödenmemesi halinde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Hükümlü taksitlerden birini süresi içinde ilk defa ödemediği takdirde ödemediği bu taksit, sürenin sonuna bir taksit olarak eklenir. Kalan taksitlerden birini daha ödemediği takdirde alacaklının şikâyeti üzerine mahkemece hükmün infazının devamına karar verilir. Bu fıkra hükümleri, 30/4/2021 tarihine kadar işlenmiş ve yargılaması devam eden suçlar bakımından, çek bedelinin ödenmeyen kısmının onda birinin 30/6/2022 tarihine kadar ve bu fıkrada belirtilen taksitlerin süreleri içinde alacaklıya ödenmesi koşuluyla, infaz aşamasında uygulanabilir.”

maddesinde “*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır.*” ifadesi kullanılmak suretiyle, çek hakkında özel kanun-genel kanun farklılığını değerlendirmek suretiyle TTK’da yer alan düzenlemelerin de uygulanacağına dikkat çekilmiştir.

4. ÇEKLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU, YAPTIRIMLARI VE MUHAKEME USULÜ

4.1. Genel Açıklamalar

Tarihçe bölümünde de anlatıldığı üzere, karşılıksız çek ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmış ve farklı müeyyideler denenmiş olsa da buna rağmen karşılıksız çekte engel olunamamıştır. Bu nedenle çekte olan güvenin artırılması ve karşılıksız çekte engel olabilmek gayesiyle çek karşılığının bulundurulmaması durumu suç olarak düzenlenmiştir.

Çek Kanunu 5/1 maddesi; “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu düzenlemeye göre suç, çekin üzerindeki yazılı bulunan düzenleme tarihine göre tespit edilecek ibraz süresi geçmeden çekin ibrazına rağmen, banka hesabında çek karşılığının bulunmaması nedeniyle karşılıksız işlemi yaptırılması olarak tanımlanmaktadır²⁸³.

4.2. Suçun Unsurları

Biçimsel bakımdan suç, bir eylemin norm ile çatışması ve hukuk düzeninde bu eyleme karşılık cezai yaptırım öngörülmesidir. Fakat temel olarak suç, yasa koyucuya göre kamu menfaati ile çatışması nedeniyle cezai yaptırım gerektiren bir insan davranışı olarak tanımlanabilir²⁸⁴.

Ceza hukukunda tipe uygunluk ve hukuka aykırı bir fiil esas önem arz eden durumdur²⁸⁵.Burada fiil olarak kastedilen, kanuni tarifte suç olarak düzenlenen fiildir. Bu

²⁸³ Özgenç, Çek Kanunu, s. 116.; Günay, Meryem/ Günay, Mehmet; “5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 2, Y. 1, 2010, s. 326.

²⁸⁴ Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir; Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, 13. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s.361.; Toroslu, Nevzat/ Toroslu, Haluk; Ceza Hukuku Genel Kısım, 27.Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2023, s. 61- 79.

²⁸⁵ Koca, Mahmut/ Üzülmöz, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2023, s.86.

nedenle her ne kadar suç, haksızlık oluşturan bir fiil olsa da, her haksızlık oluşturan fiil suç olmamaktadır. Haksızlık oluşturan fiilin aynı zamanda suç olması, kanunda önceden bu fiilin suç olarak belirlenmesine bağlıdır. Bu nedenle, ceza hukuku bağlamında haksızlık oluşturan bir fiili tespit ettikten sonra, bu fiilin ceza kanunlarında düzenlenmiş suç tiplerinden hangisine uygun olacağı (tipe uygunluk) tespit edilecektir²⁸⁶. Tipe uygunluk, fiilin maddi (objektif) ve manevi (sübjektif) özellikleri yönünden değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle suçun kanunda düzenlendiği tanımına göre maddi ve manevi unsurların bulunması durumunda fiilin tipe uygunluğu oluşacaktır²⁸⁷. Dolayısıyla bir suçtan söz edebilmek için öncelikle haksızlık olarak değerlendirilebilen bir fiil olmalıdır, sonra bu fiilin tipe uygunluğu (tipikliği) tespit edilmelidir, sonrasında ise bu fiilin hukuka aykırılık oluşturup oluşturmadığı araştırılmalıdır. Bu aşamalar geçtikten sonra ise failin kusurluluğu hususu değerlendirilmelidir²⁸⁸.

Suçun unsurlara ayrılarak incelenmesi, suçun kanuniliği ilkesi ile hukuki güvenliğin bir gereğidir²⁸⁹. Ancak suçun unsurları ile ilgili doktrinde görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Buna göre, yazarlardan bazıları suçun maddi ve manevi unsurları olmak üzere suçun iki genel kurucu unsuru bulunduğunu dile getirirken²⁹⁰, modern ceza hukuku kapsamında ve 5271 sayılı TCK kapsamında suçun unsurları olarak, tipikliğin maddi unsurları, tipikliğin manevi unsurları ve hukuka aykırılık unsuru kabul edilmektedir.

²⁸⁶ Koca/ Üzülmöz; s. 87.

²⁸⁷ Koca/ Üzülmöz; s.87.

²⁸⁸ Koca/ Üzülmöz; s. 88.

²⁸⁹ Dönmezer / Erman; s. 306 “Suçu unsurlarına ayırarak incelemede, kurucu unsurları arzi unsurlardan ayırmak gerekir. Suçun esasını oluşturan, gerçekleşmedikleri takdirde suçtan söz edilemeyecek unsurlar suçun kurucu unsurlarıdır.”; Kunter, Nurullah; Suçun Kanuni Unsurları, 2.Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2022, s. 39.

²⁹⁰ Dönmezer/Erman; s. 346 “Her suçta daima bir maddi fiil, insan tarafından gerçekleştirilen bir davranış; bir de psişik mahiyette bir unsur vardır.” Toroslu; s.76.; “Suçun kurucu unsurlarının ayrımı konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmakla birlikte Dönmezer / Erman, suçun genel kurucu unsurlarında dörtlü ayrımı kabul etmektedir. Bu unsurlar: Kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsurdur.”; Kunter ise, cezalandırılabilmeyi suçun genel kurucu unsuru olarak kabul etmiştir (Kunter; s. 39.).

4.2.1. Tipikliğin maddi unsurları

4.2.1.1. Fail

Çek Kanununun 5/2. Maddesindeki düzenlemeye göre, suçta fail, çekin karşılığını hesapta bulundurmayan gerçek kişidir.

Çek hesabının sahibi, gerçek kişi ya da tüzel kişi olabilir, ancak fail sadece gerçek kişidir.

TCK 20/2 madde hükmüne göre tüzel kişilere ceza yaptırım uygulanamayacaktır. Bu nedenle hesap sahibi olan tüzel kişinin suç işlemesi mümkün olmayacaktır²⁹¹. Bu durumda, hesap sahibi tüzel kişi ise, Çek Kanunu 5/2 maddesine göre, cezai sorumluluğa sahip fail, yapılmış olan görev tanımına bakılarak tespit edilecektir²⁹². Eğer görev tanımında kıymetli evrak, fatura vb. ödemelerden sorumlu kişi belirlenmişse, çek karşılığını bulundurma sorumluluğu o kişide olacaktır ve bahse konu suç bakımından da o kişi fail olacaktır²⁹³. Sorumluluk ile ilgili özel bir iş bölümü yoksa yönetim organını oluşturan gerçek kişiler suçun faili olacaklardır. Bu kişiler arasında mali işleri yönetmek görevi verilen biri varsa o kişi fail olacaktır. Buna rağmen, Çek Kanunu m.5/1'e göre çek karşılığının bulundurulmaması durumunda çek düzenleme yasağı ve çek hesabı açma yasağına dair yaptırımlar gerçek kişi bakımından değil, tüzel kişi bakımından uygulanacaktır²⁹⁴.

Tüzel kişiler alacakları kararla, isterlerse çek düzenleme yetkisini bir kişiye, çek karşılığını banka hesabında bulundurma sorumluluğunu da farklı bir kişiye verebilir. Böyle bir durum var ise tüzel kişi adına çek düzenlemeye yetkili olan değil, çek karşılığını ibraz anında muhatap banka hesabında bulundurma sorumluluğu olan kişi fail olacaktır²⁹⁵.

Hesap sahibi gerçek kişi ise, Çek Kanunu 5/3 maddesine göre, bu kişi bir başka kişiyi kendisi adına çek düzenlemesi için temsilci ya da vekil olarak görevlendiremez. Ancak yine de hesap sahibi gerçek kişi bir temsilci veya vekil yetkilendirir ve bu kişi çek düzenlerse düzenlenen çek geçerli olmakla birlikte, çek nedeniyle hukuksal sorumluluk

²⁹¹ Reisoğlu; s. 354.; Özgenç; Çek Kanunu, s. 109.

²⁹² Şen; Çek Suçu, s. 25.

²⁹³ Şen; Çek Suçu, s. 25.

²⁹⁴ Günay/ Günay; s. 331.

²⁹⁵ Şen, Ersan: Yorumluyorum XVII, 1.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 181.; Göle; Karşılıksız Çek, s. 443.

ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine ait olacaktır²⁹⁶. Yani bu durumda çekte karşılıksızdır işlemi yapılırsa hesap sahibi gerçek kişi fail olacak, çek keşide eden vekil veya temsilci fail olmayacaktır²⁹⁷. Bu durumun suç ve cezaların şahsiliği prensibi ile çeliştiği yönünde eleştiriler²⁹⁸ olsa da Anayasa Mahkemesi bu durumun suçların ve cezaların şahsiliği ilkesi ile çelişmediğini değerlendirmiştir²⁹⁹.

Çek Kanunu 5/3 maddesinde her ne kadar gerçek kişi adına yetkili veya vekilin çek düzenleyemeyeceği belirtilmiş ise de, buna rağmen, vekil veya yetkili tarafından gerçek kişi adına çek düzenlenmişse, çek hesabı sahibinin cezai ve hukuki sorumluluğun olacağı hüküm altına alınmıştır. Bu bakımdan, gerçek kişi adına vekil veya yetkili tarafından düzenlenen çeklerin hukuken geçerli olacağı anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, her ne kadar Çek Kanunu 5/3 maddesinde gerçek kişiler bakımından temsilci ya da vekil vasıtasıyla çek keşide edilemeyeceği belirtilmiş ise de, mevzuatta gerçek kişinin kanuni temsilcileri bakımından herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. O halde, gerçek kişi adına veki ya da vasinin çek düzenleyip düzenleyemeyeceği Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre değerlendirilecektir. Örnek olarak; sınırlı ehliyetli kişi için TMK 462/1 maddesine göre eğer vesayet makamı izin veriyorsa vasinin çek düzenlemesi mümkün olacaktır.

Çeke aval verenler veya cirantalar çek hesabı sahibi olmadıklarından çek karşılığının hesapta bulundurmada herhangi bir yükümlülükleri yoktur. Bu sebeple, keşideci lehine aval verilmiş bile olsa aval veren (avalist) veya ciranta suçun faili olamayacaklardır³⁰⁰.

Çekleri ancak ehliyetli kişilerin düzenleyebilmesinin mümkün olduğundan, yani ehliyetli kişilerin düzenledikleri çekler geçersiz olduğundan, ergin olmayan kişinin çek düzenlemesi halinde, bu çek karşılıksız çıksa da karşılıksız çekten sorumlu olmayacak ve fail olamayacaktır³⁰¹.

²⁹⁶ Özgenç; Çek Kanunu, s. 120.; Göle; Karşılıksız Çek, s. 443.

²⁹⁷ Günay/ Günay; s. 329.; Özbek; s. 12.

²⁹⁸ Bozer/ Göle; s. 466.

²⁹⁹ AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) “...İtiraz konusu kurallarda karşılıksız çeki keşide eden değil, kanuni ibraz süresi içinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi veya kişilerin cezalandırılması öngörülmüştür. Çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmada yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmada yükümlüdür. Belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeyen kişilerin cezai yaptırıma tabi tutulmasında cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık bulunmamaktadır.”

³⁰⁰ Kendigelen; s.447.

³⁰¹ Günay; s. 241.

Çek, çek hesap sahibinin yetkili temsilcisi olmadığı halde temsilcisi gibi bu sıfat kullanılarak çek düzenlenmiş ise, TTK 818/1-c maddesindeki poliçe hükümlerine atfı sebebiyle TTK 678.maddesine göre yetkisiz temsilci çekten şahsen sorumlu tutulacaktır. Fakat şahsen sorumlu olacak olan bu yetkisiz temsilci çek hesabı sahibi olmadığı için suç faili olmayacaktır. Bununla birlikte, yetkili temsilci sıfatı bulunmayan birisi tarafından keşide edilen çekten hesap sahibi sorumlu olamayacağı için bu durumda hesap sahibinin de cezai sorumluluğu olmayacaktır³⁰². Böyle bir durumda eğer şartları sağlıyorsa yetkisiz temsilci olan kişinin dolandırıcılık suçundan söz edilebilecektir³⁰³.

İİK'nın 285 ve devamı maddelerinde düzenlenen konkordato kurumu durumunda meydana gelen sorunlar üzerine, Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre çek ileri tarihli keşide edilmiş ise de konkordato istemi sebebiyle geçici mühlet kararı verilmesinden sonra çeklerin karşılıksız çıkması durumunda, yürütülen konkordato sürecinin ceza yargılaması bakımından bekletici mesele yapılmasını ve konkordato süreci sonunda verilecek karara göre değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir³⁰⁴. Konkordato sürecinde olan çek hesabı sahibinin çek hesabı yönetimi konkordato komiserinde ise, bu kişinin veya şirket ise şirketi temsil ile yetkili kişinin karşılıksız çıkan çek nedeniyle cezai sorumlulukları bulunmayacaktır.

Uygulamada çok karşılaşılan ileri tarihli çekler bakımından, çekin üzerinde bulunan keşide tarihinden önce çekin muhatap bankaya ibrazında herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Bu nedenle, çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmesi sebebiyle muhatap bankanın çeki ödememesi durumu çek karşılığını bulundurmama suçuna sebebiyet vermeyecektir.

İleri tarihli keşide edilen çekler yönünden, keşidecinin tüzel kişiler olması halinde, çekin keşide edildiği anda yetkili kişi ile muhatap bankaya ibraz edildiği anda tüzel kişi yetkilisi farklı kişi olabilir. Yetkili kişi görevden ayrılırsa veya görevine son verilirse cezai sorumluluğun şahsiliği ilkesine göre burada çeki düzenleyen kişi değil çekin ibraz anında karşılıksız bırakılmasına sebebiyet veren kişi suçun faili olacak, görevi sona eren kişinin herhangi bir cezai sorumluluğu söz konusu olmayacaktır³⁰⁵. Şayet tüzel kişinin

³⁰² Reisoğlu; s. 368.

³⁰³ Reisoğlu; s. 375.

³⁰⁴ Bu konuda bkz. Bölge Adliye Mahkemeleri arasındaki karar uyuşmazlığının giderilmesine dair Yargıtay 19. C.D.; E. 2019/23974, K: 2019/9339, T. 10.06.2019, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.04.2024.); ayrıca bu konuda Yargıtay kararına paralel açıklamalar için bkz. Bozer/Göle; s. 440.; Özgenc; Genel Hükümler, s. 127.; Kendigelen; s. 451.

³⁰⁵ Kendigelen; s. 434.; Güneri; s. 76.; Şen/ Malbeleş; s. 36.

mali işlerinden sorumlu yönetim organı üyesi belirlenmemişse bu durumda tüzel kişinin yönetim organını oluşturanların hepsi suçun faili olacaktır³⁰⁶.

4.2.1.2. Mağdur

İşlenen her suçta nasıl bir fail varsa, mutlaka mağdur da vardır. Mağduru olmayan bir suç mümkün değildir³⁰⁷. Ceza hukuku anlamında mağdur, suçun konusuna ait olduğu kişiyi ifade etmektedir³⁰⁸. Şayet suç konusu belirli bir kişi veya kişilere ilişkin ise mağdur da bu kişi veya kişilerdir. Bu anlamda, suçun konusu belirli bir kişi veya kişiler değil de bir topluma aitse bu durumda mağdur, o toplumu oluşturan herkeştir³⁰⁹.

Genellikle mağdur ile suç işlenmesi nedeniyle zarar gören kişi aynıdır ancak suçtan zarar gören kişi her zaman suçun işlenmesinde mağduru olamayabilmektedir. Misal olarak, kasten öldürme suçu işlendiğinde mağduru ölen kişi olmasına rağmen suç işlenmesi nedeniyle zarara uğrayan kişi ölenin yakınlarıdır³¹⁰.

Çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda ise mağdur, hamil olarak elinde bulundurduğu çekte karşılıksızdır işlemi yapılması nedeniyle çek bedelini tahsil edememiş hamildir.

4.2.1.3. Suçun konusu

Çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun konusu, çektir³¹¹. Bu sebeple, suçtan söz edebilmek için ilk önce geçerli bir çek bulunmalıdır³¹².

³⁰⁶ Yargıtay 9. C.D.; E. 2020/6966, K: 2021/5480, T. 18.05.2021, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.04.2024) "... karşılıksız çeki keşide eden kişinin değil, kanuni ibraz süresi içinde karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi veya kişilerin cezalandırılmasının öngörülmediği, çek karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişinin çek hesabının sahibi olduğu, çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde bu tüzel kişinin bu konuda görevlendirdiği kişi olduğu, herhangi bir görevlendirme yapılmamışsa tüzel kişinin yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler olduğu, bu yükümlülüğü yerine getirmeyen kişilerin cezai yaptırıma tabi tutulmasının ise cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık teşkil etmediği ...".

³⁰⁷ Toroslu; s.95.

³⁰⁸ Özgenç; Genel Hükümler, s.223.

³⁰⁹ Koca/ Üzülmez; s.116.

³¹⁰ Koca/ Üzülmez; s.116.

³¹¹ Özbek, Veli Özer; "Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı", Ceza Hukuku Dergisi, C.5, S. 14, 2010, s. 12.; Günay/ Günay; s. 327.

³¹² Kendigelen; s. 336.; Reisoglu; s. 352.; Donay; s. 116.; Şen, Ersan; Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 22.

Yani geçerli bir çekin olması, çek karşılığını bulundurmama suçunun ön şartıdır³¹³ ve bu durum ayrıca maddi unsurun ayrılmaz parçası niteliğindedir³¹⁴.

Belgenin çek niteliğinde olup olmadığı, TTK 780 ve 781. maddelerine göre değerlendirilerek ve çekte zorunlu olarak bulunması gereken unsurları içerip içermediğine bakılarak tespit edilebilir. Burada düzenlenen mutlak zorunlu unsurlardan birisini dahi içermeyen veya alternatifli zorunlu unsurdaki alternatiflerden hiç birisini içermeyen belge çek kabul edilemeyeceğinden, bu belgenin yasal sürelerinde bankaya ibraz edilmesine rağmen yeterli karşılık çek hesabında bulundurulmuyorsa ve bu nedenle muhatap banka tarafından senede bir şekilde karşılıksızdır işlemi yapılmışsa³¹⁵, yine de suç oluşturmayacaktır³¹⁶. Bahse konu eylem ile senet, suçun gerekli diğer şartları da bulunduruyorsa dolandırıcılık suçuna da vücut verebilecektir³¹⁷.

5941 sayılı Çek Kanununun 2/7 ve 2/8.maddelerinde çek defterlerinin her bir yaprağında bulunması gerekli olarak sayılan bu bilgiler yazılmadıysa da çekin geçerliliği etkilenmeyeceğinden bu maddelerdeki bilgileri bulundurmasa da çek karşılıksız çıkarsa bu durumda suç oluşabilecektir.

4.2.1.4. Fiil (Eylem)

Modern ceza hukuku bakımından suç, her şeyden önce bir fiil (eylem)'den ibarettir³¹⁸. Çek Kanunu 5/1 maddesinde “karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek” suçta fiil unsurunu oluşturmaktadır. Çek Kanunu m.5/1'e göre, suçta fiil iki kısımdan oluşmaktadır. Bunun birinci kısmını “yapma” şeklinde olan, zorunlu geçerlilik unsurlarına sahip, geçerli bir çekin keşide edilmesi oluşturmaktadır. İkinci kısmını ise “yapmama” şeklinde olan, çekin ibraz edildiği anda çekin karşılığının muhatap bankada bulundurmaması oluşturmaktadır.

Kanunda suç sayılan karşılıksız çek keşide edilmesi değildir, suç sayılanın çekin ibraz anında bankada karşılığının bulundurulmamasıdır. Bunun sebebi ise, mevzuatımıza göre ileri tarihli çek düzenlenmesinin mümkün olmasıdır. Bu nedenle çek keşide eden

³¹³ Kendigelen; s. 336.; Şen; Çek Suçu; s. 22.

³¹⁴ Şen; Çek Suçu, s. 22.

³¹⁵ Bozer/Göle; s.429 “Zorunlu unsurlarından biri veya birkaçı eksik olan bir çekin ödenmek üzere ibrazı halinde muhatap bankanın karşılıksızdır işlemi yapmayıp çekin üzerine unsur veya unsurlarının eksik olması nedeni ile ödenmediğini yazması gerekir.”.

³¹⁶ Şen; Çek Suçu, s. 22.

³¹⁷ Kendigelen; s. 337.; Donay; s. 80.

³¹⁸ Dönmezer / Erman; s. 502 “Eylem, hareket ve neticeyi ifade eder.”.

gerçek veya tüzel kişinin, gerçekten çeki düzenlediği tarihte değil, çekin üzerinde düzenlenme tarihi olarak yazılan tarih itibariyle sorumluluğu bulunmaktadır³¹⁹. Çek şayet ileri tarihli keşide edilmişse ve çekte yazılı olan keşide tarihi gelmeden ibraz edilirse suç oluşmayacaktır. Daha önceden çek muhatap bankaya ibraz edilse dahi çekte yazılı olan keşide tarihine göre ibraz süresi içerisinde tekrar çek ibrazı gerekmektedir.

Çek Kanununun 5/1 maddesinde ifade edilen “karşılıksızdır” işlemi, ÇK. 3. maddesindeki düzenlemelere göre yapılması gerekmektedir. Bahse konusu suçun oluşabilmesi için çek karşılığının ilgili çek hesabında bulundurulmaması başlı başına yeterli değildir. İbraz edilen çekte, banka görevlisi tarafından karşılıksızdır işlemi yapılmadıkça çek karşılığını hesabında bulundurmayan kişinin cezalandırılması mümkün değildir³²⁰. Burada banka görevlilerince yapılacak “karşılıksızdır işlemi” suçun bir neticesi değil, suçun bir objektif cezalandırılabilme şartıdır³²¹. Objektif cezalandırma şartları kastın kapsamında olmadığından, failce bilinip bilinmemesinin önemi bulunmamaktadır. Bu durum suçta teşebbüs hükümlerinin uygulanamaması ve şikâyet ile dava zamanaşımı sürelerinin tespiti bakımından önemlidir³²². Karşılıksızdır işlemi yapılmasının bir objektif cezalandırılabilme şartı olarak kabul edilmesi neticesinde failin cezalandırılabilirliğinin aşırı ve gereksiz bir şekilde genişlemesinin önüne geçilecektir³²³. Örneğin hamil, çeki bankaya ibraz ettiğinde çekin karşılığının bulunmadığı bilgisini edindiğinde çeki karşılıksızdır işlemi yaptırmadan çeki iade alsa ve bir süre sonra ibraz süresi içerisinde çeki tekrar ibraz etse ve bu ibraz anında çekin karşılığı bulunup hamile ödeme yapılırsa bu durumda keşideciye ceza verilmeyecektir. Ancak “karşılıksızdır işlemi”ni suçun neticesi kabul edersek bu örnekte çek ödenmesine rağmen ilk ibraz anında çek karşılığının hesapta bulunmaması nedeniyle eylemin teşebbüs aşamasında kaldığı değerlendirilerek hesap sahibinin cezalandırılması mümkün olacaktır³²⁴.

Çek hesabında, ibraz edilen çekin tamamını ödemek için yeterli miktar bulunmamasına rağmen banka görevlilerince yapılmış bir karşılıksızdır işlemi yoksa, bu durumda karşılıksızdır işlemi niteliği itibariyle objektif cezalandırılabilme şartı olduğundan ve bu şart gerçekleşmediğinden faile ceza verilemeyecektir³²⁵. Kendisinden

³¹⁹ Şen, Ersan/ Malbeği, Erkam; Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanunu’nda Karşılıksız Çek, 4.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 19.

³²⁰ Özgenci; Çek Kanunu, s. 119.

³²¹ Özbek; s. 14.; Özgenci; Çek Kanunu, s. 119.

³²² Özgenci, İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 549.

³²³ Özbek; s. 14.

³²⁴ Özbek; s. 14.

³²⁵ Özgenci; Çek Kanunu, s. 119-120.

talep edilmesine rağmen karşılığı olmayan çekle ilgili kısmen veya tamamen karşılıksızdır işlemi yapmayan banka görevlisi, Çek Kanununun 7/4 maddesine göre, şikâyet halinde bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir.

Karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağı konusunda açıkça düzenlenmiştir. Çek Kanunu'nun 3.madde 4.fikrasına göre, karşılıksızdır işlemi, ödenmek için çekin bankaya ibraz tarihi, keşidecinin hesabının durumu, sorumluluğu nedeniyle bankanın ödediği tutar ve çeki bankaya ibraz edenin adı ve soyadı, tüzel kişi adına tahsilde bu durumunun çekin arka yüzünde belirtilmesi ile yapılmaktadır. Ayrıca çeki ibraz eden kişi ve banka görevlisinin de durumu belirtir kısmın altında imzaları bulunmalıdır. Bu düzenlemeye göre örneğin, ibraz tarihi içermeyen veya banka yetkilisinin imzasını bulundurmeyen çekte yapılacak karşılıksızdır işlemi geçersiz olacaktır.³²⁶

4.2.2. Tipikliğin manevi unsuru

Bir suçtan bahsedebilmek için, suçun failinin kanuni tipe uygun, hukuka aykırı bir fiili gerçekleştirmesi ile birlikte, fiil ve fail arasında psişik bir bağ da olmalıdır.³²⁷

Ceza hukuku anlamında suçta manevi unsur, kasıt ya da taksir biçiminde ortaya çıkan kusurdur. Ceza hukukunda kusur sorumluluğu prensibi kabul edilmiştir ve kusursuz sorumluluk durumu benimsenmemiştir.³²⁸

Fail, suç tanımında yer alan fiili bilerek ve isteyerek yapıyorsa, burada kasıt şeklinde kusurdan söz edilecektir. Bilmek ve istemek hareket ile sınırlı kalıyorsa ve neticeyi kapsamıyorsa bu durumda ise taksir derecesinde kusurdan söz edilecektir.³²⁹

5941 sayılı Kanununun 5. maddesinin gerekçesinden³³⁰ çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun taksirle de işlenebileceği anlaşılmaktadır. Fakat bu suçun manevi unsuru kasıttır ve suçun taksirle işlenmesi mümkün olmayacaktır.³³¹

³²⁶ Özbek; s. 16.

³²⁷ Toroslu/ Toroslu; s. 126.

³²⁸ Şen; Çek Suçu, s. 26.

³²⁹ Şen; Çek Suçu, s. 26.

³³⁰ TBMM, Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710), Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 4, Sıra Sayısı: 445, 2009, s. 11 "Söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerekir. Anayasanın 38 inci maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi bağlamında güvence altına aldığı kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç, objektif sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı sorumluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu itibarla, kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hali dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması halinde, ceza sorumluluğu olmayacaktır."

³³¹ Poroy/ Tekinalp; s. 313-314.

Şöyle ki; TCK m. 22/1'e göre bir suçun taksirle işlenebilmesi, kanunda açıkça taksirli halinin düzenlenmesi ile mümkündür. Türk Ceza Hukuku sistemimizde asıl kusur sorumluluğu kasıt seviyesinde olan kusurdur. Düzenleme yapılan cezai normda “*kasten*” ibaresi olmasa da suçun kasıt seviyesinde kusur ile işlenebileceği kabul edilir³³². Taksirli hareket nedeniyle cezai anlamda sorumluluğunun olabilmesi için yapılan fiilin taksir derecesinde kusurla yapılmasının açık bir şekilde suç olarak düzenlenmiş olması ve failin taksirli eylemi sebebiyle cezalandırılacağı mutlak şekilde belirtilmesi gerekmektedir³³³. Çek Kanununun 5/1 maddesinde geçen “*sebebiyet verme*” ibaresi fiilin taksirle yapılmasının cezai düzenleme kapsamında olduğunu göstermez³³⁴. Sonuç olarak, Çek Kanununun 5/1 maddesi gerekçesinden suçun taksirle de işlenebileceği anlaşılrsa da, kanunda suçun taksirle işlenmesi durumu düzenlenmediğinden bu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir³³⁵.

4.2.3. Hukuka aykırılık unsuru

Hukuka aykırılık, fail tarafından işlenmiş bir fiilin hukuk düzenince korunmaması, tüm hukuk düzeni ile çatışma ve çelişme içerisinde bulunmasıdır³³⁶. Hukuka aykırı bir fiilden bahsedebilmek için, o fiilin tüm hukuk sistemine aykırı olması gerekmektedir³³⁷.

Tipe uygun şekilde gerçekleşmiş olan fiil hukuka aykırı olmadıkça suç oluşmayacaktır. Fiilin tipe uygun olması, kural olarak o fiilin hukuka aykırı olduğuna karine oluşturur³³⁸. Fakat bahse konu fiilin gerçekleşmesinde hukuka uygunluk durumlarından birisi varsa, her ne kadar fiilde tipe uygunluk şartı gerçekleşmiş olsa da, bu fiile izin veren hukuk normu gereğince fiil hukuka aykırı olarak değerlendirilmeyecektir³³⁹.

Ceza hukukumuzda düzenlenmiş hukuka uygunluk sebepleri; hakkın kullanımı, kanun hükmünün yerine getirilmesi, meşru müdafaa ve rızadır.

³³² Özbek; s. 17.

³³³ Donay; s. 79.; Şen; Çek Suçu, s. 30.

³³⁴ Şen; Çek Suçu, s. 31.; Özbek; s. 17.

³³⁵ Donay; s. 115.; Özbek; s. 17.; Şen; Çek Suçu, s. 30-31.; Yıldırım/ Çetintürk; s. 57.

³³⁶ Dönmezer/ Erman; s.650.; Kunter; s.111., Koca/ Üzülmöz; s.265.

³³⁷ Koca/ Üzülmöz; s.267.

³³⁸ Özgenç; Genel Hükümler, s.292.

³³⁹ Özgenç; Genel Hükümler, s.292.

Bu anlatımlar ışığında, konumuz bakımından değerlendirme yapıldığında, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olma suçu bakımından, suçun vasıf ve mahiyeti gereğince yukarıda sayılan hukuka uygunluk sebeplerinin uygulanması mümkün değildir.

4.3. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

4.3.1. Teşebbüs

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda suçun özel görünüm hallerinden biri olan teşebbüse ilişkin değişiklikler yapılmıştır. TCK m.35'te teşebbüs, "*Kişinin istemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elde olamayan nedenlerle tamamlayamaması*" biçiminde düzenlenmiştir.

Çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda, icra hareketleri parçalara ayıramadığından suç teşebbüse elverişli bir suç değildir³⁴⁰. Bahse konu suçta icrai hareket bir tane olup, bu da ihmal şeklindeki hareket olan yasal ibraz sürelerinde bankaya ibraz edilen çekte karşılık bulundurmamaktır³⁴¹. Bu nedenle suç, sırf hareket suçu niteliğindedir³⁴².

Kaldı ki, AYM'nin de bu doğrultuda kararı mevcuttur³⁴³. Suç tanımında düzenlenen icrai hareketlerin tamamlanmasıyla suç gerçekleşmiş olacaktır. Bu nedenle suç, bankaya ibraz tarihinde çek karşılığının bulunmadığına dair işlemin yapılmasıyla oluşacaktır³⁴⁴. Daha önce de belirtildiği gibi, banka görevlisinin yaptığı "karşılıksızdır" işlemi suçun bir neticesi değil, cezalandırılabilme şartıdır.

4.3.2. İştirak

Türk Ceza Kanunu, suç olarak düzenlenmiş tipik fiili beraber gerçekleştirenleri ya da suçun işlenmesi için bir başkasını araç olarak kullananları TCK'nın 37.maddesine

³⁴⁰ Şen; Çek Suçu, s. 34.; Özbek; s. 15.

³⁴¹ Şen; Çek Suçu, s. 34.

³⁴² Özbek; s. 15.; Şen; Çek Suçu, s. 34.

³⁴³ AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) "Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, neticesi harekete bitişik bir suç olup üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilip karşılığının olmadığına dair işlemin yapılması ile tamam olur."

³⁴⁴ AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024).

göre fail olarak cezalandırmaktadır. Suçun işlenmesine azmettirme şeklinde iştirak edenleri TCK'nın 38.maddesine göre o suçun cezasıyla cezalandırılacağını düzenlemekte ve suçun işlenmesinde yardım etme şeklinde iştirak edenlerin ise TCK'nın 39.maddesine göre cezasında indirim yapmaktadır.

Çek Kanununda suça iştirak ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. O sebeple, iştirak ile ilgili değerlendirmelerde TCK'nın 37- 41 arasındaki maddelere bakmak gerekecektir.

Yukarıda da anlatıldığı üzere, Çek Kanunu 5/2. maddesinde düzenlenen suçta fail, çek karşılığını hesapta bulundurma yükümlülüğündeki hesap sahibi kişidir. Hesap sahibi birden çok kişi ise, bunların hepsi suçta müşterek fail şeklinde sorumlu olacaktır³⁴⁵.

Yine yukarıda anlatıldığı gibi, Çek Kanununun 5/2. maddesine göre, hesap sahibi tüzel kişi ise çek karşılığını hesapta bulundurma yükümlülüğü olan kişi, tüzel kişiliğin mali işleri ile ilgili görevlendirilmiş yönetim organı üyesi, eğer görevlendirme yoksa yönetim organındaki gerçek kişi veya kişiler müşterek fail sıfatıyla bu suçu işlemiş kabul edilecektir³⁴⁶.

4.3.3. İçtima

Suçların içtimaı başlığı altında TCK madde 43'te zincirleme suç düzenlenmiştir. Bir suçun işlenmesi ile ilgili, bir kişiye karşı farklı zamanlarda aynı suçun birden çok işlenmesi halinde, zincirleme suç oluşmaktadır. Bu durumlarda, suçu işleyen faile her suç için ayrı ayrı cezalar verilmesi yerine işlenen suçun cezası TCK 43.maddede düzenlenen oranlarda artırılması gerekecektir. TCK 43/2 maddesinde ise, tek bir eylemle birden fazla kişiye karşı aynı suçun işlenmesi halinde de TCK 43/1 hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmiştir.

Bu anlamda, TCK'nın zincirleme suç ile ilgili hükümlerine göre bir kişiye karşı aynı suçun değişik zamanlarda birden çok işlenmesi durumunda bir cezaya hükmedilmesi, cezanın dörtte bir oranından dörtte üç oranına kadar artırılacağı düzenlemesi karşısında çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunu işleyen fail için de zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği düşünülebilmektedir. Ancak Çek Kanununun 5/1 maddesinde suçu işleyen fail bakımından, karşılıksızdır işlemi

³⁴⁵ Soyer Güleç; s. 180.; Şen; Çek Suçu, s. 35.

³⁴⁶ Soyer Güleç; s. 180.; Şen; Çek Suçu, s. 36-37.

yapılmasına sebebiyet verdiği her çek yaprağı için ayrı ceza verileceği açıkça yer almaktadır. Burada kanun koyucu Çek Kanunu 5/1 maddesinde düzenlenen hükümlerle genel düzenlemeden ayrılmıştır³⁴⁷.

TCK madde 44'te ise fikri içtima hususu düzenlenmiştir. Buna göre, failin yaptığı bir eylem nedeniyle birden çok suç oluşuyorsa, bu suçlar arasında en ağır cezayı hangi suç gerektiriyorsa sadece ondan cezalandırılacaktır.

Bu kapsamda, çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunu işleyen fail, bu eylemi ile farklı birden çok suçu oluşturmaktaysa, fail bu suçlardan ayrı ayrı değil, bu suçlar arasından en ağır cezayı hangi suç gerektiriyorsa ondan cezalandırılacaktır. Örneğin, çek karşılığını bulundurmama eylemi aynı zamanda dolandırıcılık suçunda araç olarak kullanılmış ise, diğer şartları da sağlıyorsa TCK m.158'de düzenlenen nitelikli dolandırıcılık suçu oluşturabilecektir. Dolandırıcılık suçunun oluşması için failin çekte karşılık bulunmadığını bilmesi ve hileli davranışlar sergileyerek karşı tarafın çekin tahsil edilebileceği izlenimiyle hareketini sağlayıp aldatmak suretiyle menfaat elde etmeye çalışması gerekmektedir³⁴⁸. Böyle bir durumda fail, yaptığı eylemi ile farklı birden çok suçun oluşumuna sebebiyet vermişse, faile TCK m. 44'e göre, sadece bunlar arasından en ağır cezayı gerektiren suç nedeniyle cezalandırılacaktır.

4.4. Muhakeme

4.4.1. Şikâyet

Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması sebebiyet verme suçu şikâyete tâbi bir suçtur. Bu suçta yargılama yapılabilme adli soruşturma yapılmasına veya iddianame düzenlenmesine bağlı değildir³⁴⁹. Bu nedenle bu suç sebebiyle yapılan yargılamalarda soruşturma aşaması olmayıp, yargılama çek hamilinin şikâyeti neticesinde doğrudan kovuşturma aşamasından başlayacaktır³⁵⁰. Bu nedenle şikâyet dava şartı niteliğinde olup şikâyet dilekçesi ise iddianame yerine geçen bir belge niteliğindedir³⁵¹. Çek hamilinin,

³⁴⁷ Soyer Güleç; s. 184-185.; Şen; Çek Suçu, s. 37.

³⁴⁸ Şen/ Malbeleş; s. 33.

³⁴⁹ Özgenç; Çek Kanunu, s. 100.

³⁵⁰ Albayrak, Hakan/Bozdağ, Ahmet; "Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 33, 2018, s. 268.

³⁵¹ Özgenç; Çek Kanunu, s. 100.

dilekçe vererek ya da icra mahkemelerinde sözlü beyanla şikâyet etmediği sürece suçta dair yasa koyucu tarafından getirilen yaptırımlar icra mahkemesi tarafından re'sen uygulanmayacaktır³⁵².

4.4.1.1. Şikâyet hakkı

Çek Kanununun 5/1 maddesinde, suç için icra mahkemesinde şikâyet etme hakkı sadece çek hamiline tanınmıştır. Kanun hükmünde yer alan “hamil” ibaresinden ne anlamak gerektiği ile ilgili doktrinde tartışmalar bulunmaktadır. Buna göre yazarlardan bazıları hamil ifadesiyle kastedilenin, tahsil için çeki bankaya ibraz edip karşılıksız işlemi yaptıran kişi olduğunu ve bahse konu suçta şikâyet hakkının sadece bu kişide olduğunu ileri sürmüşlerdir³⁵³. Farklı görüşteki diğer yazarlara göre ise, çekte karşılıksız işleminin yapılmasından sonra başvuru hakkı kapsamında kendisine başvuran ve ödeme yaparak çeki teslim alan cirantanın da şikâyet hakkı olacaktır³⁵⁴.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi ise bu durumla ilgili olarak verdiği kararında, 5941 sayılı Kanundaki “hamilin şikâyeti” kavramının lafzi yorum olarak incelenmesi durumunda kanun koyucunun şikâyet hakkını sadece hamile verdiği anlamının çıkacağını belirtmekle birlikte, suçun düzenlenmesindeki gayenin çek bedelinin ödenmesinin sağlanması olduğu, karşılıksız işlemi yaptıran hamilin çek bedelini kendinden önde gelen cirantalardan herhangi birisinden tahsil etmesi durumunda şikâyette bulunmasında hukuki yararının kalmadığı, işlenen suç için soruşturma ve kovuşturma yapma hakkının, suçta mağduriyeti kalmayan ve şikâyet etmekte hukuki yararı kalmayan kişide bulunmasının suçun düzenleme amacına uygun olamayacağı gerekçeleriyle suçta şikâyet etme hakkının çeki tahsil için ibraz eden hamilde ve karşılıksız işleminden sonra müracaat hakkı kapsamında ödeme yapıp çeki elinde bulunduran meşru cirantada olacağına oybirliğiyle karar vermiştir³⁵⁵. Yargıtay 19.Ceza Dairesi kapatıldıktan sonra iş bu suçlara bakan daire olan Yargıtay 7.Ceza Dairesi de güncel kararında hamilden başka, çekte “karşılıksızdır” işleminin yapılmasından sonra müracaat hakkı kapsamında çek bedelini

³⁵² Bozer/Göle; s. 461.

³⁵³ Ercan, İsmail; Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 69-74.; Reisoğlu; s. 366.; Şen; Yorumluyorum 17, s. 144-145.; Albayrak/Bozdağ, s. 263-264.

³⁵⁴ Gençtürk, Muharrem; “5941 Sayılı Yeni Çek Kanuna Göre Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 2, 2010, s. 240.

³⁵⁵ Yargıtay 19. C.D.; E. 2018/3072, K: 2018/5874, T. 10.05.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

hamile ödeyerek çeki elinde bulunduran önceki cirantanın da şikâyet hakkının bulunduğu görüşünü sürdürmektedir³⁵⁶. Kanaatimizce de Yargıtay uygulaması isabetli olup “karşılıksızdır” işlemi yapıldıktan sonra ciro silsilesinde yer alan meşru cirantaya çekin devri durumunda, çeki elinde bulunduran cirantanın şikâyet hakkının bulunması gerekir.

Hamilin şikâyet hakkından söz edebilmek için, kendisinin meşru hamil olması gerekmektedir³⁵⁷. Bilindiği üzere çek, kanunen emre yazılı senettir ve devri ciro ve teslim ile mümkündür. Çekte meşru hamilin kim olduğu, düzgün bir ciro zinciri ile rahatlıkla belirlenebilecektir. Fakat ciro zincirinde kopukluk varsa bu durumda çeki elinde bulunduran hamil meşru hamil sayılmayacaktır ve böylece o kişinin şikâyet hakkı bulunmayacaktır. Çekin hamiline yazılması mümkün olduğundan, çek hamiline olarak düzenlenmiş ise bu durumda meşru hamil olarak çeki elinde bulunduran kişi kabul edilecektir. Nama yazılı çekler bakımından da öngörülen devir koşullarına bakılacak ve devir koşullarına uyulmadığının anlaşılması halinde devir geçersiz sayılacağından çek uhdesinde bulunan kişi yetkili hamil kabul edilmeyecektir. Bununla beraber, çekin ziyayı veya çalınması durumunda ya da çekin ciro silsilesinde gözükmeyen bir kişinin elinde bulunması durumunda, çeki elinde bulunduran kişinin şikâyet hakkı bulunmayacaktır³⁵⁸.

Çekin ibrazı sonucu karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra çekin bir başka kişiye devredilmesi durumunda çeki devralanın şikâyet hakkı olmayacaktır³⁵⁹.

Bahse konu suçun, malvarlığını ilgilendiren bir suç olması sebebiyle şikâyet hakkını hamilin mirasçıları da yapabileceklerdir³⁶⁰.

³⁵⁶ Yargıtay 7. C.D.; E. 2021/20718, K: 2022/8339, T. 25.04.2022, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024) “Çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda şikâyet hakkının, çekin karşılığını tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra kendisine çek iade edilen, cirosu herhangi bir şekilde iptal edilmemiş olan cirantaya ait olduğu nazara alındığında, ...”

³⁵⁷ Gençtürk; s. 241.

³⁵⁸ Kendigelen; s. 281.

³⁵⁹ Coşkun; Suç, s. 392.; Gençtürk; s. 244.; Kendigelen; s. 281.; Reisoğlu; s. 364.; Yargıtay C.G.K.; E. 7-222/327, K: 1990/ 327, T. 22.10.1990, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 18.04.2024) “...ibraz süresi içinde hamiline yazılı çekleri (M)’ye vermek suretiyle ciro etmiş, (M) de ibraz süresi içinde yasal hamil sıfatıyla muhatap bankaya ödeme için çekleri ibraz etmiş, karşılıksız buldukları arkalarına yazılı çekler bu aşamadan sonra (A)’ya ciro edilmiştir. Muhatap bankaya çekleri ödeme için ibraz anında yasal hamil (M)’dir. Bu aşamadan sonra çeklerin ciro (devir) yoluyla (A) ya geçmesi olanaklı olmayıp ancak BK.’nun 162 vd. maddelerinde düzenlenen alacağın temlik hükmündedir.... Ödeme için ibraz anında yasal hamil (A) olmayıp (M) olduğundan çekin ibrazından sonra bu çeki ciro suretiyle alan kimse, bu çeki temlik yolu ile sahip olmuş sayılır(TK 705) çeki bu biçimde alanın şikâyet hakkı yoktur...”

³⁶⁰ Coşkun; Suç, s. 392.

Bankada çek karşılığını kısmen bulunması durumunda bankanın kısmi ödeme yapması ve çek aslını kendi uhdesinde tutup fotokopisini hamile vermesi halinde de hamilin fotokopi ile şikâyet hakkı bulunmaktadır³⁶¹.

Tahsil cirosu ile çeki elinde bulunduran kişilerde, tahsil cirosuyla çekin devri ile birlikte çekten doğan tüm hakları çeki devralan kişi kullanabileceğinden, devralan kişi şikâyet hakkına da sahip olacaktır³⁶².

4.4.1.2. Şikâyet süresi

TCK 62.maddesine göre TCK'daki suçlarda şikâyet süresi 6 ay iken Çek Kanununun 5/1 maddesinin İİK 347.maddesine yaptığı atfıyla bu suçta şikâyet süresi, öğrenme tarihinden itibaren 3 ay, fiilin işleme tarihinden itibaren ise 1 yıl olup geçmesi durumunda şikâyet hakkı düşecektir.

Suç, kendisine çek ibraz edilen banka görevlisinin karşılıksızdır işlemi yapması durumunda cezalandırılabilir hale gelmektedir ve Çek Kanununun 3/4 maddesi gereğince hamilin talebi üzerine banka görevlisinin imzası da alınarak karşılıksızdır işlemi yapılmaktadır. Bu nedenle suçta fiil tarihi ile hamilin fiili öğrendiği tarih aynıdır ve o tarih karşılıksızdır işleminin gerçekleştiği tarihtir. Bu nedenle, hamil şikâyet hakkını 3 aylık süre zarfında kullanmalıdır aksi takdirde ise şikâyet hakkı ortadan kalkacaktır³⁶³. Şikâyet süreleri hak düşürücü nitelikte olup İcra mahkemesi şikâyetin süresinde yapıp yapılmadığını re'sen incelemek zorunda³⁶⁴ olup bu sürelerin sözleşme ile uzatılması mümkün değildir³⁶⁵.

4.4.1.3. Şikâyetin şekli

5941 sayılı Kanunda 6728 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce şikâyetin şekli hakkında bir hüküm yoktu ve genel hüküm niteliğinde olan CMK 158/5 maddesinde düzenlenen ihbar ve şikâyetin yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü yapılabileceği düzenleyen kanun maddesi uygulanmaktaydı³⁶⁶.

³⁶¹ Coşkun; Suç, s. 392.; Kendigelen; s. 281.

³⁶² Kendigelen; s. 182.; Reisoğlu; s. 367.

³⁶³ Pulaşlı; s. 416-417.; Şen; Yorumluyorum XVII, s. 148.

³⁶⁴ Şen; Yorumluyorum XVII, s. 148.

³⁶⁵ Bozer/ Göle; s. 464.

³⁶⁶ Günay; s. 109.; Öztan; s. 1288.

6278 sayılı Kanun uyarınca 5941 sayılı Kanunun 3/6 maddesindeki değişikliğe göre kısmi ödeme durumunda çekin onaylanmış fotokopisi hamile verilecek, hamil de fotokopi ile müracaat borçlularına başvurabilecek, kambiyo senetlerine mahsus takip usullerinden faydalanabilecek veya icra mahkemelerinde şikâyet başvurusu yaparken fotokopiyi kullanabilecektir.

6278 sayılı Kanun şikâyetin dilekçeyle olacağını açıkça düzenlemiş, Çek Kanununun 5/1.maddesinin yaptığı atfıyla İİK'nın 349.maddesinde ise, şikâyetin dilekçeyle veya şikâyetçinin şifahi beyanıyla yapılabileceği düzenlenmiştir. Burada sözü edilen şifahi beyan, İcra Mahkemesinde tutanağa geçirilmek kaydıyla sözlü olarak yapılabilecektir. Ancak şikâyetin dilekçeyle yapılması durumunda, dilekçede yer alması gereken unsurlardan söz edilmemiştir. Buna rağmen, davayı açan belge olması sebebiyle, şikâyet eden kişinin icra ceza mahkemesine vereceği dilekçesinde, fail veya failerin isimleri ile şikâyet konusu olayla ilgili bilgilerin bulunması gerekmektedir. Bu dilekçede CMK'nın 170. maddesinde düzenlenen iddianamede yer alması gereken tüm şekil şartlarının yer alması mecburiyeti yoktur. Ancak dilekçe ve ekinden şikâyet edilen kişi ile şirket yetkilisi gerçek kişinin kim olduğunun anlaşılması gerekmektedir³⁶⁷.

İİK 351.maddesindeki düzenlemeye göre, şikâyet eden, dilekçe veya beyanında göstermiş olduğu delillerle bağlı olduğundan, icra mahkemesine verilen dilekçede fail olarak yer almayan kişilerin mahkemece araştırılması ve cezalandırılması mümkün değildir. Ayrıca, şikâyet edenin vermiş olduğu dilekçe nedeniyle yargılama başladıktan sonra, ilerleyen aşamalarda dilekçede fail olarak gösterilmeyen kişi sonradan fail olarak eklenemez. Bu durumda, sonradan öğrenilen fail hakkında şikâyet süresi içerisinde şikâyette bulunmak mümkündür.

Süresi içerisinde olmasına rağmen, yanlış mercie başvurulması şikâyet hakkını düşürmeyecektir. Ancak bu başvurunun kabul edilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu durumda CMK'nın 264.maddesi kıyasen uygulanacak ve mercii belirlenirken kabul edilebilir yanılı durumu söz konusuysa başvuran kişinin hakkı korunacaktır³⁶⁸.

³⁶⁷ Yargıtay C.G.K.; E. 2014/11 - 301, K: 2014/551, T. 25.03.2014, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

³⁶⁸ Ercan; s. 119.

4.4.2. Yetkili ve Görevli Mahkeme ile Yargılama Usulü

5941 sayılı Çek Kanununda, suç faili için öngörülen yaptırımın uygulanmasında Cumhuriyet Savcıları görevli kılınmıştı. 6728 sayılı Kanunun 62. maddesinde bu durum değiştirilmiş olup yaptırım uygulaması için icra mahkemeleri görevlendirilmiştir³⁶⁹. Anayasa Mahkemesi kararında, karşılıksız çekle ilgili şikâyetlerin icra mahkemesinde değerlendirilip karşılıksızdır işlemine konu olan çek ile ilgili açılacak ceza davalarında görevli yerin icra mahkemeleri olacağını belirtmiştir³⁷⁰. 6728 sayılı Kanun m. 62 ve Anayasa Mahkemesinin kararı doğrultusunda çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına neden olan kişi için açılacak ceza davalarında icra mahkemeleri görevlidir.

Çekin ibraz edildiği tarih 09.08.2016'dan daha sonraysa şikâyetin icra ceza mahkemesine yapılması gerekmektedir. Fakat ibraz tarihi 09.08.2016'dan önceyse bu çekler bakımından yapılan şikâyetler için Cumhuriyet Savcılığınca idari yaptırım uygulanması veya idari yaptırım uygulanmasına yer olmadığı şeklinde karar verilmesi gerekmektedir³⁷¹.

CMK'ya göre işlenen bir suç için suçun işlendiği yerdeki mahkeme yetkili kılınmışken ÇK m.5/1'de düzenlenen suç bakımından özel bir düzenlemeye gidilmiştir. ÇK m. 5/1'e göre, açılacak davalarda şikâyetçiye yetki konusunda seçimlik haklar tanınmış ve böylece dava açma kolaylığı sağlanmıştır. Buna göre yetkili mahkemeler, çekin ödeme için bankaya ibraz edildiği yerdeki mahkeme, çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yerdeki mahkeme, hesap sahibi veya şikâyetçi yerleşim yerindeki mahkeme olabilecektir. Şikâyetçinin bu yerlerden birisinde dava açma hakkı bulunmaktadır³⁷².

Çekin takas odasına ibraz edilmesi halinde, takas odasının faaliyet gösterdiği yer mahkemesi de yetkili olacaktır³⁷³.

ÇK. m. 5/1'e göre, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353. maddelerinde yer alan yargılama usulü ile ilgili hükümler bu suç bakımından da uygulanacaktır.

³⁶⁹ Bilgili/ Demirkapı; s. 203.

³⁷⁰AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024)

³⁷¹ Yargıtay 19. C.D.; E. 2017/6537, K: 2018/1194, T. 12.02.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

³⁷² Pulaşlı; s. 422.

³⁷³ Coşkun; Suç, s. 409.

ÇK. m.5/10'a göre, bu suçta TCK ve CMK'da düzenlenen ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumları uygulanmayacaktır.

Suç, takibi şikâyete bağlı bir suçtur. Bu suç bakımından soruşturma yürütüp iddianame hazırlanması yargılama yapılabilmesi için gerekli değildir³⁷⁴. Bu nedenle bu suçtan dolayı yapılan yargılamada soruşturma safhası bulunmamaktadır, yargılama hamilin şikâyeti karşısında kovuşturma safhasından başlamaktadır³⁷⁵.

Suçta şikâyet dava şartı olup, buradaki şikâyet, iddianame yerine geçmektedir³⁷⁶.

Şikâyet, yazılacak bir dilekçe ile yahut sözlü beyanla yapılabilmektedir. İİK 349/1 maddesine göre, dilekçeyi ya da dava beyanını alan icra mahkemesi hemen duruşma günü belirleyecektir ve şikâyetçinin imzasını alarak sanık konumunda gösterilen çek hesabı sahibi ile göstermişse gösterdiği tanığa celpname gönderilecektir. İİK 349/2.maddesine göre, müştekinin de sanığın da mahkemenin belirlediği gün ve saatte mahkemeye gelmesi ya da vekil göndermesi şarttır. Eğer sanık olarak gösterilen kişi mahkeme yargı çevresi dışında başka yerde ikamet ediyorsa İİK 349/4. maddesi gereğince istinabe yoluyla sorguya çekilecektir.

İİK'nın 349/5 maddesinde, sanık icra mahkemesinde duruşmaya gelmemiş ve vekil de göndermemiş ise ya da vekil göndermesine rağmen mahkeme sanığın bizzat hazır bulunmasına lüzum görmüşse sanığın zabıta aracılığıyla getirileceği düzenlenmiş olup, buna rağmen sanık yine de hazır bulundurulamazsa yargılamanın gıyabında yapılacağı düzenlenmiştir. Kural olarak sanığın sorgusu yapılmadan yargılama sonlandırılmaz. Ancak bu kuralın istisnai düzenlemelerinden birisi olan CMK'nın 193/2 maddesine göre mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri dışında beraat, düşme, davanın reddi gibi bir karar verilecekse sanık sorgusu yapılmadan dava bitirilebilecektir³⁷⁷. Fakat İİK 349/5 maddesi istisnanın istisnası şeklinde düzenlenmiş

³⁷⁴ Özgenç; Çek, s. 100.

³⁷⁵ Albayrak/ Bozdağ; s. 268.

³⁷⁶ Özgenç; Çek, s. 100.

³⁷⁷ TCK 193/2 maddesi hükmü daha öncesinde; "...Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir." şeklindeydi. Ancak bu düzenlemenin Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde itiraz yoluna gidilmiş olup, Anayasa Mahkemesi; "...Kural, toplanan delillere göre sanık hakkında mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılması hâlinde sanığın sorgusu yapılmamış olsa da yargılamanın sanığın yokluğunda bitirilebilmesine imkân vermektedir. Diğer bir ifade ile sorgu yapılmamış olsa bile toplanan delillere göre sanığın yokluğunda yargılama tamamlanabilecektir. Ceza yargılamasında mahkûmiyet dışındaki kararların nelerden ibaret olduğu Kanun'un 223. maddesinde belirtilmiştir. Kural, mahkûmiyet dışındaki kararlar yönünden bir ayırım yapmaksızın bu kararların tamamına ilişkin bir düzenleme içermektedir. Mahkûmiyet dışındaki kararlar nazara alındığında hukuki nitelikleri gereği ceza verilmesine yer olmadığı ve/veya güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi kararlarının üzerinde durulmalıdır. Söz konusu kararların verilebilmesi için atfedilen fiilin sanık tarafından icra edildiğinin sabit olması zorunludur. Başka bir ifadeyle iddianame ile isnat olunan fiilin sanık tarafından

olup, buna göre sanığın sorgusu yapılmamış olsa da ceza vermek mümkün olmaktadır. Bu düzenlemenin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği ve anayasaya aykırı olduğu ile ilgili Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur. Ancak Anayasa Mahkemesi bu düzenlemenin adil yargılanma hakkını ihlal etmediği ve anayasaya aykırı olmadığını belirtmiştir³⁷⁸. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi bu düzenlemenin Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediğini kabul etmekte ise de, kanaatimizce, yapılan yargılama ve yargılama sonucunda sanığın karşılaşılabileceği cezalar göz önünde bulundurulduğunda sanığın savunması alınmadan yargılamaya devam edilmesi ve sanığın cezalandırılması adil yargılanma hakkını ihlal niteliğinde olacaktır.

İİK 349/6.maddesinde ise, müştekinin duruşmaya gelmemesi durumu düzenlenmiş olup, buna göre şikâyetçi mahkemece belirlenen zamanda gelmemiş ve vekil göndermemişse şikâyet hakkı düşecektir.

gerçekleştirildiğinin kovuşturma sırasında tespit edilmesi gerekir. Sanığın isnat edilen fiili işlediğinin tespit edilmesi ise sanığın iddianameye konu haksızlığı gerçekleştirdiği, ancak Kanun'da sayılan sebeplerin varlığı nedeniyle cezalandırılmadığı anlamına gelir. Suçun işlendiğinin sabit görüldüğü ancak ceza verilmesine yer olmadığı kararlarına hükmedildiği durumlarda sanığın Anayasa'nın 38. maddesinde öngörülen masumiyeti ortadan kalkmaktadır. Güvenlik tedbirlerine hükmedildiğinde ise sanık - masumiyetinin ortadan kalkması dışında- ayrıca yaptırma maruz kalmaktadır. Isnat edilen fiili işlediğinin mahkemece tespit edilmesi ve sonucunda ceza verilmesine yer olmadığına ya da güvenlik tedbirine hükmedilmesi durumunda da hakkında 5271 sayılı Kanun'un 223. maddesinin (5) numaralı fıkrasında düzenlenen mahkûmiyet hükmü gibi bir sonuç doğurmamakla birlikte sanığın işlediği fiilden dolayı hukuki olarak sorumluluğu devam edebilmektedir. Dolayısıyla mahkeme tarafından sanığın eylemi veya suçu işlediğinin tespit edildiği hâllerde kurulan mahkûmiyet dışındaki hüküm nedeniyle sanık başka yönlerden dezavantajlı konuma düşebilmektedir. Sanık hakkında böyle sonuçlar ihtiva edebilen mahkûmiyet dışındaki bu tür kararlar bakımından sanığın sorgusu yapılmaksızın davanın bitirilebilmesine imkân tanınması adil yargılanma hakkına orantısız, dolayısıyla ölçüsüz bir sınırlama getirmektedir. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 13. ve 36. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.” gerekçesiyle bu kanunun iptaline karar vermiştir (AYM., E. 2021/118, K: 2022/98, T. 08/09/2022, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024). Sonrasında yasama organı tarafından TCK'nın 193/2 maddesi: “Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir.” şeklinde düzenlenmiştir.

³⁷⁸ AYM., E.2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) “Başvuru kararında, itiraz konusu kuralın atıfta bulunduğu 349. maddenin beşinci fıkrasına göre, mezkûr suçtan dolayı açılan davalarda sanığın duruşmaya gelmediği veya müdafî göndermediği takdirde yokluğunda yargılama yapılmasının sanığın etkili bir şekilde savunma yapmasını engellediği ileri sürülmekte ise de sanığın gıyabında yargılanmasını öngören kuralın iptali talebiyle daha önce Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunulmuş ve başvuru Mahkemenin 28.2.2008 tarihli ve E.2006/71, K.2008/69 sayılı kararıyla reddedilmiştir. Kararda, sanığın usulüne uygun olarak yapılan bildirimlere karşın mahkemeye gelmemesi veya avukat göndermemesi, duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçtiği anlamına geldiğinden, bildirimlere karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafî göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasında adil yargılanma hakkına aykırı bir husus bulunmadığı ifade edilmiştir. Anılan kararda belirtilen gerekçeler karşılıksız çek suçundan açılan davalar için de geçerli olup sanığın bildirimlere karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafî göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasında adil yargılanma hakkına aykırı bir husus bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İptal taleplerinin reddi gerekir...”

Duruşmaya katılmayan tanıklarla ilgili yapılacak muameleler ile sanığın yokluğunda verilmiş karar için eski hale getirme talebi ile ilgili İİK 349/7.maddesi Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki hükümlerin uygulanacağını düzenlemiştir.

İcra mahkemesinde yapılacak olan duruşmada Cumhuriyet Savcısı hazır bulunmayacaktır. Duruşmada mahkeme, her iki taraf ve tanıkları beyanlarını tutanağına geçirecektir. Şikâyet eden, şikâyet dilekçesi veya beyanında ileri sürdüğü delillerle bağlıdır. Sanık da savunması için tahkikatın genişletilmesini sadece bir kere isteyebilir.

İİK 352/1 maddesine göre, icra mahkemesi tarafların tüm delilleri ile iddia ve savunmalarını dinledikten sonra beş gün içinde kararını verecek ve karar özetini Cumhuriyet savcısına bildirecektir. Beş günlük süre dava açıldıktan sonra davanın karara bağlanması için verilmiş bir süre değil, tarafların delilleri toplanıp beyan ve savunmaları dinlendikten sonra, yani dosya tekemmül ettikten sonra karar verilmesi için gereken süredir. Süre düzenleyici süre niteliğinde olduğundan mahkeme beş gün içerisinde karar vermeyip daha sonra bir gün karar verdiği takdirde bu durum kararın geçersizliğine yol açmayacaktır³⁷⁹.

İcra mahkemesinde yapılan yargılamada çektaki imzanın inkârı ya da tahrifat iddiası durumunda doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. Özgenç ve Bozer/Göle; imzanın sahteliği veya sahteciliğin kim tarafından yapıldığı ile ilgili araştırmada İcra Mahkemesinin görevli olmadığı, böyle bir iddia karşısında İcra Mahkemesince iddianın derhal Cumhuriyet Savcılığı'na iletilmesinin gerekeceği ve İcra Mahkemesince Cumhuriyet Savcılığının yapacağı soruşturmanın veya kovuşturma aşamasına geçilirse kovuşturmanın bekletici mesele yapılması gerekeceği görüşündedir³⁸⁰. Ercan ise; bu durumun bekletici mesele haline getirilmesinin CMK m.218'e göre mahkemenin takdirinde olacağı, İcra Mahkemesinde de sahtecilik iddiası için delil toplanarak bilirkişi incelemesinin yaptırılabilceği, fakat savcılık soruşturmasında daha ileri aşamaya gidilmişse İcra Mahkemesinin bekletici mesele yapmasının daha yararlı olacağı görüşündedir³⁸¹. Ayrıca çekin muhatap bankaya ibraz tarihi ile birlikte konkordato davasının açılıp açılmadığına göre de mahkeme konkordato davasını bekletici mesele yapacak veya yargılama devam edecektir³⁸².

³⁷⁹ Ercan; s. 137.

³⁸⁰ Özgenç; Çek, s. 108.; Bozer/ Göle; s. 473-474.

³⁸¹ Ercan; s. 29.

³⁸² Yargıtay 19. C.D.; E. 2020/2053, K: 2020/6650, T. 15.06.2020, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024) "...Konkordato davasının davacısı, ortada bir belirsizlik veya başkaca bir sebep yokken karşılıksız çıkan çekin ve banka hesabının sahibi olan tüzel kişidir. Ceza yargılamasının sanığı ise bankada çek karşılığını buldurmakla yükümlü olmasına ve henüz konkordato davası açılmamış olmasına rağmen

İcra İflas Kanununun m.346 gereğince, icra mahkemesinin görevine giren işlerin, başka mahkemelerde görülmekte olan ceza davalarıyla birleştirilmesi mümkün değildir. Ayrıca CMK 331.madde atfı gereğince, icra ceza davaları adli tatilde içerisinde görülemeyecektir³⁸³.

4.4.3. Yargılama Giderleri

Suç için yapılacak yargılama neticesinde mahkeme, sanığın adli para cezası ile cezalandırılmasına, beraatine, davanın düşmesine, davanın reddine veya sanığa ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin karar verebilir. Yargılama gideri ve vekâlet ücretine ilişkin hususların da kısa kararda bulunması gereklidir³⁸⁴.

İcra Ceza Mahkemelerinde yargılama giderleri ile ilgili Çek Kanununda ve İcra ve İflas Kanununda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak öğretideki görüş ve yargı kararlarındaki uygulamaya göre İcra Ceza Mahkemelerinde yargılama gideri CMK'nın ilgili hükümleri esas alınarak belirlenmektedir³⁸⁵.

Bu kapsamda, sanığın adli para cezası ile cezalandırılması ya da güvenlik tedbirine mahkûmiyeti halinde tüm yargılama giderleri sanığa yüklenecektir³⁸⁶.

Müştekinin kendisini vekille temsil ettirmesi halinde, müşteki lehine vekâlet ücreti AAÜT'de belirlenen maktu vekâlet ücretine göre olacaktır. Vekâlet ücreti hüküm tarihi dikkate alınarak belirlenecektir³⁸⁷. Mahkûmiyete dair hüküm verildiğinde vekâlet ücreti şikâyet eden vekili lehine değil, asil lehine verilmesi gerekmektedir. Davada taraf

karşılığı bulundurmayan, çekin karşılıksız çıkmasına sebebiyet veren ve bir bakıma konkordato talebi için tüzel kişide aranan borca batıklık niteliğini hazırlayan gerçek kişidir. O halde cezai anlamda birbirinden bağımsız iki aktörün birbirinden farklı iki yargılama sürecinde bir arada değerlendirilmesini ve birbirini beklemesini zorunlu kılacak somut bir zorunluluk da bulunmamaktadır...”

³⁸³ Çetin Halman, Emine; İcra ve İflas Suçları ve Yargılama Usulü, 3.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 81.; Ercan; s. 136.; Yargıtay C.G.K.; E. 2003/162, K: 2003/163, 27.03.2003, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

³⁸⁴ Yargıtay 16. H.D.; E. 2010/724, K: 2010/2095, T. 15.03.2010, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024) “...30.07.2003 gün ve 25184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4949 sayılı İİK'nunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 99.maddesi ile İİK'nun 352.maddesine eklenen fıkra uyarınca dava ve cezanın İİK'nun 354.maddesinde yazılı sebeplerden düşeceğine ilişkin ihtar ile yargılama gideri ve avukatlık ücretine hükmün esasını oluşturan ve tefhimle geçerlilik kazanan kısa kararda yer verilmediği halde gerekçeli kararda yer verilmek suretiyle hükmün karıştırılması...”; benzer şekilde Yargıtay kararları için bk. Yargıtay 16. H.D.; E. 2010/722, K: 2010/2091, T. 15.03.2010, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024).; Yargıtay 16. H.D.; E. 2010/741, K: 2010/2086, T. 15.03.2010, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

³⁸⁵ Çetin Halman; s. 88.

³⁸⁶ Keskin; s. 116.

³⁸⁷ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 11. C.D.; E. 2017/3553, K: 2018/2622, T. 19.07.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

olmayan müşteki vekilinin lehine vekâlet ücreti hükmü kurulması mümkün değildir³⁸⁸. Ancak Avukatlık Kanununun 164/5 maddesi gereğince hükmedilen bu vekâlet ücreti avukata ait olacaktır.

Aynı davada birden fazla çek yapıldığı için mahkûmiyet hükmü verilmiş ise, sanık her ne kadar tüm çek yapıklarından ayrı ayrı sorumlu olacak ise de, müşteki lehine tek vekâlet ücretine hükmedilecektir³⁸⁹.

Verilen hüküm henüz kesinleşmeden sanığı ölmesi durumunda, CMK 325/4 maddesi gereğince mirasçıları giderleri ödemekle yükümlü tutmak mümkün değildir.

Beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığına ilişkin karar verilmesi durumunda, sanık sadece kendi kusurundan kaynaklanan giderlerden sorumlu olacak, bunun dışındaki yargılama giderleri kısmen veya tamamen Devlet Hazinesine yüklenecektir³⁹⁰.

Davanın düşürülmesi³⁹¹ veya şikâyetin reddine dair karar verilmesi durumlarında, AAÜT'ye göre kendisini vekil ile temsil ettiren sanık ve katılana vekâlet ücretine hükmolunacağı ile ilgili bir düzenleme bulunmadığından sanık veya katılan lehlerine vekâlet ücreti verilemeyecektir³⁹². Eğer ödeme nedeni ile davanın düşmesine karar

³⁸⁸ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 11. C.D.; E. 2017/1279, K: 2017/847, T. 24.05.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

³⁸⁹ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. C.D.; E. 2018/3116, K: 2018/5288, T. 25.12.2018., UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

³⁹⁰ Ercan; s. 171.; Keskin; s. 117.

³⁹¹ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. C.D.; E. 2018/3043, K: 2018/2705, T. 28.12.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024) "...Gereği Görüşülerek Düşünüldü; Avukatlık Ücret Tarifesinin genel hükümlerinden ceza davalarında ücretin düzenlendiği 14. Maddesinin 1. Fıkrasında " Kamu davasına katılma üzerine, mahkûmiyete ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiş ise vekili bulunan katılan lehine Tarifinin ikinci kısmın ikinci bölümünde belirlenen avukatlık ücreti sanığa yükletilir."2. fıkrasında "Ceza hükmü taşıyan özel kanun, tüzük ve kararnamelere göre yalnız para cezasına hükmolunan davalarda Tarifeye göre belirlenecek avukatlık ücreti hükmolunan para cezası tutarını geçemez."3. fıkrasında " 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 141 ve devamı maddelerine göre tazminat için Ağır Ceza Mahkemelerine yapılan başvurularda, Tarifinin üçüncü kısmı gereğince avukatlık ücretine hükmedilir. Şu kadar ki, hükmedilecek bu ücret ikinci kısmın ikinci bölümünün onikinci sıra numarasındaki ücretten az olamaz."4. fıkrasında " Beraat eden ve kendisini vekil ile temsil ettiren sanık yararına Hazine aleyhine maktu avukatlık ücretine hükmedilir."5.fıkrasında "Ceza mahkemelerinde görülen tekzip, internet yayın içeriğinden çıkarma, idari para cezalarına itiraz gibi başvuruların kabulü veya ilk derece mahkemesinin kararına yapılan itiraz üzerine, ilk derece mahkemesi kararının kaldırılması halinde işin duruşmasız veya duruşmalı oluşuna göre ikinci kısım birinci bölüm 1. sıradaki iş için öngörüldüğü şekilde avukatlık ücretine hükmedilir. Ancak başvuruya konu idari para cezasının miktarı Tarifinin ikinci kısım birinci bölüm 1. sıradaki iş için öngörülen maktu ücretin altında ise idari para cezası kadar avukatlık ücretine hükmedilir." şeklinde düzenlenmiş olup, ceza davasının düşmesine karar verilmesi halinde sanık yararına vekâlet ücretine hükmolunacağına dair yasal düzenleme bulunmadığı anlaşılmalıdır, hükmün 2 numaralı bendinde yer alan " Sanık kendisini bir vekil ile temsil ettirdiğinden karar tarihinde yürürlükte olan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince 600,00 TL vekâlet ücretinin şikâyetçiden alınarak sanığa verilmesine" ibaresi hükümden çıkarılarak CMK 280/1-a, 303/1-a maddeleri gereği hükmün DÜZELTİLEREK İSTİNAF BAŞVURUSUNUN ESASTAN REDDİNE...".

³⁹² İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. C.D.; E. 2018/916, K: 2018/1557, T. 05.06.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024) "...Suça konu çekin ödenmesi nedeniyle düşme kararı verilmiş olup, ödemenin şikâyet tarihinden sonra yapıldığı yönünde dosyada delil bulunmaması nedeniyle yargılama giderleriyle ilgili karar yerinde olduğundan, ayrıca düşme kararı verilmesi halinde Avukatlık Asgari Ücret

verilmiş ise, dava açılmasına sebebiyet vermesi nedeniyle yargılama giderlerine sanığın katlanması gerekmektedir³⁹³.

Engelli veya Türkçe bilmeyen sanık, müşteki ya da tanık yararına tercüman görevlendirilmesi durumunda yapılacak giderler, CMK 324/5 maddesine göre yargılama gideri olarak değerlendirilmeyecek ve bu giderleri Devlet Hazinesince karşılayacaktır.

4.4.4. Kanun Yolları

Çek Kanunu 5/1 maddesindeki düzenlemede açılacak davaların icra mahkemelerinde görüleceği ve bu davalarda İİK m. 347, 349, 350, 351, 352 ve 353'te yer alan yargılama usulü ile ilgili düzenlemelerin uygulanacağı belirtilmiştir.

İİK 353/1 madde hükmüne göre, mahkemenin verdiği disiplin hapsi ve tazyik hapsi kararlarına kararın tebliği tarihinden itibaren iki hafta içerisinde itiraz edilebilecektir³⁹⁴. İtiraz üzerine verilen karar kesin niteliktedir.

İİK 353/2 maddesinde İcra mahkemelerinin bu bapta (onaltıncı bab) düzenlenen suçlar nedeniyle vermiş olduğu kararlar için 5271 sayılı CMK'nın kanun yollarına ilişkin maddelerinin uygulanacağını düzenlemiştir. Onaltıncı bab İİK 331-354.maddelerini içermekte olup "Çekle İlgili Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçu" İcra İflas Kanununda düzenlenmediğinden İİK 353.maddesinin bu suç ve yaptırımları bakımından nasıl uygulanacağı hususu müphem kalmıştır. Pulaşlı, icra mahkemesince verilen tazyik kararının, karşılıksız çek düzenleyen kişiye, çek bedeli ve eklerini ödemek için zorlama anlamı olduğu için ve ödeme yapılmaya kadar ya da şikâyetten vazgeçilene kadar zorlama devam edeceğinden İİK 353/2.maddesindeki düzenlemenin kıyasen uygulaması mümkün değildir, bu nedenle istinaf başvurusu yapılması da mümkün

Tarifesi uyarınca kendisini vekil ile temsil ettiren sanık ve katılana ücreti vekâlete hükmolunacağına ilişkin bir düzenleme bulunmadığından yargılama giderleri ile ilgili karar da yerinde olduğundan, mahkemenin kararında usule ve esasa ilişkin herhangi bir hukuka aykırılığın bulunmadığı anlaşıldığından..."; benzer şekilde karar için bk; İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 11. C.D.; E. 2017/2997, K: 2017/190, T. 23.10.2017, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

³⁹³ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. C.D.; E. 2018/487, K: 2018/955, T. 29.03.2018, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024) "... Mahkemece dava konusu çek bedelinin yargılama sırasında sanık tarafından ödenmesi nedeniyle davanın düşürülmesine ve yargılama giderlerinin müşteki üzerinde bırakılmasına karar verildiği anlaşılmıştır. İlk derece mahkemesince davanın düşürülmesine karar verildiğinden müşteki lehine vekâlet ücreti takdir edilmemesinde isabetsizlik görülmemiş, istinaf başvurusunda bulunan müşteki vekilinin talebinin incelenmesinde; ileri sürdüğü diğer nedenler yerinde görülmemiştir. Ancak: Yargılama giderinin dava açılmasına sebebiyet veren ve kovuşturma sırasında ödemede bulunan sanığa yüklenmesi gerektiğinin gözetilmemesi...".

³⁹⁴ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanunun 37 nci maddesiyle bu fıkrada yer alan "tefhim veya" ibaresi madde metninden çıkarılmış ve "yedi gün" ibaresi "iki hafta" şeklinde değiştirilmiştir.

değildir görüşündedir³⁹⁵. Ancak Anayasa Mahkemesi bir ilamı³⁹⁶ ile ÇK m.5/1’de düzenlenen, suçta İcra mahkemesi tarafından verilen kararlarda 5271 sayılı CMK’nın kanun yolları ile ilgili hükümleri uygulanacağını belirtmiştir.

Nihai kararın haricinde, yargılama başlarken veya yargılamanın devamı sırasında ÇK m.5/1’e göre mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilebilecektir. Bahse konu düzenleme nedeniyle icra mahkemesi tarafından koruma tedbiri niteliğinde verilen yasaklılık kararı için, İİK 353.madde’ye göre kararın karşı tarafa tebliği tarihinden itibaren iki hafta içerisinde itiraz edilebilecektir³⁹⁷. Bu durumda İİK m.353/1’e göre mahkeme, itiraz incelemek üzere icra mahkemesi birden fazla bulunuyorsa numara olarak kendisini izleyen mahkemeye, son numaralı mahkeme için birinci mahkemeye, o yerde icra mahkemesi tek bulunuyorsa asliye ceza mahkemesine, icra mahkemesinin hakimi ve asliye ceza mahkemesinin hakimi aynı hakim ise en yakın asliye ceza mahkemesine dosyayı gönderecektir. Merce tarafından itiraz incelemesi sonucunda verilen karar kesin niteliktedir.

4.5. Yaptırım

4.5.1. Adli Para Cezası Yaptırımı

Çek Kanunu 5/1 maddesinde, yasal süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi ile ilgili hamilin şikâyet etmesi halinde, her çek için ayrı ayrı bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükmedileceği düzenlenmiştir. Ayrıca burada hükmedilecek olan adli para cezası, çekte karşılıksız kalan bedelden az olamayacaktır.

³⁹⁵ Pulaşlı; s. 408.

³⁹⁶ AYM., E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) “...Kanun’un 353. maddesinde ise kanun yolları düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, icra mahkemesinin verdiği tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı, teahhüt veya tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebileceği belirtilmiş, ikinci fıkrasında, on altıncı bapta yer alan suçlardan dolayı verdiği hükümlerle ilgili olarak da 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun kanun yollarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı kural altına alınmıştır. 5941 sayılı Kanun’un 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verenlerin binbeşyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılması öngörüldüğünden, bu suçla ilgili davalarda icra mahkemesince verilecek kararla ilgili 5271 sayılı Kanun’un kanun yollarına ilişkin hükümleri uygulanacaktır.”.

³⁹⁷ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanunun 37 nci maddesiyle bu fıkra da yer alan “teahhüt veya” ibaresi madde metninden çıkarılmış ve “yedi gün” ibaresi “iki hafta” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu maddede adli para cezasında üst sınırı bin beş yüz gün olarak belirlenmesine rağmen alt sınır belirlenmemiş olup, bu durumda alt sınır TCK'nın 52. maddesindeki düzenlemeye göre 5 gün olacaktır. Yargıtay bu durumla ilgili; *“Mahkemece temel cezanın belirlenmesi sırasında takdir edilecek cezanın üst sınırı 1500 gün, alt sınırı ise; Kanun'da açıkça belirtilmediğinden TCK'nin 52/1. maddesinde yazılı olduğu üzere 5 gün olacaktır. 5237 Sayılı TCK'nin 61. maddesinde, hakim somut olayın özelliklerine göre Kanun'da yer alan alt ve üst sınırlar arasında temel cezayı belirleyebileceği, adli para cezasına hükmedilirken artırım ve indirimlerin gün üzerinden yapacağı ve yine Kanun'da açıkça yazılmadığı sürece cezalarda artırım veya indirim yapılamayacağı emredici olarak düzenlenmiştir”*³⁹⁸ şeklinde hüküm vermiştir.

Bununla birlikte, Çek Kanununun 5. Maddesinde, hükmedilecek adli para cezasının ibraz edilen çekteki karşılıksız kalan kısmından az olamayacağı hüküm altına alınmıştır.

ÇK. m. 5 hükmünde, 6728 sayılı Kanun'un 63. maddesi ile değişiklik yapılarak verilecek adli para cezasının çek düzenleme tarihine göre hesaplanacak ibraz süresinden başlatılmak üzere, 3095 sayılı Kanuna göre işletilecek ticari temerrüt faizi, yargılama gideri ve takip masrafından az olamayacağı düzenlenmekteydi ancak bu düzenleme Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir³⁹⁹.

³⁹⁸ Yargıtay 19. C.D.; E. 2018/8284, K: 2020/2278, T. 02.03.2020, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

³⁹⁹ AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) *“...Kanun'un 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının birinci cümlesinde, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, her bir çekle ilgili olarak bin beş yüz güne kadar adli para cezasına hükümlenacağı belirtilmiştir. İtiraz konusu kuralda ise hükmedilecek adli para cezasının; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun'a göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamayacağı belirtilmiştir. Kurala göre sanık hakkında adli para cezasına hükmedilirken çekin karşılıksız kalan miktarı, bu miktara uygulanacak temerrüt faizi, karşılıksız kalan miktar için yapılacak icra veya iflas takip masrafları ve yargılama giderlerinin de göz önünde bulundurulması zorunludur. Adli para cezasının hesabında göz önünde bulundurulacak olan “çekin karşılıksız kalan miktarı” konusunda herhangi bir belirsizlik bulunmamaktadır. Zira çekin bankaya ibrazında ödenmeyen kısmı karşılıksız kalan miktarı oluşturmaktadır. İtiraz konusu kuralda, “çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun'a göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi” de adli para cezasının hesabında göz önünde bulundurulacak unsurlar arasında sayılmıştır. Kuralda, temerrüt faizinin başlangıç tarihinin “düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihi” olarak belirlenmesine karşın, faizin hangi tarihe kadar işletileceği belirtilmemiştir. Bu durum, sanık hakkında hükmedilecek adli para cezasının miktarı bakımından öngörülemezliğe sebebiyet vermektedir. İtiraz konusu kuralda, çek hamilinin karşılıksız kalan çek miktarı için yapacağı takip giderleri de adli para cezasının hesabında göz önünde bulundurulacak unsurlar arasında sayılmıştır. Kanuni ibraz süresi içinde çeki karşılıksız çıkan çek hamili, çekin karşılıksız kalan miktarını tahsil etmek için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 167. ve devamı maddeleri uyarınca kambiyo senetlerine mahsus haciz veya iflas yoluyla alacağını tahsil edebilecektir. Karşılıksız kalan çek miktarı için yapılacak takip masrafları, takibin icra veya iflas yoluyla yapılmasına göre değişkenlik gösterebileceği gibi takip sürecinde alacaklının talebi üzerine icra iflas dairelerinin alacağın tahsiline yönelik işlemlerine göre de değişkenlik gösterebilir. Bu durum sanık hakkında*

Bir güne karşılık adli para cezası hesaplanırken TCK 52/2 maddesi nazara alınacaktır. Buna göre her bir güne karşılık en az yüz TL, en fazla ise beşyüz TL olacaktır⁴⁰⁰. Hâkim, adli para cezasının bir gün karşılığını takdir ederken de TCK 52/4 maddesine göre sanığın ekonomik ve diğer kişisel hallerini göz önünde bulunduracaktır. TCK 52/1 maddesine göre, adli para cezasının hesaplanması, hakim tarafından takdir edilen tam gün sayısının, yine hakim tarafından bir gün karşılığı takdir edilen TL cinsi tutar ile çarpımı suretiyle hesaplanacaktır.

Hâkim, TCK 52/4 maddesine göre, sanığın kişisel ve ekonomik durumunu değerlendirerek hükmettiği adli para cezasının ödenmesi için kesinleşme tarihinden itibaren bir yıldan fazla olmamak üzere süre verebilecektir ve taksit süresi iki yılı geçmeyecek, taksit miktarı dörtten az olmayacak şekilde taksitli olarak ödenmesine hükmedebilecektir. Mahkeme vermiş olduğu kararında adli para cezasını taksitlendirmemiş olsa da 5275 sayılı İnfaz Kanunu madde 106/6 gereğince hükümlü üçte birini bir ay içerisinde öderse talep durumunda adli para cezasının kalan kısmı birer ay arayla ödenmek şartıyla iki eşit taksitte ödenmesine izin verilebilecektir. Fakat ilk taksit süresi içerisinde ödenmemiş olursa, ikinci taksit için verilen izin hükümsüz kalacaktır⁴⁰¹.

Sanığa adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, CGTİHK m.106/2 gereğince, Cumhuriyet savcısı tarafından hükümlüye bir ödeme emri tebligatı gönderilerek adli para cezasının otuz gün içinde ödenmesi istenilecektir. Bu tebliğe rağmen şayet hükümlü adli para cezasını ödemezse CGTİHK m.106/3 gereğince Cumhuriyet savcısı ödenmeyen kısma tekabül eden gün miktarını hapis cezasına çevirecek, kamuya yararlı bir işte iki saat çalışması bir günlük hapis cezasına karşılık gelecek şekilde hükümlünün çalıştırılmasına karar verilecektir. Fakat Çek Kanunu

hükmedilecek adli para cezasının miktarı bakımından belirlilik içermemektedir. İtiraz konusu kuralda, yargılama gideri de adli para cezasının hesabında göz önünde bulundurulacak unsurlar arasında sayılmıştır. Yargılama giderleri, yargılamanın yürütülmesi ve sonuçlandırılması için yapılan harcamalar toplamıdır. Çekle ilgili olarak “*karşılıksızdır*” işlemi yapılmasına sebebiyet verenler hakkında icra mahkemesinde açılan davada yargılama giderlerinin herhangi bir tereddüte yer vermeyecek şekilde önceden belirlenmesi mümkün değildir. Bu itibarla, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarına çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanun’a göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama giderinin, sanık hakkında hükmedilecek adli para cezasının hesabında göz önünde bulundurulması, cezanın miktarı bakımından öngörülemezliğe sebebiyet verdiği için itiraz konusu kuralın “...çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından...” bölümü suç ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırı bulunmaktadır...”.

⁴⁰⁰ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanununun 9 uncu maddesi ile bu fıkrada yer alan “En az yirmi ve en fazla yüz Türk Lirası” ibaresi “En az yüz ve en fazla beş yüz Türk Lirası” şeklinde değiştirilmiştir.

⁴⁰¹ Pulaşlı; s. 417.

5/11⁴⁰² maddesinde kanun koyucunun getirdiği düzenlemeye göre bu suç nedeniyle hükmedilen adli para cezasının ödenmemesi durumunda bu ceza nedeniyle hükümlünün kamuya yararlı işte çalıştırmasına karar verilmeden adli para cezası doğrudan hapis cezasına çevrilecektir.

5275 sayılı CGTİHK m.106/5'e göre, mahkeme ilamında verilen adli para cezasının hapse çevrileceği yazılmamış olmasa dahi Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen uygulanacaktır⁴⁰³.

CGTİHK Geçici 1.maddesine göre, TCK dışındaki kanunlarda düzenlenen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, hükümlüler bir güne karşılık beşyüz TL hesabına göre hapsedilir⁴⁰⁴. Bu kapsamda, suçun Çek Kanununda düzenlenmesi nedeniyle mahkemece hükmolunan adli para cezasının hapis cezası olarak çevrileceği zaman cezanın bir gün karşılığı beşyüz TL olarak hesap edilecektir. Bu durumda, hükümlünün hapis yattığı günler dışındaki kalan günler için karşılığına tekabül eden tutarı öderse hükümlü hapisten çıkabilecektir (CGTİHK m. 106/8).

CGTİHK m.106/9'a göre, adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesi durumunda hapis cezasının infazı ertelenemeyecek ayrıca infaz aşamasında hükümlü koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamayacaktır.

CGTİHK 106/7 maddesine göre, adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesi durumunda çevirilen hapis cezasının süresi üç yıldan fazla olamaz ancak hükümlü birden çok kez adli para cezasına mahkûm olmuş ise, bu durumda hapis cezasının süresi beş yıldan fazla olamaz. Bu düzenleme karşısında, hakkında adli para cezası verilen hesap sahibinin cezası, bu cezayı ödememesi durumunda en çok üç yıl, birden çok çekten dolayı hüküm verilmiş ise de en çok beş yıl hapis cezasına çevrilerek infaz edilecektir.

Hapis cezasının infaz edilebileceği sürenin tamamı bitmesine rağmen verilen adli para cezasını tamamıyla karşılamaya yetmiyorsa, eksik tutar bakımından ilam o yerin en yüksek mal müdürüne Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilecek ve bu makamlar tarafından adli para cezasının kalan kısmı 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil edilecektir⁴⁰⁵.

⁴⁰² Çek Kanunu'nun 5/11 maddesi; "Birinci fıkra uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir." şeklindedir.

⁴⁰³ Pulaşlı; s. 420.

⁴⁰⁴ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanunun 37. maddesiyle bu fıkrada yer alan "yüz" ibaresi "beş yüz" şeklinde değiştirilmiştir.

⁴⁰⁵ Ercan; s. 146.

4.5.2. Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı

Çek Kanunu'nun 5.maddesinin 1.fikrasına göre, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren sanık için yargılamayı yapan mahkeme, adli para cezasının yanında faile ayrıca çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı şeklinde güvenlik tedbirine re'sen karar verir. Bu tedbir her çek yaprağı bakımından farklı farklı verilir ve mahkeme kararında, tedbirin hangi çek için verildiği açık bir biçimde yazılır⁴⁰⁶. Sanığa daha öncesinden de zaten bu yönde tedbir kararı verilmişse yargılamayı yapan mahkeme bu yasağının devamına hükmedecektir.

Mahkeme tarafından henüz hüküm verilmeden önce yasak kararları verilmişse bu karar koruma tedbiri niteliğindeki yargılamanın bitmesi ile verilen yasak kararı güvenlik tedbiri niteliğindedir.

Çek Kanunu 5/1 maddesine göre, yasak kararları, keşideci gerçek kişi ise bu kişi için, tüzel kişi ise tüzel kişi namına çek keşide edenler için uygulanacaktır.

Çek Kanunu 5/1 maddesi ile yasak kararları verilecek kişilerin, adli para cezası yaptırımını ile karşılaşabilecek kişilere göre daha kapsamlı tutulduğu görülmektedir. Keşide edenin tüzel kişi olduğu durumlarda tüzel kişiliğe adli para cezası uygulanamazken yasak kararları hesap sahibi tüzel kişiliğe uygulanabilecektir. Başka bir anlatımla, çek keşide eden tüzel kişi ise, bahse konu suçta sanık, tüzel kişi adına çek karşılığını bulundurmakla yetkilendirilmiş gerçek kişi olmaktadır, suçun işlendiğinin anlaşılması durumunda, bu kişilerle beraber çek hesabı sahibi tüzel kişiliğe de yasak kararları verilecektir. Dolayısıyla, tüzel kişi suçta sanık olamamasına rağmen, tüzel kişi için çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanacaktır.

Çek Kanunu'nun 5.maddesinin 1.fikrasına göre, karşılıksız çıkan çekin bir sermaye şirketi tarafından keşide edilmiş olması halinde, şirketin mali işlerinden sorumlu yönetim organı üyeleri ile birlikte, yönetim organındaki diğer üyeler ve ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında da yasak kararları uygulanacaktır. Bu düzenlemenin cezaların şahsiliği prensibine uygun olmadığı sürülerek ilk derece mahkemesince somut norm denetimi ile Anayasa Mahkemesine itiraz yoluna gidilmiş ise de, Anayasa Mahkemesi başvuruyu oy çokluğu ile reddetmiştir⁴⁰⁷.

⁴⁰⁶ Özgenç; Çek, s. 95-96.

⁴⁰⁷ AYM.; E. 2016/191, K: 2017/131, T. 26.07.2017, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024) “...Tüzel kişi adına çek keşide edenler de görevlerini tedbirli bir yöneticinin özeniyle yerine getirmek zorundadır. Çek keşide ederken tedbirli bir yöneticinin özeniyle hareket etmeli, çekin karşılıksız çıkmasına sebebiyet verecek tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır. Dolayısıyla, tüzel kişi adına keşide edilen çekin

Çek Kanunu 5/2 maddesine göre, hakkında yasak kararları verilen kişiler, yasak bitene veya kaldırılana kadar herhangi bir sermaye şirketinin yönetim organlarında görev alamayacaktır. Hali hazırdaki mevcut yönetim organı üyeleri için yasaklama kararı verilmesi halinde ise bu kişiler görevlerinden ayrılmayıp görevlerini görev sürelerinin sona ermesine kadar sürdüreceklendir fakat yasak nedeniyle çek düzenleyemeyecekler ve çek hesabı açamayacaklardır.

Koruma tedbiri olarak verilmiş olan yasak kararlarına karşı yasak kapsamında olan kişi İİK m.353/1'e göre kararın kendisine tebliğ tarihinden başlamak üzere iki hafta içerisinde itiraz etme imkânına sahiptir⁴⁰⁸.

Yasak kararlarının tebliğ edildiği tarihten başlamak üzere yasak kararı verilen kişiler artık çek düzenleyemeyecekler ve Çek Kanunu 5/6.maddesi gereğince bankalardan da çek hesabı açamayacaklardır⁴⁰⁹. Hakkında yasaklılık kararı verilen kişi aynı zamanda bir tüzel kişinin yönetim organında da görevliyse ya da tüzel kişiliğin ticaret siciline tescilli yetkilisiyse Çek Kanunu 2/4 maddesi uyarınca o tüzel kişiye çek defteri verilemeyecektir.

Hakkında yasaklılık kararı verilen kişiye, yasağa rağmen bir şekilde çek hesabı açılmış ise, çek hesabı açan banka görevlisine Çek Kanunu 7/7 maddesi gereğince üç ay ile bir yıl arasında hapis cezası verilecektir.

Hakkında yasaklılık kararı verilen kişi, yasak kararı olmasına rağmen çek keşide ederse bu hareketi daha ağır ceza içeren başka bir suç oluşturmaması halinde Çek Kanunu 7/6 maddesi gereğince bir yıl ile üç yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Örneğin, hakkında yasaklılık kararı verilen kişi yasağa rağmen çek düzenlemiş ve bu yasaktan bilgisi olmayan alacaklıya vermiş ise burada fail daha ağır cezayı gerektiren dolandırıcılık suçunu işlemiş olacaktır ve bu kişi hakkında TCK'nın dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerinin uygulanması gerekecektir⁴¹⁰.

Yasa koyucu, sanık hakkında yasaklılık kararı verilmesi üzerine sanığın çek hesabının kapılması gerektiği ile ilgili Çek Kanununda bir düzenleme yapmamıştır. Ancak Çek Kanun 5/6. maddesinde hakkında yasak kararı verilen kişinin elinde bulunan tüm çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmesi gerektiği, bu kişi hakkında yeni çek

karşılıksız çıkması durumunda çek keşide etmeye yetkili kişiler hakkında da çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı uygulanmasında Anayasa'nın 38. maddesine aykırılık bulunmamaktadır."

⁴⁰⁸ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanunun 37 nci maddesiyle bu fıkra da yer alan "tefhim veya" ibaresi madde metninden çıkarılmış ve "yedı gün" ibaresi "iki hafta" şeklinde değiştirilmiştir.

⁴⁰⁹ Bozer/Göle; s. 455.

⁴¹⁰ Özgenç; Çek, s. 97.

hesabı açılmayacağı ve Çek Kanun 5/7. maddesinde de hakkında yasak kararı verilmiş olan kişiye bu yasak kararının tebliğ tarihinden itibaren on gün içerisinde, düzenlediği ve karşılığı henüz tahsil edilmediği çeklerin, düzenlenme tarihleri, miktarları ve varsa lehtarlarını göstererek muhatap bankaya listeleyip vermesi gerektiği düzenlenmiştir.

Karşılıksızdır işlemi yapılmış olan çek için yapılan yargılama sonucunda sanığın beraatine, sanığa ceza verilmesine yer olmadığına, davanın düşmesi ya da davanın reddine karar verilmesi durumunda, verilen kararlar sanığın yasaklılığı da kaldırılacaktır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına dair mahkeme kararı kesinleştiğinde bu karar MERSİS ile Risk Merkezine bildirilir ve karar ilan olunur (Çek Kanunu m. 5/9).

Yasaklılığın ne kadar uygulanacağına dair belirlenmiş bir süre yoktur. Bu durumda mahkeme tarafından bu yasak kaldırılmadığı sürece yasak devam edecektir⁴¹¹. Ancak Çek Kanunu 6/3 maddesine göre suçtan ceza alan kişi, cezasının infazının tamamlanmasının üzerinden üç yıl geçmişse veya her halde yasağın konulmasının üzerinden on yıl geçmişse hakkında yasaklılık kararı verilen kişi yasağın kaldırılmasını mahkemeden isteyebilecektir. Çek Kanunu 6/3.maddesindeki bu düzenleme mevcut haliyle yalnız suçtan hükümlülere özgü gibi duruyor ise de yukarıda anlatıldığı gibi suçtan ceza almasa da hakkında yasaklılık uygulanan diğer kişiler de Çek Kanunu 5/9.maddesinde düzenlenen süreler geçtikten sonra haklarında verilmiş bulunan yasağın kaldırılmasını isteyebileceklerdir⁴¹².

4.5.3. Çek Yapraklarının İadesi

Çek Kanunu m. 5/6'ya göre hakkında yasaklılık kararı verilmiş kişiler ellerindeki çek yapraklarının tamamını ilgili bankaya iade etmekle yükümlüdürler.

Yasak kararının verildiği tarih itibariyle hali hazırda düzelenmiş bulunan çekler bakımından ise, Çek Kanunu 5/7. maddesine göre, haklarında yasak kararı verilmiş olan kişiye bu yasak kararının tebliğ tarihinden itibaren on gün içerisinde, düzenlediği ve karşılığı henüz tahsil edilmediği çeklerin, düzenlenme tarihleri, miktarları ve varsa lehtarlarını bildirerek muhatap bankaya listeleyip vermesi gerektiği düzenlenmiştir. Böylece kanun koyucu, haklarında yasaklılık kararı verilen kişiler tarafından ileri tarihli

⁴¹¹ Bozer/ Göle; s. 431.

⁴¹² Poroy/ Tekinalp; s. 320.

düzenlenen ve ciro ile teslim edildiği için Çek Kanununun 5/6.maddesine göre teslim edilemeyen çeklerden kişinin sorumluluğunun olmaması için bu çeklerin bilgilerinin kararın tebliğinden itibaren on gün içerisinde muhatap bankaya bildirilmesini istemiştir⁴¹³

Haklarında yasaklılık kararı verilmiş kişiler sadece muhatap bankaya ait olan çek yapraklarını değil, varsa başka bankalardan alınmış çek yapraklarını da iade etmek zorundadır⁴¹⁴. Yasaklılık kararı için itiraz yoluna başvurulması bu sorumluluğun yerine getirilmesi yükümlülüğünü etkilemez.

Hakkında yasaklılık kararı verilen kişinin elinde bulunan çekleri bankalara iade etmemesi ya da ileri tarihli olarak düzenleyip elinde bulunmayan çekler hakkında bilgileri vermemesi halinde uygulanacak bir yaptırım kanunda düzenlenmemiştir. Ancak bu zorunluluğun yerine getirilmediği durumlarda, ileri tarihli olarak düzenlenen çeklerin yasak kararından sonra düzenlendiği şekilde bir izlenim ortaya çıkaracağından Çek Kanununun 5/6 ve 5/7.maddesinde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirmeyen kişi hakkında, Çek Kanunu'nun 7/6 maddesinde düzenlenen yaptırım uygulanacaktır. Çek Kanunu'nun 7/6 maddesinde hakkında yasaklılık kararı verilen kişinin buna rağmen çek düzenlemesi halinde daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşmuyorsa kişinin bir yıl ile üç yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılması düzenlenmiştir⁴¹⁵.

4.5.4. Çekin Karşılıksız Çıkması Halinde Uygulanacak Yaptırımların Kaldırılması

4.5.4.1. Etkin pişmanlık

Çek Kanunu'nun 6/1.maddesine göre, suçun faili, çek bedelinin tamamı ile çek üzerinde yazılı olan keşide tarihine göre yasal ibraz süresinden itibaren 3095 sayılı Kanuna göre ticari işler için uygulanacak temerrüt faizi oranından hesaplanacak faizi yargılama devam ederken öderse yargılamayı yapan İcra Ceza Mahkemesi tarafından davanın düşmesine, yargılama bittikten ve mahkeme kararı kesinleştikten sonra ödenirse hükmün tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına kararı verilecektir.

Etkin pişmanlığın düzenlendiği hükümde, yapılacak ödemenin nasıl yapılacağı ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak yapılacak olan ödeme fail ya da onun

⁴¹³ Bozer/Göle; s. 457.

⁴¹⁴ Bozer/Göle; s. 457.

⁴¹⁵ Özgenç; Çek, s. 97-98.

yararına hareket eden üçüncü kişi tarafından, suçta yargılamayı yapan yetkili İcra Ceza Mahkemesi vasıtasıyla yapılabilecektir⁴¹⁶. Ayrıca hamile ödemesi için muhatap bankaya da ödeme yapılabilecektir⁴¹⁷.

Doğrudan şikâyetle bulunan hamile ödeme yapılması durumunda ise, Çek Kanunu 6/1.maddesinde “ödeyen kişi” ibaresinin geçtiği ve ödemenin nasıl yapılacağına belirtilmediği hususları bir arada değerlendirildiğinde hamile veya vekiline elden ödeme yapmanın mümkün olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Ancak hamilin, sanıktan çek bedelini temerrüt faizi ile birlikte eksiksiz olarak aldığı içerir yazılı belgeyi İcra Mahkemesine vermesi durumunda yapılan ödeme etkin pişmanlık olarak değerlendirilecektir⁴¹⁸. Vekilin özel olarak yetkilendirilmesi durumunda, vekile yapılacak ödeme etkin pişmanlık kapsamında değerlendirilebilecektir⁴¹⁹.

Etkin pişmanlık kurumu, suçun failini cezai yaptırımdan kurtaracak ise de, TTK’da düzenlenen karşılıksız çek nedeniyle fail tarafından hamile ödemesi gerekli bir yaptırım olan çek tazminatı ödeme yükümlülüğünden kurtarmamaktadır. ÇK’da açık bir şekilde düzenlenmese de TTK’nın 783/3 maddesine göre hamil, çekte karşılıksız kalan kısmının %10’u oranında çek tazminatı ödemekle yükümlüdür ve hamilin bu yüzden uğramış olduğu diğer zararlarını da tazmin edecektir.

Hamil tarafından cebri icra yoluna başvurulmuş olarak yapılan takip sonucunda karşılıksız kalan çek bedeli, temerrüt faizi, hamilin yaptığı giderler, yüzde 10 çek tazminatı ve komisyon ücreti tahsil edilmişse failin icra dairesi vasıtasıyla tahsili gösterir belgeleri icra mahkemesine sunması yaptırımların kaldırılması için yeterlidir⁴²⁰. Ayrıca, hamilin müracaat borçlularından birisine başvurup, müracaat borçlusundan birisinin çek bedeli, temerrüt faizi, komisyon ücretini ve yaptığı giderleri ödemesi durumunda, keşideci, müracaat borçlusunun yaptığı ödemeyi, yapan müracaat borçlusuna öderse keşideci fail ile ilgili cezai yaptırımlar ortadan kalkacaktır⁴²¹.

Etkin pişmanlık durumunda İcra Ceza Mahkemesince hükmolunan mahkûmiyet kararının yanı sıra yasaklılık kararları da kaldırılacaktır.

⁴¹⁶ Bozer/Göle; s. 473.

⁴¹⁷ Arslan, Çetin; “Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C.1, S.5, 2011, s. 180.

⁴¹⁸ Arslan; s. 180.

⁴¹⁹ Arslan; s. 185.

⁴²⁰ Arslan; s. 178.; Bozer/ Göle; s. 444.

⁴²¹ Bozer/ Göle; s. 445.

4.5.4.2. Şikâyetten vazgeçme

Şikâyet edenin şikâyetinden vazgeçmesi halinde karşılıksız çeki bağlanan tüm yaptırımlar Çek Kanununun 6/2. Maddesi gereğince ortadan kalkacaktır.

Şikâyetten vazgeçme hakkı, şikâyet hakkını kullanan hamile aittir. Birden çok şikâyet eden hamilin olması halinde, şikâyetçi hamillerden birinin şikâyetinden vazgeçmesi sanığın davasının düşmesine ve yaptırımların ortadan kaldırılması için yeterlidir⁴²².

5237 Sayılı TCK m. 73/6'ya göre, kanunda aksi yazılmadığı sürece, sanık şikâyetten vazgeçmeyi kabul etmemişse, şikâyetten vazgeçilmesi sanığı etkilemeyecektir. Ancak Çek Kanunu 6/2 maddesinde şikâyetten vazgeçilmesi durumunda birinci fıkra hükmünün uygulanacağı düzenlenmiş olup, burada özel bir düzenleme bulunmadığından, şikâyetten vazgeçilmesi durumunda sanığın kabul edip etmediğine bakılmaksızın dava yargılama aşamasındaysa davanın düşmesi, yargılama bitmiş ise hükmün tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırılması kararını vermek gerekecektir.

Şikâyete konu her çek yaprağı için ayrı ayrı şikâyetten vazgeçme gerekmektedir. Vekilin şikâyetten vazgeçebilmesi için vekâletnamesinde özel yetkisinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca şikâyetten vazgeçmenin geri alınması mümkün değildir⁴²³.

Çekin keşidecisinin tüzel kişi olması durumunda, çek karşılığını bulundurma yükümlülüğü bazen birden fazla gerçek kişi sanık üzerinde olabilecektir. Böyle bir durumda, sanıkların iştirak halinde çekin karşılığını bulundurmama suçunu işledikleri anlaşıldığından, şikâyetçinin suçu iştirak halinde işleyen sanıklardan birisi hakkında şikâyetten vazgeçmesi, 5271 sayılı CMK 73/5. maddesi gereğince diğer sanıklara da sirayet edecektir⁴²⁴.

4.5.4.3. Kanunda öngörülen sürenin dolması

Kanunda ön görülen sürenin dolması, adli para cezasının kaldırılması için değil, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması için yapılan bir düzenlemedir.

⁴²² Bozer/ Göle; s. 475.

⁴²³ Coşkun; Suç, s. 393.

⁴²⁴ Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 11.C.D.; E. 2021/781, K: 2021/939, T. 20.04.2021, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

Bu kapsamda, K 6/3 maddesine göre; suçtan hükümlü olan kişi, mahkûm edildiği cezanın infaz tarihinden itibaren 3 yıl, her halde ise yasağın konulmasından itibaren 10 yıl geçtikten sonra yasaklılığın kaldırılmasını kararı veren mahkemeden isteyebilecektir. Burada düzenlenen srelerin dolması ile yasaklılık kendiliğinden kalkmayacaktır. Bu konuda mahkemenin olumlu bir karar vermesi gerekmektedir⁴²⁵.

4.5.4.4. Sanığın lm

Sanığın dava açılmasından sonra ölmesi durumu İİK’da düzenlenmemiştir ancak Türk Ceza Kanununun 64.maddesine göre sanığın ölmesi durumunda davanın düşürülmesine karar vermek gerekecektir.

⁴²⁵ Bozer/Göle; s. 475.

5. SONUÇ

Çalışmamızda tanımını 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5/1 maddesinde bulan “Çekle İlgili Olarak Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçu” tarihçesi, unsurları, güncel değişiklikleri ve uygulamaya dönük güncel yargı kararları ışığında incelenmiştir.

Çek müessesesi insanlığın ticarete başladığı ilk çağlardan günümüze kadar etkisini sürekli artırmış olup artık ekonomik ve ticari hayatta vazgeçilmez bir ödeme aracı pozisyonuna gelmiştir. Çek, uygulamada, ileri düzenleme tarihli olarak keşide edilebildiği için ekonomik ve ticari hayatta çoğu zaman bir nevi kredili işleme vücut vermektedir. Bu gibi ileri tarihli çeklerde çekin bankaya ibrazı neticesinde karşılıksızdır işlemi yapılması ticari ve ekonomik hayatta önemli bir sorun oluşturmakta olup çekte olan güveni de azaltmaktadır. Bunu önlemek amacıyla çek karşılığını buldurumama eylemi yasalarca koruma altına alınmaya çalışılmış olup bu konuda mevzuatlarımızda hukuki ve cezai yaptırımlar düzenlenmiştir.

Tez çalışmamızın içerisinde de tafsilatına değinildiği üzere, çek karşılığını buldurumama eylemi ilk başlarda TBMM'nin yorum kararı ile dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendiriliyordu, ancak çek karşılığını buldurumama eylemi her zaman dolandırıcılık suçu unsurlarını taşıması (genellikle dolandırıcılık kastının bulunmaması) nedeniyle çek karşılığını buldurumayan kişi çoğu zaman herhangi bir cezai yaptırımla karşılaşmamaktaydı. Sonrasında 3167 sayılı Kanun ile karşılıksız çek düzenleyene 1 yıl ile 5 yıl arasında hapis cezası öngören düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bu kanuni düzenlemede de failin kastının veya taksirinin önemli olmadığı, failin borcu ödememesine sebep olan unsurlara dikkat edilmediği, suçun şekli bir suç olarak düzenlenmesi nedeniyle hakim takdir yetkisinin bulunmadığı ve düzenlemenin hakimi adeta çekin karşılıksızlığını tespit eden icra memuru statüsüne büründürdüğü, bununla birlikte suçun cezai müeyyidesi bakımından artık eskide kalan “borç için borçlunun hapsi” sistemini tekrar getirdiği gerekçeleri ile eleştirilmesi üzerine 3863 Sayılı Kanunla 3167 sayılı Kanununun karşılıksız çek ile ilgili hükümler değiştirilmiştir. Ayrıca ceza davası açılan kişinin çekte karşılıksız kalan bedel ile beraber bu bedelin %10'u kadar çek tazminatı ve gecikme faizinin bankaya ödenmesi halinde açılmış olan davanın düşmesine imkân verilmiştir. Böylece, karşılıksız çek düzenleyen kişinin çekle yüklendiği borcu çek tazminatı ve gecikme faiziyle beraber ödemesi durumunda alacaklının şikâyetini geri

alması şartı aranmadan kamu davasını düşeceği ve cezanın kaldıracağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden sonra yasa koyucu tarafından karşılıksız çek fiiline öngörülen cezanın Anayasa'ya aykırı olduğu, ekonomik suça ekonomik cezanın getirilmesi gerektiği değerlendirilerek 4814 Sayılı Kanun ile 3167 sayılı Kanunda karşılıksız çek düzenlenmesinin yaptırımını değiştirilmiştir. Bu kanuna göre, karşılıksız çek suçunu işleyen faille çekin bedelinin ağır olması durumunda bedelinin ağırlığı kadar para cezasının verilebileceği, karşılıksız çek suçunu tekrar işlemesi durumunda ise mükerrirlere hapis cezasının verileceği düzenlenmiştir. Yapılan bu değişikliğe rağmen de karşılıksız çek düzenleme suçunda herhangi bir azalma olmaması ve geçen süre zarfında suç işleme oranlarında artış olması nedeniyle 5941 sayılı Çek Kanunu yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile çekte yazılı olan düzenleme tarihine göre çekin ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmekle birlikte çekin karşılıksız çıkması durumunda, hamilin şikâyeti ile birlikte her çek yaprağı için ayrı ayrı olmak üzere, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren fail hakkında bin beş yüz güne kadar adli para cezası verileceği düzenlenmiştir. Ayrıca, yeni kanun ile birlikte adli para cezasının miktarının karşılıksız çek bedelinden az olmayacağı da düzenlenmiştir. Burada yürürlükte bulunan TCK ve CMK sistematığına göre ödenmeyen adli para cezası hapis cezasına dönüşebilmektedir. 5941 sayılı Kanunda, 3167 sayılı Kanunundan farklı olarak, failin karşılıksız çek düzenleme eyleminin değil, çekin ibraz edileceği süre içerisinde karşılığını kısmen veya tamamen buldurmamak suretiyle karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme eyleminin cezalandırılacağı belirlenmiştir. Bunlara ek olarak yeni kanun düzenlemesi ile çekin düzenlemesi ve çek hesabının açılması ile ilgili yaptırım getirilmiştir. Çek düzenlemesi ve çek hesabının açılması yasağına rağmen çeke imza atan kişi bakımından ÇK m.7/6'da düzenlenen suçu ayrı bir suç olarak işlemiş sayılacağı ve öngörülen suçun cezasının "bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası" o şekilde olacağı düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemelere ve karşılıksız çek fiilinde cezai yaptırımlara rağmen karşılıksız çek düzenlemelerde bir azalmanın görülmemesi, öngörülen hapis cezasının, ticaret hayatında olan failin ticari hayatını bitirecek derecede ağır sonuçlara neden olması ve bütün bu yapılan yeniliklerin asıl amacının ticari hayatın düzenli, istikrarlı olması amaçlanırken beklenen istikrarın sağlanamaması eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştiriler nedeniyle 6273 sayılı Kanun ile birlikte değişiklik yapılmış ve karşılıksız çek düzenleme eylemine cezai yaptırım uygulamasından vazgeçilmiş olup karşılıksız çek keşide etme kabahat olarak düzenlenerek karşılığında ise idari yaptırım getirilmiştir. Buna göre kabahat olarak nitelendirilen eyleme karşı idari yaptırım olarak,

çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı düzenlenmiştir. Cumhuriyet savcısı çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağında yer alacak unsurlara Kabahatler Kanunu 25. maddesi hükmüne göre değerlendirmesi sağlanmıştır. Bu zamana kadar yapılan değişiklikler gibi 6273 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler de eleştirilmiştir. Değişiklikler ile karşılıksız çek konusunun özel hukuk alanına girmesi ne rağmen Cumhuriyet Savcısının, polis, jandarma ve cezaevinin tahsil amacıyla kullanılması ceza hukukunun ilkelerine aykırı olduğu, değişiklikler ile yapılan yeniliklerin karşılıksız çek konusundaki problemleri çözmekte başarılı olamadığı dile getirilmiştir. Bu eleştirilerden sonra 6728 sayılı Kanun ile 5941 sayılı Çek Kanun tekrar değiştirilmiş, suçun yaptırımı, adli para cezası olarak düzenlenmiş, ödenmemesi durumunda ise cezanın doğrudan hapis cezasına çevrileceği, verilecek cezada ön ödeme, uzlaşma, cezanın ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geriye bırakılması kurumlarının uygulanamayacağı düzenlenerek günümüzdeki halini almıştır.

Sıkça yapılan kanun değişikliklerinin yapılış gayesinin her ne kadar çeke güveni olabildiğince artırarak karşılıksız çek durumunu en aza indirmek olduğu gösterilmekte ise de, yapılan düzenlemeler sorunu çözememiş, hukuki ve cezai sorumluluklarda kanuni istikrar sağlanamamıştır.

Karşılıksız çek ile mücadele edilmesi amacıyla yapılan düzenlemelerin sonuca etkisini incelediğimizde, karşılıksız çek eyleminin suç olarak düzenlendiği yıllarda karşılıksız çek sayısının azaldığı, kabahat olarak düzenlendiği dönemlerde ise karşılıksız çek sayısının arttığı müşahade edilmektedir. Bu nedenle karşılıksız çek eylemine bağlanan yaptırıma göre çek hesabı sahiplerinin davranışının değiştiği, karşılıksız çek eyleminin suç olarak düzenlendiği dönemlerde failin cezai sorumluluğu gündeme gelebileceği için cezaların önleyiciliği fonksiyonun bir sonucu olarak çek hesabı sahiplerinin daha dikkatli davrandıkları, buna karşılık, karşılıksız çek eyleminin suç yerine kabahat olarak kabul edildiği ve failin cezai sorumluluğunun bulunmadığı durumlarda kötüniyetli kişilerin durumdan istifade ederek, kolaylıkla karşılıksız çek keşide ettikleri görülmektedir. Bu nedenle, ticari ve ekonomik hayatta çeke olan güvenin artması ve kişilerde mağduriyetin en aza indirilmesi için çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme eyleminde failin cezai sorumluluğu bulunmasının faydalı olduğu kanaatindeyiz.

6728 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikte getirilen değişikliklerden birisi şikâyetin yapılacağı yer ile ilgilidir. Buna göre çekte karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi ile ilgili yapılacak şikâyet, Asliye Ceza Mahkemesi veya Cumhuriyet

Savcılığında değil İcra Ceza Mahkemesinde yapılacaktır. Bu düzenlemenin yargılamayı hızlandıracak olması nedeniyle olumlu bir düzenleme olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca aynı kanunda yapılan düzenleme ile suçta ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumlarının uygulanmayacağına düzenlenmesi, cezanın ertelenmemesi ve adli para cezasının ödenmemesi durumunda faile kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilmesi cezanın caydırıcılık etkisine katkı sağlayacaktır.

Diğer taraftan, her ne kadar çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren fail hakkında adli para cezası verilecek, adli para cezasının ödenmemesi durumunda failin cezası hapis olarak infaz edilecek ise de, bu durum yine de hamilin alacağına kavuşmasını sağlamayacak ve hamilin mağduriyeti sona ermeyecektir. Bu nedenle failin cezalandırılmasının yanında, mağdur duruma düşecek çek hamilinin korunması ve mağduriyete uğramaması için ilk baştan önleyici tedbirler alınmalıdır. Tezimizde açıkladığımız gibi, 6278 sayılı yasa ile çek defteri veren muhatap bankanın araştırma yükümlülüğü artırılmıştır. 6728 sayılı Kanun ile TTK 780 ve 781. maddelerine zorunlu unsular olarak karekod ve seri numarası eklenmiştir. Bu nedenle karekod ve seri numara barındırmayan çek geçerli olmayacaktır. Yine Çek Kanununun 2.maddesine göre bankaların araştırma yükümlülüğü artırılmıştır. Bu düzenlemeler karşılıksız çek keşide edilmesinin önüne geçmek adına olumlu adımlar olmasına rağmen yeterli olmadığı kanaatindeyiz. Bu nedenle, karşılıksız çek problemini etkin bir şekilde çözüme kavuşturabilmek için, öncelikle çek defteri verilmesi şartları tekrar gözden geçirilmeli, çek defteri talep eden kişi hakkında banka tarafından daha kapsamlı araştırma yapılarak kişinin karşılıksız çek keşide etme potansiyeli olup olmadığı daha kapsamlı araştırılmalıdır. Bankaca yapılacak araştırma sonucunda banka tarafından çek defteri verilmesinde sakınca görülmeyen kişilere çek defteri verilirken belirli bir üst limit belirlenmeli ve çek keşide edecek kişinin ancak belirlenen üst limitle sınırlı meblağda çek keşide edebilmesi, böylece çek keşide edenin meblağ sınırsızlığının önüne geçilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca çek defteri verilmeden önce çek hesabı sahibinden teminat talep edilmeli, buna mukabil muhatap bankanın karşılıksız çıkan çek başına sorumlu olduğu asgari tutar artırılmalıdır. Bu şekilde düzenlemeler yapıldığı takdirde muhatap banka ile kişi arasında çek hesabı açılırken bankanın daha dikkatli ve özenli davranacağını, karşılıksız çek düzenleme potansiyeline sahip kişilerin çek keşide edebilmesinin önüne geçilebileceğini ve hamillerin daha fazla korunarak mağduriyet oluşumunun olabildiğince önüne geçilebileceğini düşünmekteyiz.

Ayrıca karşılıksız çek suçunun oluşmasındaki temel nedenlerden birisi de çekin ileri tarihli keşide edilebiliyor olmasıdır. Çek Kanunu'na geçici madde ile getirilen geçici 3/5 maddesine göre, 31.12.2025 tarihine kadar çekte yazılan düzenleme tarihi gelmeden çekin bankaya ibrazı geçersiz kabul edilecektir. Bu durum çekin ileri tarihli düzenlenebilmesini koruma altına almış ve çekin ödeme aracı olması niteliğine rağmen, TTK hükümlerine aykırı olarak, çekin kredi aracı olarak kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Kanaatimizce, Çek Kanunu'na geçici madde ile getirilen geçici 3/5 maddesindeki düzenleme sonucunda çekin ileri tarihli düzenlenebiliyor olması ve ileri tarihli düzenlenen çeklerin düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazını geçersiz olması da piyasadaki karşılıksız çek oranını artıran etkenlerdendir.

KAYNAKÇA

- Albayrak, H., & Bozdağ, A. (2018). Karşılıksızdır İşlemi Yapılmasına Sebebiyet Verme Suçunun İcra Ceza Mahkemesinde Yapılacak Olan Yargılaması Hakkında Bir İnceleme. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (33), 243-283.
- Arslan, Ç. (2011). Karşılıksız Çek Suçunda Etkin Pişmanlık. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(5), 159-210.
- Atalay, S. (1987). İngiliz Hukukunda Kıymetli Evrak, *Adalet Dergisi*, (7), 295-302.
- Bahtiyar, M. (2018). *Kıymetli Evrak Hukuku* (16. b.), İstanbul: Beta Yayınları.
- Başbüyük, İ. (2012). Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 306-319.
- Bilgili, F. & Demirkapı, E. (2018). *Kıymetli Evrak Hukuku* (9. b.), Bursa: Dora Basım Yayın.
- Bozer, A. & Göle, C. (2020). *Kıymetli Evrak Hukuku* (9. b.). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Coşkun, M. (2016). *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku* (3. b.). Ankara: Seçkin Yayınları (Kıymetli Evrak).
- Coşkun, M. (2019). *İcra İflas Suçları Disiplinsizlik Eylemleri ve Yargılama Usulü* (5.b.). Ankara: Seçkin Yayınları (Suç).
- Çeker, M. (2016). *Ticaret Hukuku Genel Esaslar* (3. b.). Adana: Karahan Kitabevi.
- Çelik, A. (2016). *Ticaret Hukuku* (6. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çetin Halman, E. (2012). *İcra-İflas Suçları ve Yargılama Usulü* (3.b.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Demir, Ş. (2013). 5941 Sayılı Çek Kanununda Düzenlenen İdari ve Ceza Yaptırımlar. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), s. 201-220.
- Dirikkan, H. (2002). Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-37.
- Domaniç, H. (1990). *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, İstanbul: Temel Yayınları.
- Donay, S. (2012). *Gerekçeli ve Açıklamalı Çek Kanunu 6273 Sayılı Yasa ile Değiştirilmiş Şekli* (2. b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Dönmezer, S. (1977). Karşılıksız Çek. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası (Ord. Prof. Dr. Charles Crozat'a Armağan)*, 43(1), 303- 324.
- Dönmezer, S. & Erman, S. (1997). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku* (13. b.) İstanbul: Der Yayınları.
- Ekşi, D. (2003). 4814 Sayılı Kanun ile Değişik 3167 Sayılı Çek Hamillerinin Korunması ve Çek Ödemelerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Açısından Karşılıksız Çek. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), s. 205-228.
- Ercan, İ. (2019). *Karşılıksız Çek ve Cezai Sonuçları* (2. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erem, F., Kalpsüz, T. & Çelebican, G. (1974). *İktisadi ve Hukuki Yönden Çek* (2. b.). Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Eren, F. (2017). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (21. b.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Eriş, G. (2016). *Türk Ticaret Kanun Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak* (2.b.). Ankara: Seçkin Yayınları.

- Ersoy, A. N. (2019). 5941 Sayılı Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Çerçevesinde Çeklerde Karşılıksızdır İşlemine Sebebiyet Verilmesinin Cezai ve İdari Yaptırımları. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (1), 259-310.
- Gençtürk, M. (2010). 5941 Sayılı Yeni Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Keşide Etme Suçunda Şikâyet Hakkı. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 237-257.
- Göle, C. (1989). *Çek Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları (Çek).
- Göle, C. (2019). Karşılıksız Çek Nedeniyle Ceza Yaptırımlarının Uygulanacağı Kişiler. *Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan*, 439-448 (Karşılıksız Çek).
- Günay, M. & Günay, M. (2010). 5941 Sayılı Çek Kanununa Göre Karşılıksız Çek Düzenleme Suçu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (2), 323-346.
- Günay, E. (2019). *Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi* (8. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kalpsüz, T., Erem, F. & Çelebican, G. (1974). *İktisadi Ve Hukuki Yönden Çek*, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Karahan, S., Arı, Z., Bozgeyik, H., Saraç, T. & Ünal M., (2015). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Konya: Mimoza Yayınları.
- Karayalçın, Y. (1970). *Ticaret Hukuku 3-Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)* (4. b.). Ankara: Sevinç Matbaası (Ticari Senetler).
- Karayalçın, Y. (1975). *Özel Hukukta Meseleler ve Görüşler* (1.b.), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları (Meseleler).
- Kayhan, Ş. & Yasan, M. (2017). *Kıymetli Evrak Hukuku* (4. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kendigelen, A. (2021). *Çek Hukuku* (6. b.). İstanbul: Onikilevha Yayınları.
- Kendigelen, A. & Kırca, İ. (2023). *Kıymetli Evrak Hukuku* (7.b.) , İstanbul: Oniki Levha Yayınları.
- Keskin, S. Ü. (2011). *Karşılıksız Çekten Kaynaklanan Hukuki ve Cezai Sorumluluklar* (1.b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. b.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koca, M. & Üzülmez, İ. (2023). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (16. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kocaman, A. (2001). *Türk Borçlar Hukukunda Havale* (2.b.), Ankara: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Köle, M. & Görgülü, F., (2016). Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları Ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21 (35), 79-155.
- Kunter, N. (2022). *Suçun Kanuni Unsurları* (2.b.) , İstanbul: Der Yayınları.
- Narbay, Ş. (1999), *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı* (2. b.). İstanbul: Beta Yayınları (Çekten Cayma).
- Narbay, Ş. (2003). *Çekte İbraz Sürelerinin Belirlenmesinde Ölçü Alınan Yer Kavramına \De Lege Lata\ ve \De Lege Ferenda\ Çözüm Önerileri, Bilgi Toplumunda Hukuk - Ünal Tekinalp'e Armağan Cilt I*, İstanbul: Beta Yayınları (Çözüm Önerileri).
- Narbay, Ş., (2010). 5941 Sayılı Çek Kanununun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Bunların Değerlendirilmesi. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, (43), s.65-99 (Yenilikler).

- Oğuzman, K. & Öz, T. (2017). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (13. b.). İstanbul: Vedat Yayıncılık.
- Özbek, V.Ö., (2010). Karşılıksız İşlemi Yapılmasına Sebepiyet Verme Suçu ve Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı. *Ceza Hukuku Dergisi*, 5(14), 7-28.
- Özdamar, M. (2002). Çek Kanununda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1),101-154.
- Özgenç, İ. (2010). Yeni Çek Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme. *5941 Sayılı Çek Kanunu Paneli*, 69-78 (Yeni Çek Kanunu Üzerine).
- Özgenç, İ. (2018). *Çek Kanunu* (7. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık (Çek).
- Özgenç, İ. (2022). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (18. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık (Genel Hükümler).
- Öztan, F. (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku* (23. b.). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Poroy, R. & Tekinalp Ü. (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (24. b.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Poyraz, E. (2016). *Ticaret Hukuku* (5. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Pulaşlı, H. (2019). *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları* (7. b.). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek Hukuku* (10. b.). Ankara.
- Soyer Güleç S. (2011). *Borç İçin Hapis Yasağı ve Karşılıksız Çek Suçu* (2. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şen, E. (2011). *Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek Suçu ve Ceza Sorumluluğu* (2. b.). Ankara: Seçkin Yayınları (Çek Suçu).
- Şen, E. (2018). *Yorumluyorum XVII* (1.b.). Seçkin Yayınları. (Yorumluyorum 17).
- Şen, E. & Malbeleş, E. (2013). *Son Değişiklikler Işığında Yeni Çek Kanunu'nda Karşılıksız Çek* (4. b.). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şimşek, E. (1982). *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler*, Ankara: Yonca Matbaası.
- TBMM, Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/710), Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 4, Sıra Sayısı: 445, 2009.
- TBMM, Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (1/728) ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayısı: 404, 2016.
- Tekil, F. (1994). *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. b.). İstanbul: Tekil Yayınları.
- Toroslu, N. & Toroslu, H. (2023). *Ceza Hukuku Genel Kısım* (27.b.). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A. & Kaya, Arslan. (2015). *Kıymetli Evrak Hukuku* (10.b.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Yıldırım, Z. & Çetintürk, E. (2012). İbraz Edilen Çek ile İlgili Olarak Karşılıksız İşlemi Yapılması Hakkında Nasıl Bir Yaptırım Uygulanması Gerektiği Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (103), 27-84.

Yararlanılan Mahkeme Kararları

AYM, 11.12.2002 tarih, E. 2002/165, K: 2002/195 Sayılı Kararı, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.02.2024).

AYM, 26.07.2017 tarih, E. 2016/191, K: 2017/131 Sayılı Kararı, www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 25.03.2024).

AYM, 08.09.2022 tarih, E.2021/118, K: 2022/98, Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024) www.anayasa.gov.tr, (Erişim Tarihi: 01.05.2024)..

Yargıtay İ.B.G.K., 14.12.1992 tarih, E. 1992/1, K: 1992/5 Sayılı Kararı, R.G. 06.05.1993, S.21573.

Yargıtay C.G.K., 22.10.1990 tarih, E. 1990/7-222, K: 1990/327 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

Yargıtay H.G.K., 21.06.2000 tarih, E. 2000/12-1011, K: 2000/1076 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 22.11.2023).

Yargıtay C.G.K., 27.03.2003 Tarih, E. 2003/162, K: 2003/163 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Yargıtay H.G.K., 04.06.2008 tarih, E. 2008/12-416, K: 2008/416 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Yargıtay H.G.K., 28.01.2009 tarih, E. 2008/12-825 K: 2009/32 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay C.G.K., 25.03.2014 tarih, E. 2014/11-301, K: 2014/551 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

Yargıtay 12. H.D., 27.09.1991 tarih, E. 1991/1959, K: 1991/9731 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 26.06.1992 tarih, E. 1992/2071, K: 1992/8825 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Yargıtay 10. C.D., 26.06.1996 Tarih, E. 1996/7505, K: 1996/7589 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 21.03.2002 tarih, E. 2002/5190, K: 2002/5746 Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 22.11.2023).

Yargıtay 12. H.D., 25.03.2003 tarih, E. 2003/3812, K: 2003/6347 K. Sayılı Kararı, Kazancı Elektronik Hukuk Yayıncılığı (www.kazanci.com), (Erişim Tarihi: 05.01.2024).

Yargıtay 12. H.D.; 25.04.2006 tarih, E. 2006/5936, K: 2006/9146 K. Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 26.12.2006 tarih, E. 2006/21797, K: 2006/24786 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 15.02.2024).

Yargıtay 19. H.D., 19.02.2008 tarih, E. 2007/10730, K: 2008/1459 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024).

Yargıtay 10. C.D., 29.06.2009 tarih, E. 2007/17214, K: 2009/7242 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 15.02.2024).

Yargıtay 12. H.D.; 24.12.2009 tarih, E. 2009/27664, K: 2009/26167 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 16. H.D., 15.03.2010 tarih, E. 2010/741, K: 2010/2086 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Yargıtay 16. H.D., 15.03.2010 tarih, E. 2010/722, K: 2010/2091 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Yargıtay 16. H.D.; 15.03.2010 tarih, E. 2010/741, K: 2010/2086 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Yargıtay 12. H.D., 14.02.2011 tarih, E. 2010/10889, K: 2011/415 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 14.02.2012 tarih, E. 2011/17631, K: 2012/3650 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 21.03.2012 tarih, E. 2012/5190, K: 2012/5746 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 22.11.2023).

Yargıtay 19. H.D., 28.05.2012 tarih, E. 2012/4329, K: 2012/9010 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

Yargıtay 12. H.D., 22.06.2012 tarih, E. 2022/6828, K: 2022/7619 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 30.10.2012 tarih, E. 2012/13353, K: 2012/30726 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 22.03.2013 tarih, E. 2013/8993, K: 2013/10850 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Yargıtay 12. H.D., 01.07.2013 tarih, E. 2013/16551, K: 2013/24657 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 19. H.D., 06.03.2014 tarih, E. 2014/134, K: 2014/4488 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 22.11.2023).

Yargıtay 11. H.D., 27.04.2015 tarih, E. 2015/3937, K: 2015/5887 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024).

Yargıtay 12. H.D., 28.09.2017 tarih, E. 2017/5597, K: 2017/11668 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Yargıtay 11. H.D., 18.10.2017 tarih, E. 2016/2697, K: 2017/5474 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

Yargıtay 19. H.D., 30.10.2017 tarih, E. 2016/13275, K: 2017/7381 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

Yargıtay 12. H.D., 06.12.2017 tarih, E. 2017/7977, K: 2017/15186 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 19 C.D., 12.02.2018 tarih, E. 2017/6537, K: 2018/1194 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024)

Yargıtay 19. C.D., 10.05.2018 tarih, E. 2018/3072, K: 2018/5874 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

Yargıtay 19. C.D., 10.06.2019 tarih, E. 2019/23974, K: 2019/9339 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.02.2024).

Yargıtay 19. C.D., 02.03.2020 tarih, E. 2018/8284, K: 2020/2278 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

Yargıtay 19. C.D., 15.06.2020 tarih, E. 2020/2053 K: 2020/6650 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024)

Yargıtay 11. H.D., 23.11.2020 tarih, E. 2020/3485, K: 2020/5300 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

Yargıtay 19. H.D., 10.03.2021 tarih, E. 2021/ 3107, K: 2021/2771 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 06.02.2024).

Yargıtay 9. C.D., 18.05.2021 tarih, E. 2020/6966, K: 2021/5480 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

Yargıtay 7. C.D., 25.04.2022 tarih, E.2021/20718, K: 2022/8339 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

Yargıtay 12. H.D., 22.06.2022 tarih, E. 2022/6828, K. 2022/7619 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Yargıtay 11. H.D., 14.03.2023 tarih, E. 2023/1034, K: 2023/1558 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 08.11.2023).

Ankara BAM., 9. C.D., 25.12.2018 tarih, E. 2018/3116, K: 2018/5288 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

Gaziantep BAM., 11.CD., 20.04.2021 tarih, E. 2021/781, K: 2021/939 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İstanbul BAM. 15. C.D., 05.06.2018 tarih, E. 2018/916, K: 2018/1557 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İstanbul BAM., 15. C.D., 29.03.2018 tarih, E. 2018/487, K: 2018/955 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İstanbul BAM., 14. C.D., 28.12.2018 tarih, E. 2018/3043, K: 2018/2705 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İzmir BAM., 11. C.D., 24.05.2017 tarih, E. 2017/1279, K: 2017/847 Sayılı Kararı, . UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İzmir BAM., 11. C.D., 23.10.2017 tarih, E. 2017/2997, K: 2017/190 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

İzmir BAM., 11. C.D., 19.07.2018 tarih, E. 2017/3553, K: 2018/2622 Sayılı Kararı, UYAP Bilişim Sistemi, (Erişim Tarihi: 27.05.2024).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Muhammet Mustafa ŞİMŞEK
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	2012

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2014-2016	Adalet Bakanlığı	Hakim Adaylığı
2016-	Hakimler ve Savcılar Kurulu	Hakim